

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitate ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Tractatvs Primvs, De Nomine vtilitate, necessitate, ac ratione Theologiæ

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](#)

I
LIBER I. TRACT. I.
DE NOMINE, UTILITA-
TE, NECESSITATE, AC
RATIONE THEOLO-
GIAE CAP. I.

TRACTATVS PRIMVS.

De descriptione, ac distinctione nominis Theologiarum.

CAPUT I.

I.
Augustin.

Theologia
vnde dica-
tur.

J. Thom.

Aleensis.
Albert.
J. Thom.

Secundum Augustinum lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 1. significat de diuinitate rationem, sive sermonem, quasi quemadmodum scientiam naturalē appellamus physiologiam, quoniam est ratio, sive sermo de natura: dicta quoque ex eo, quod tradita sit à Deo, censet Diu. Thom. q. vn. prologi. a. i. in corpore, quasi sit sermo, sive doctrina ex Deo in mortaliū animos deriuata. Verum hæc notatio nominis non cadit in omnes eius acceptiones, vt constabit ex dicendis, sed in eas solū, quæ complectuntur notitiā ex peculiari Dei revelatione mediatis, vel immediatè genitam; nam quamvis omnis scientia à Domino Deo sit, quatenus ipse est prima veritas, ac sapientia, à qua scientia omnis creata deriuatur; tamen hic generalis modus cōmunicandi creaturis notitiā veritatis non satis est; vt ex eo talis notitia nomen Theologiæ fortius: hoc enim modo scientia omnis posset Theologia nuncupari; id verò nequaquā in usu est: nec enim quispī Mathematicas scientias, aut philosophiam naturalem Theologiæ nomine censem: neque Diu. Thom. eiusmodi notationem ex hac communis ratione in vniuersum trahit, sed solū tribuit ei doctrinæ, quæ ex diuina reuelatione originē ducit. Prima itaque descriptio sumpta à Deo, tamquam ab obiecto, quæ non solū Augustini, sed Aleensis. i. p. q. i. m. 2. Alberti. in sum. tract. i. q. 2. ad 4. Diu. Thom. i. p. q. 7. & communis est; comprehendit omnes omnino acceptiones Theologiæ, quæ apud auctores reperiuntur.

Gillij comment. Theol.

Primum verò accipitur nomen Theologiæ pro quavis doctrina, sive notitia deitatis: cuiuscumque subiecti illa sit, quocumque modo, aut ratione habeatur, vel acquiratur: iuxta quam acceptiōnem, sapientia ipsa Dei, qua se ipsum perfectè comprehendit, quam nō ex disciplina, sed ex natura habet; Theologia dicitur à sapientibus, dum quærunt, utrum Theologia viatorum, beatæ, aut diuinæ subalternetur: è cōtrà verò etiam metaphysica naturalis, quæ humano discursu acquiritur, & per ea, quæ facta sunt, quasi per gradus ad notitiam deitatis ascendit, & quævis alia doctrina de Deo, & cultu ipsius ab antiquis Theologia appellata est: ob eamque causam antiquissimi Poëtæ, vt Hesiodus, poëtæ Theologus, Musæus, & Orpheus, quoniam sub fabularum integrumentis aliqua de Deo tradiderunt, theologi nomen obtinebunt; vt notat Isidorus lib. 8. Etymologiarum. cap. 7. hoc enim modo Hesiódum & alios antiquos theologos vocat Aristoteles lib. 3. metaph. text. 15. & Orpheum Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromat. & Nazianzenus ad Nemesium, quamquam illi quidem solā eam partem humanæ theologiæ, quā theatram, sive fabulosam vane appellat, suis scriptis attigerunt; ea verò tripartita erat apud antiquos, vt haberetur apud Diu. August. lib. 6. de Ciuitate Dei, cap. 5. vocabant autem tres eius partes mythicen, physicen, politicen, hoc est fabulosam, naturalem, ciuilē; quatenus omnes ad aliqualem deitatis notitiam, cultumque referebantur: quam triplicem gentilium theogiam tetigisse Paulum ad Rom. c. 1. docet S. Thom. lect. 7. in idem caput in fine; sed hæc longius perseguī, non est præ-

II.

Isidor.

Aristot.
Clemens
Alexandr.

August.
Diuino
Theologiæ
uxtra Antiquos.

Ad Rom. 1.
S. Thom.

A

sentis

ugustini.

Euseb. Cæsar.

Theodoret.

Aristot.

Damascen.

Boetius.

S. Thom.

Scot.

S. Thom.

III.
Theologia
quæ propriæ
dicatur.

D. Thom.

Dion. Arcop.

Ioan. 7.
ad Tit. 2.
2. Ioan.
1. ad Cor. 2.

entis instituti, videatur August. toto illic lib. 6. 7. & 8. inanem illam veterum Theologiam redarguens, & verâ, ac naturalem, quæ à Platone, & alijs posterioribus philosophis tradita est, lôgê illi preferens; Eusebius etiâ Cœsariensis, lib. 1. de preparacione euangelica. c. 7. & lib. 2. & 3. & 4. refert. & confutat varias Theologias diuersarum gentium, nationû & sectarû, quas etiâ breuiter refert Theodoretus, lib. 2. de Græcarû affectionû curatione paulò ante finē, & Isid. lib. citato, c. 6. verumtamen ex specu latius naturalib. sola Metaphysica Theologiae nomine censetur, vt patet apud Aristotelem lib. 6. Metaphys. text. 2. & lib. 11. Summa. 3. c. 1. & Damasc. in Dialect. c. 3. de qua intelligendus est Boët. in lib. 1. de Trin. ûm inter tres partes scientia speculativa Theologiam numerat; vt notat S. Thom. in commentarijs, & q. 5. super eum locum, Scot. q. 5. prologi. §. Ad argumenta principalia, & alij. Verù totum hoc Theologię genus, quod solo naturali lumine rationis nimirum, neque assurgit ad illius veritatis supernaturalis agnitionē, intra philosophia terminos cōtinetur, neque ad eam, de qua acturus sum, Theologiam pertinet; imò verò, vt tradit D. Thom. 1. p. q. 1. ar. 1. ad 2. ab ea genere differt.

Magis propriè accipitur Theologia, pro qualcumque cognitione tradita diuinitus, siue per se primò ac proximè, siue remotè, & vltimatè in Deum referatur: & hoc genus notitia D. Thom. vbi suprà, cōsideral- se videtur, cù Theologiam inde d. el. p. putat, quod accepta sit ex diuina reuelatione; ea verò nō solùm de Deo est; sed ad omnia serè rerū genera extenditur, creatorem, & creaturā; bona, & mala; præmia, ac supplicia: quia tamen, vt infirà dicam, de ceteris, est sub habitudine ad Deum, quod est præcipuum eius obiectum, meritò absolute Theologia dicitur, & ad hunc sensum à magno Dionys. c. 13. de cœlesti hierarchia Esatas, ep. ad Ioanné ipse Ioannes, & epist. ad Timoth. Petrus, Theologi dicti sunt; quoniam doctrinâ Euangelicam ex reuelatione Iesu Christi, & Spiritus diuini illustratione accepta hominibus tradiderunt; ea verò nunc Theologia, nunc doctrina Christi Ioan. 7. ad Tit. c. 2. & epist. 2. Ioannis, nunc doctrina Spiritus, 1. ad Cor. 2. appellatur: Theologia ob rationes assignata; doctrina verò Christi, quoniā datus est à Deo patre testis, ac præceptor gentibus, constitutus Rex ab eo super Sion Montem sanctū eius, prædicans præceptū eius, docens nos ea, quæ audiuit à Patre: denique vocatur doctrina Spiritus sancti, quo-

man eo inspirati loquuntur sicut sancti Dei homines, imò & ipse Christus, secundum formam hominis, qui Lucæ 4. de se ipso interpretationis est illud Esai. 61. *Spiritus Domini super me, Euangelizare pauperibus misit me.* Hæc ve-

Pet. 1.
Luc. 4.
Sai. 61.

rò usurpatio etiâ latissimè patet, comprehendit enim nō solùm eam notitiam, quæ immediatè ex fide habemus, sed etiâ omnem illam, quæ ex ipsa fide, ac reuelatione diuina principium ducit, & saltem mediatè reuelatione, ac veracitate diuina nititur. Ve-

Nicetas.

rù, vt notat Nicetas in adnotacionib. ad orationem 8. Nazianzeni, quam habuit ad patrem, cùm sibi Nazianzenæ Ecclesiæ curram commisit, num. 5. nomen Theologia apud latinos latius patet, quān apud Græcos; apud hos enim sola ea notitia deitatis Theologia dicebatur, Theologi verò, qui in diuinitatis doctrina indaganda, atque explicanda studium atque operâ colloca-

Theologia

nomen latius patet apud latinos quān apud Græcos.

ter: nam cognitione de Christi humanitate, & alijs mysterijs ad ipsam pertinentibus Theologię nomine nequaquam intelligebant; ideoque eos, qui in eiusmodi argumen-

Theologia

to in Theologia, sed in œconomia versari dicebant, vt patet ex verbis Nazianzeni, quem citat; & *Theologia in Nazianzen.*

magistrorum quoniam de zelotropia. quādē sic veteres appellarunt, vt obscurat Turrianus Turrianus.

Turrianus.

noster in Scholijs ad proœmium Cyparissi, quoniam Christus Dominus unus in utraque natura, filius Dei, & filius hominis, tamquā bonus pater familias domum, & domestica omnia gubernavit, dispensans diuitias gratiæ suæ, & fanguine suo restituens hominē perditū in pristinā gloriam,

Basiliss.

à qua ceciderat: similiter distinguit Basilius, lib. 2. contra Eunomium, ad initium, & Apologia ad Cœsarianos, quæ est inter epist. 1. 1. Ioannes Cyparissi in proœmio suarum decadum, & Turrianus in Scholijs eiusdem, nu. 5. & in hac acceptio-

Ioan. Cyparis.

ne, ait Nicetas, Ioannem Euangelistam, & postea Gregorium Nazianzenum Theologos appellatos, quoniam ille inter Euangelistas, hic inter patres deitatis notitiam vberius tradiderunt.

Nicetas.

Theologia tamen, pro ut comprehen-

dit eriam œconomiam, bisariam distin-

Theologia

gu potest; aut e. m reuelatio est euidens, ac manifesta, aut ineuidens & obscura: si sit

alii evidens

euidens, attinet ad Theologiam beatiorū, qui reuelata facie, non per speculum in ænig-

alii obscura

mate, sed per speciem, gloriam Domini speculantur. sic eam appellat Isychius super illa verba cap. 10. Leuitici, & comedite absq. fermento iuxta altare, dicens in hoc sæculo esse tantum participata Theogiam,

Isychius.

in celis autem, eius plenitudinem, & omnes

scholastici.

IV.

Scholastici, quos referam, cū agam de subalternatione Theologiae nostræ, respectu Theologiarum; si verò reuelatio sit incuidens, distingui etiam solet nō ex obiecto, aut lumine, sed ex modo tractandi in mysticam, sive Symbolicam, & demonstrantem, seu philosophicam, vt ex magnō Dionysio in epistola ad Titum, & alijs antiquis patribus, explicat Ioannes Cyparissiota decade 1. cap. 1. Arcana sive Symbolica est, quæ cōstat ex Symbolis, siue mysterijs sub similitudine diuersarum rerū continentibus arcanos, & reconditos sensus spirituales, vt, c. 2. & 3. ciudē decadis explicat Cyparissiota: Theologia vero philosophica, sive demonstrans in probanda veritate versatur; & eam quasi sigillo obsignat, fidē faciens auditori. Rursus alterutra harum bifariam diuiditur; nam

Dionys. Areo-
pag.
Ioan. Cypariss.
Theologia
Symbolica
quaerit.

Dionys. mag.

Albertus.

Bonavent.
Cyparissiota.

D. Thom.

V.

Durand.
Marfil.
Petrus de Al-
liaco.

Theologia
reuelata
quomodo
diuidatur.

Cyrill. Alex.

Scholastici, quos referam, cū agam de subalternatione Theologiae nostræ, respectu Theologiarum; si verò reuelatio sit incuidens, distingui etiam solet nō ex obiecto, aut lumine, sed ex modo tractandi in mysticam, sive Symbolicam, & demonstrantem, seu philosophicam, vt ex magnō Dionysio in epistola ad Titum, & alijs antiquis patribus, explicat Ioannes Cyparissiota decade 1. cap. 1. Arcana sive Symbolica est, quæ cōstat ex Symbolis, siue mysterijs sub similitudine diuersarum rerū continentibus arcanos, & reconditos sensus spirituales, vt, c. 2. & 3. ciudē decadis explicat Cyparissiota: Theologia vero philosophica, sive demonstrans in probanda veritate versatur; & eam quasi sigillo obsignat, fidē faciens auditori. Rursus alterutra harum bifariam diuiditur; nam

Theologia modus videtur, & ne in uno quidem inter se pugnantes illos quis inueniet; cuius rationem subdit; Nam quo verè audierunt à Deo, ea ex uno Spiritu loqui sunt: ex quo patet, sumi ab ipso Theogiam pro doctrina à Deo reuelata, & non ex studio, & ratione acquisita: similiter accipit Basil. homil.

Basiliss.

ii. in Hexameron, explicans illa verba, Gen. 2. Crescite, & multiplicamini, haec est, inquiens, Ecclesia benedictio; vi. non in uno circumscribatur, & arctetur Theologia, sed in universa terra prædicetur Euangelium salutis. Porro doctrina ea, quæ reuelata explicat, & tuetur, & ijs vtitur, vt principijs, ad aliarum veritatum indagationem, magis prel-

Theologia
qua magis
presē dica-
tur.

Gregor. Nyss.

sē Theologia dicitur, quam Nyssenus in enarratione vita Moysis, paulo post me-
dium comparat monti, in quem ascendit Moyses. Mons autem arduus, inquiens, verè,

& ascensu difficultis Theologia est, cuius vix multi-
tudo ad radices peruenire potest; quia scilicet ad fidem, quæ est huius Theologiarum radix,

& initium, multitudine fidelium peruenit, ad consummatam, perfectamque notitiam non ascendit. Similiter Isychius in hunc

Isychius.

Ipsius sensum explicat illa verba Leuitici, capite citato: Sed quod remansit de simila Aaron erit,
& filiorum eius; Theogiam quippe, inquit, stu-
dere non omnium est, sed sublimum, & appro-
pinguantum Domino. Et secundum hanc ac-

ceptionem Theologia hoc ferè tempore communiter usurpat: nam cum simpli-
citer, & absque addito Theogum dici-
mus, vel audimus, nō metaphysicum, non

quemuis fidelem intelligimus: sed eum, qui ex principijs fidei, conclusiones Theo-
logicas elicere, vel eas, imò & ipsa princi-
pia tueri possit. Hæc verò doctrina dupli-
ci ratione tractari à sapientibus solet: aut

more quodam breui, & conciso, simili Aristotelico in disputando: aut fuso, & li-
beriore, qualem interdum in suis Dialogis

usurpat Plato: hoc posteriore modo ma-
gna ex parte vñi sunt antiqui Patres sive in
concionibus ad populum, sive in libris de
dogmatibus contra hereticos, quamquam in his frequenter etiam syllogismis, & ar-
gumentationibus agebant; priorem modū
doctores illi usurpat, quos Scholasticos

appellamus, vndē etiam doctrina hæc
Theologia Scholastica dicta est.

Ex his omnibus acceptiōibus, quæna
potissimum sit ea, ad quam afflante proprie-
tate Spiritus coelestis aura, tradenda aggredior, facilē coniici potest: Etenim prima,
ut pote philosophis antiquis communis, &

expers radij veritatis infusa, atque cogni-
tionis supernaturalis nō habet locum, vbi

solum lucerna fidei præente, vestigijs an-

In qua signi-
ficatione
Theologia
est tracta-
tus.

tiquorum Patrum, atque doctorum insistendum est; secunda, quatenus sola ea complectitur, quæ ex diuina reuelatione immediate habentur, hebetem mentis aciem retundit, si consideretur quatenus diuina, clarè ostendit, & ideo de lege impossibilis est viatori, solisijs concessa, qui longo virtutum vsu cordis puritatem asequuntur, translati sunt de fide ad speciem: & sicut in via audierunt per fidem, ita per speciem vident in ciuitate Domini virtutum; si verò consideretur pro ut immediata Dei reuelatione, obscura tamen, acquiescit, nihil vñterius ex fide deducens, et si Christiano sit satis, nō tamē viro docto, ac pastori: qui paratus esse debet reddere rationem fidei, & eos, qui contradicunt arguere; rectè propterea dixit August. lib. 14. de Trinitate, cap. i. hac scientia nō pollere plurimos fideles, quamvis fide ipsa plurimum polleant. Itaque scopus suscepti laboris est ea Theologia, quæ nomine scientiæ significatur à Paulo, vt ait August. lib. citato de Trinitate, cap. 3. qua nempe scimus, quemadmodum id, quod creditimus, pijs opituletur, & contra impios defendatur: qua supponit fidem, ex ea quæ ad aliarum veritatum notitiam peruenit; estque fidei simul, ac rationis partus honestissimus, & omnisciencie humano studio comparata supremus apex, quam sapientiæ nomine censi si suo loco ostendam.

De utilitate, & necessitate Theologiae, prout fidem explicat, & tuetur; & circa mediæ reuelata versatur.

CAPUT II.

I.

Theologia
Scholastica
utilitas.

Theologiam, quatenus includit habitudinem principiorū reuelatorum, nempe fidē maximè utilem, imò necessariam esse humano generi, communis est sententia Theologorum, imò Ecclesiæ: sed eam necessitatem ostendere non est huius loci, sed in tractatu de fide, nunc solùm agendum de Theologia, prout à fide distinguuntur, & habet modum scientiæ, cuius utilitas triplici ex capite sumi potest, est enim utilis ad robur fidei, & Ecclesiæ firmatatem, ad propagationem eiusdem fidei, & Ecclesiæ incrementum: denique ad ipsius fidei, & Ecclesiæ ornamentum. Ut verò singula expendam, suppono singulis fidelibus ad salutem satis esse fidem, quæ per charitatem operatur: atque adeò, si hac pol-

leant, & si scientia careant, posse consequi beatitudinem: plurimum tamen conferre Theogiam, vt fides non solùm in toto Ecclesiæ corpore, verùm etiam in singulis Christianis corroboretur, augeatur, & semper virens, ac florida sit per tria illa capita discurrendo, ostendendum est. Nemo enim negabit Theogiam, si eiusmodi fructus parturiat, esse maxime utilem, cum vel ex quolibet ipsorum, seorsim considerato, maxima existat utilitas; nec dum ex omnibus simul sumptis. Qua in resimilis omnino mihi videtur Theogia fonti illi, qui ascendebat à terra, irrigans vniuersam superficiem terræ, Gen. 2. eandem, ex qua ascendebat terram, fons ille irrigabat, ortus sui utilitatē in ipsam, à qua oriebatur, refundens; fidem ego, atque Ecclesiā ratione stabilitatis nō inepte contulerim terrae: nam sicut hac in aeternum stat, Eccl. 1. sic Eccl. 1. illa stabit immobilis, vt notat Hugo Cardinalis in eum locum, utpote columnā, & 1. ad Tim. 3. firmamentum veritatis, 1. ad Tim. 3. nec vlla vi à fundamento, quod est Euangelium Christi, conuelli, aut in aliud Euangelium transfigri poterit: fontem, siue fluuium, doctrinæ sacræ typum esse, non ambiget is, qui verba illa, Eccl. 2.4. considerauerit: Eccl. 2.4. Ego sicut aquaductus exiui de paradiſo, dixi, rigabo ortum meum plantationum, & inebriabo prati meis fructum: & ecce factus est mibi trames abundans, & fluuus appropinquauit ad mare. Quemadmodum verò fons ille ascendebat à terra, ita ex fide, atque Ecclesia Theogia, tamquam purissima, & christallina lympha procedit; nam quæ aliud emanat, non Theogia, sed caclogia, exputeo abyssi, ex Stygio lacu, luto, fumo, ac sulphure turbida, & obscura præterfluit, nec vñquā ad mare deitatis perueniet, sed in abyssum, vndē manauit refluxo cursu reuertetur: hæc est doctrina omnis heretica, quæ utpote merum mendacium, ex patre Diabolo est, qui est auctor mendacij. Sed vt ad Theogiam reuertar, illa propriè non ingratia parenti, vniuersam eius superficiem irrigat, & sicut vnda fluvialis, arborum allaspia radicibus, sientes, ac penè emortuas firmat, vegetat, & aſiduo allapsu nutrit & aſtet, vt in iustum magnitudinem creſcant; deinde verò se virentibus frondibus, ac floribus induant; tandem vberes, & dulces fructus ferant: ita doctrina Theogia fidelium instillata animis, fidem roborat, auget, & pulcherrimi bonarū actionū fructib⁹ exornat, vt recte docet Ioannes Damascen. lib. 4. fidei, c. 18. Hæc clariorā sunt, quām vñijs argumentis indigeant, præter longā experientian-

Doctrina
heretica non
est Theolo-
gia.

Damascen.

ab initio

ab initio nascentis Ecclesiae, ad hæc nostra tempora continuatam.

II. Quamvis autem hæc certa sint, iuuat tamen per singula capita discurrere, & quid in singulis emolumenti afferat Theologia, paucis expendere: ad robur, ac firmitudinem fidei Theogiam plurimū conducere, verissima sententia est, quam Gregorius, & alij Patres supponunt, dum verilla illa, Cant. 4. *Sicut turris David collū tuum, quæ adificata est cum propugnaculis, mille clypeis pendent ex ea, omnis armatura fortiorum.* expoununt de Ecclesiæ pastoribus, & doctori bus, qui colli instar eminent supra reliqua Ecclesiæ membra, & à capite ipso, hoc est, Christo, vim sentiendi, spirituque immediatè recipiunt, hoc est, doctrinam veritatis, quam in alios fideles transfundant: sunt verò instar turris, propter robur fidei, & propugnacula scientiæ; nam fundamen tum quidem fides est, quod ne subruatur, propugnacula impedimento sunt, quæ illud circumquaque cingunt, & inconcusa excipiunt tormentorū ictus, atque muralium machinarū, crebro in se aritantium, vim, impetuque retardat: tolle hæc propugnacula, videbis quām primum in populi fidei fundamenta nutare, imò & corruere: stent propugnacula, firmi in fide sunt populi intra ea conclusi. Quot Catholicos in vera fidei petra solidos, & constantes vniuersi Athanasi propugnacula rediderunt: aduersus eum mundi principes, aëreae potestates, rectores tenebrarum harum, & vniuersus penè Orbis coniuravit: at is, qua fidei gratia, qua scientiæ Theologiae veritate fretus, se ipsum tamquam firmissimum propugnaculum fidei hostibus opposuit, ne ad fidei fundamenta subruenda peruererent: & quicumque se continuit intra hæc Athanasi propugnacula, stetit in fide firmus. Non solum autem doctrina sacra vim suam exercit tuendo fidē ab incursu hæreticorum, sed etiam ipsorum dogma ta, falsamque doctrinam expugnando: propterea enim turris illa Davidica erat circumquaque instructa, non solum cly peis, sed iaculis, ac sagittis, & omni genere armorum, mille clypeis pendent ex ea, omnis armatura fortiorum: doctrina sacra, veraque Theologia suppeditat clypeos ad excipienda, retundendaque iacula hæreticorum, & infidelium reliquorum, tela, & sagittas ad errores eorum verbo veritatis impugnando, & ex hominum animis euellendos. Multa fuerunt hæreses ab initio nascentis Ecclesie, quæ plures prouincias infecerunt, & vna Ariani inualuit, vt testa D. Hieronymo Dialogo aduersus Luciferianos.

Gillii comment. Theol.

nos paulò post medium, mūdus ingemuerit Arianum se esse videns; at omnes illæ temporum decursu, diuina fauente gratia, euanuerunt: si primæ causâ quaras, Deus est; si secundam, & quasi ministeriale, sacra doctrina est. *Quis Arianismum expugnauit?* Athanasius, Gregorius, Basilis, & cæteri sacri doctores. *Quis Eutychetus, & Nestorij sacrilega dogmata cōfutauit?* Cy rillus, Leo, Flauianus, & alij eiusdem nota Theologi: *Quis Manichæos penè extinxit?* Doctores faci hæreses debellauunt. Augustinus: quis Pelagianos afflixit? idem Augustinus, Hieronymus, Prosper: quis Iconomachos expugnauit? Damascenus. Longum fuerit omnes hæreses, & eos, qui de ijs triumpharunt singulatim recensere: illud planè constat, et si nonnunquam fidei feroe cum vitæ sanctitate coniunctus hæ reses ex hominum animis extirpet, vt plurimū tamē Deum optimum maximum ad huiusmodi victorias ut præstantibus doctrina viris. Quapropter meritò de hac Theologorum utilitate loquens Augustinus, epist. 56. ad Diocorum ad finem. Sed ille, inquit, fidei imperator clementissimus, & per conuentus celeberrimos populorum, atq. gentium, sedesq. ipsas Apostolorum arce auctoritatis muniuit Ecclesiam, & per pauciores pīe doctos, & verè spirituales viros copiosissimi apparatibus etiam inuictissima rationis armavit. Verum illa rectissima disciplina est in arcem fidei quām maximè recipi infirmos, vt pro eis iam tutissime positus fortissima ratione pugnetur.

Verum enim verò nō hæc sola est utilitas Theologiae, latius diffunditur, atque peruidit: nō solum munit, & conservat fidem, & intra caulas ouilis dominici Christi oves continet; sed fidē verbi toto Orbe seminat, ac plantat: nō ipsa quidē per se sola, sed tamquam diuinæ gratiæ administrat: nam quamvis fides sit donum Dei, tamen quomodo gentes credent ei, quum non audierunt? quomodo audient sine predicatori? prædicatio nem credituris necessariā esse Paulus affirmat ad Rom. 10. At quis sine sacra doctrina aptus erit Euangelij predicator? qui sciat parvulus lac potū præbere non escam, qui adulis solidæ doctrina panē apponat? sanè Euangelij predicator, vt suo recte fungatur munere, aut infallibilem Spiritus sancti assistentiā habere debet, vt Apostoli; aut magna prædictus esse scientia, qua Domino cooperante queat fidei rationem reddere, & eos qui contradicunt arguere: non pura mysteriorū traditione Paulus cū gētibus agebat, sed rationibus & argumentationib. vtebatur, vt videre est in ea, quæ apud Areopagitas habuit, cōcione, Act. 17. 17. qua, cum pluribus alijs, magnum illud

Augustin.

ad Rom. 10.

Act. 17. 17.

Cant. 4.
Theologia
Scholastica
ad fidei
firmitatem
plurimum
confert.

Athanasi
laus.

Hieronym.

Theologæ lumen Dionylium cœpit Euangelicis retib⁹ simplici argumentatione contextis. Eadem ratione ubique terrarum, obſtericante doctrina sacra, multos filios Christo Domino per Euangeliū genuit; itaque quamvis ſemē fidei, & verbi diuinis admodū ſecundum, manu tamen indiget, vtaspergatur, & in auditorū animos immittatur, vt fidei germe erumpat, ac deinde qui credunt in nomine Christi, fiant per gratiam filij Dei, ex Deo ipso nati: quamvis verbum Dei reuelatum, ſit cibus, non tamen omnes capiunt verbum regni Dei, non omnes vti poſſunt ſolido cibo, opus eſt doctore, qui panē frangat, ac porrigit; idē Paulus ad Rom. I. *Sapientibus, inquit, & infipientibus debitor ſum.* cui doctrinæ debito pro personarū varietate ſoluerendo, non quiuiſ pius fidelis, ſed ſapiens, & doctus idoneus eſt, qui modò ſolidum cibum apponat ſapienibus, modò verò infipientibus minutatim ſingula explicando quaſi cibum manſum infantibus in oſſo ferat: qua de cauſa aptè Doctores Ecclesiæ dentibus aſſimilantur; Cant. 4. *Dentes tuſiſicut greges tonsarum, qua ascenderunt de lauacro, omnes gemelliſ ſatibus, & ſteriliſ nō eſt inter eas.* vt docet Gregor. Magnus ibidem, & Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 6. mira comparatio: dentes vocat, quia panē cœleſtiſ doctrinæ diuidunt, & manſum paruulis in Christo impertiuntur, & ſimul gregibus ſœtarum ouium comparat, propter doctrinæ ſecunditatem, que verbo Dei multos filios parit: tolle ab Ecclesiæ Theologos, tolle ſcribas, & ſapienes, qui annunciat verbum Dei: qui ſemen fidei per mundum ſparget? ideo Christus Dominus cùm agit de missione ad prædicandum Matth. 23. *Ecce ego mitto ad vos prophetas, & ſapienes, & ſcribas, ſapientes mittit, non rudes abſque doctrina, & peritia Theologæ;* quoniam hæc eſt verbi Dei adminiſtra, hæc prima diuinæ ſapientia ancilla, quæ gentes vocat ad arcem, & domum, quam ſibi in mundo æterna Dei ſapientia adſificauit, ad mensam, quā appofuit, vt comedant panem eius, & bibant vinum, quod miſciuit: hæc toto diuſcurrens mundo vocat gentes ad cœnā nuptiarum agni, vt impleatur mensa diſcubentium: hæc nomen Christi & Dei portat coram gentibus, regibus, & filiis Iſraël: hæc in caligine huius vitæ rutilat tamquā ſtella matutina in medio nebulæ, & ambulantibus in tenebris infidelitatis, & in umbra mortis æternæ lucem Euangeliū oſtendit.

Iam verò mirificus ornatuſ, qui in Ecclesiæ redundant ex ſacra Theologia, adeo

conſpicuus eſt, vt probatione nō indigeat. Cœlū Ecclesiæ frequenter à ſanctis Patribus appellatur, nō ſine fundamento ſumpto ex verbis Domini, ſapius illa regnum cœlorum appellantis: Matth. 13. & alibi, at doctos Math. 13. fulgere inſtar ſplendoris firmamenti, & eos, qui ad iuſtitiam erudiunt multos, tanquam ſtellas in perpetuas aternitatem ſacra literæ teſtantur Daniel. 12. quod ergo eſt ſplendor firmamento, quod ſtelle cœlo, hoc veri Theologi ſunt Ecclesiæ: quæ illorum ſapientia tamquā clarissima luce colluet. Venustas oculorum maximè decet, & ornat ſœminas, oculos ſponsæ ſuæ Christus in Cant. c. 5. admiratur, atque commendat: *Oculi eius ſicut columba: ſuper riuiulos aquarum, qua latte ſunt lota, & resident iuxta fluentia plenifima.* Quis ignorat ea ſimiſtudine commendari doctores ſacros? qui iſum Ecclesiæ caput ornant, vt videre eſt apud Greg. Nyſſen. orat. 13. in Cant. qui propterea ait dictum eſſe, *qua latte ſunt lota,* vt veritas doctrinæ commendetur: etenim inter humida, hæc eſt latit's proprietas, vt in ipſo nullius rei ſimulacrum videatur, quoſit, inquit, vt hæc oculorum Ecclesiæ ſit lauacio perfectissima: quod nibil, quod nō ſubſiftat in rerum natura, nihil erroneum, nihil vanum præter ipsam rerum veritatem, velut umbra ſtili quodam ſimulacro fraudulenter repreſentent, ſed ipſiſimam veritatem inuiteantur, erroreis huius vitæ ſpectris, & imaginationibus nequaquam admifiſt: queis verbis praescribit Theologis, quid in ſuis ſpeculatiōnibus, ac ſententijs ſpectare debeat, nempe ipſam primā veritatem reuelantem, à qua quidquid abhorret, tamquā ſpectrum immanc explodi debet: lauantur ergo doctores Theologi, iſiſus, cuius ſunt oculi, Ecclesiæ latit's: qua ex viuifica virtute Spiritus ſancti cœleſtiſ ſemper doctrinæ latit' tumer: non ſolū autem hoc modo lauantur, ſed ex aspectu chryſtallini ſuminis, quod ē ſanctuario manat, hoc eſt, ſacra Scripturæ lectione aſſidua puriores, ac nitidiores in dies euadunt: ideoque additum à Salomone: *qua resident iuxta fluentia plenifima.* videat lector, quibus in Ecclesiæ hæc maximè conueniant, quinam ſunt illi, qui diuinæ veritates ſpeculantur, qui ſacras Scripturas frequenter perlegunt, qui doctrinam omnem ſuam ad primæ veritatis normam exigunt? Nempe Theologi: qui proinde ſcientiæ ſplendoris in Ecclesiæ, tamquā oculi in capite eminent, & coruſcant. Vt verò ad aliam tranſeā metaphoram, qua ab eodem Gregorio Nyſſeno ibidē indicatur: Quis ignorat arbores, quæ præterſuentum ſuorum humore paſcuntur, ita ab ijs vitam, & alimentum capere,

Paul. ad
Rom. 1.

Cant. 4.

Gregor. Magn.
Auguſtin.

Math. 23.

IV.

Cant. 3.

Doctores
ſunt Ecclesiæ
firmamenti
iſtar.

Gregor. Nyſſ.

Sunt oculo-
rum iſtar.

Theologi
ſunt iſtar
puicheri-
marum ar-
borum.

Psal. 1. capere, vt grata quadam vice id, quod accipiunt, rependant? etenim ramorum proceritate, viriditate frondium, vmbrae amoenitate, florum varietate, & fructuum copia, fluminum ripas amoenissimas, ac speciosissimas reddunt. An non tales arbores Theologi, qui in lege Domini meditantur die ac nocte, & sunt instar ligni, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet. Psalm. I. Ipsi suis commentationibus, & sententijs, diuini eloquij ripas sic vestiunt, & ornant, vt delectet plurimos sub eorum ramis, & umbra sedere, & Scripturarum lymphas sua nonnumquam profunditate obscuras, & diuini solis luce vibrantes, rudium oculos perstringentes, inter has frondes attentiūs intueri: longum esset numerare tot arbores, à tot annis satas, integra semper, ac virente fronde permanere: tot, inquam, tractatus, tot commentarios sapientum ab initio nascientis Ecclesiæ integra semper auctoritate, & veridico testimonio vigen-tes; quarum eo pulchior, & gratior aspectus, quo sub eodem primæ veritatis testimonio, & eiusdem fidei virore, ac similitudine, plus varietatis habent; est enim pulchra, & iucunda in concordia veritatis scriptorum varietas: vt quoniam reconditos Scripturæ sacræ sensus, atque doctrinam, vnuus, aut alter eruere nequit, plures simul eliciant, quod paucos latet: quo etiam multorum fastidio cōsultum est, quibus non ijdem placent auctores, nō eadem scribendi methodus; & quamuis veritatem ament, aliter tamen, atque aliter stylo conditam audiūs appetunt, frequentius edunt, digerunt faciliūs. Sed ne prætermodum immoror, pleraque omitto, que de pulchritudine doctrinæ sacræ dici possent: certum enim est, post eam, quæ ex virtutum concordia resultat, nō esse aliam in mortali vita pulchritudinem, qua cum sapientiæ decore comparari posſit: ideoque iure optimo tamquam de Ecclesiæ benemeriti, ab eādem celerantur Doctores sacri, qui eam monilium, & torquim instar adornarunt, vt optimè docet D. Gregorius exponens illud *Qnt. I. Collum tuum fecit monilia.*

Greg. Magn.

V.

2. ad Tim. 3. Theologia diuersis hominum statibus est vtilis.

fructus. Si rectè attendimus, quatuor genera hominum recensuit; sunt enim quidam, qui non recipiunt veritatem, alijs ex ignorantia, alijs ex contumacia: porro ex his, qui eam recipiunt, aliqui deficiunt in operando, vel ex negligētia, vel ex imperitia: quibus omnibus iuandis sacra doctrina vtilis est, nimirum ad docendum ignorantes, ad arguendum contumaces, ad corripiendum negligētes, ad erudiendum rudes, vt notari glos. Ex quo clarè patet, quantū vtilitas Theologiæ reliquarum scientiarum, & artium superet vtilitatem: etenim reliqua magna ex parte ad vtilitatem bonorum externorum, & corporis assumuntur: at Theologia tota ad animæ com-modum, ac bonum refertur; quod si aliquæ ex illis, ad ipsius quoque animæ vtilitatem inferiunt, vt scientiæ speculatoriæ, & philosophia moralis, longè tamē absunt ab vtilitate Theologiæ, nimirum quantum finis ipsarum à Theologiæ fine: nam scientiæ naturales suæ natura ad naturalem felicitatem referuntur, quæ longissimè distat ab æterna felicitate, ad cuius consecutionem Theologia vtilis est: quare, si rectè dixit Auenca, vt refert Henric. I. p. sum. ar. 8. *Auenca.* *Henr.* quæst. I. *scientias omnes in hac vtilitate conuenire, quæ est acquisitione perfectionis humanae preparantis hominem ad futuram felicitatem,* quæto verius hoc de Theologia dici debet, quæ non solum remotè præparat, vt scientiæ naturales: sed proxime explicando, ac tuendo veritates diuinitus reuelatas, docendo semitam mandatorum Dei, qua itur ad vitam æternam.

Quod attinet ad necessitatem Theologiæ, non est inter Catholicos vlla sententiarum varietas: omnes enim vnicæ consensione asserunt eam non solum præt comprehendit assensum rerum reuelatarum, sed etiam prout fidem explicat, & tuetur, & ex illa conclusiones Theologicas dedit, esse toti Ecclesiæ necessariam, tradit Henricus in sum. a. 13. q. 4. & Ioannes Gerson sepius, & serio commendat necessitatem Theologorum in Ecclesiæ ad bonos mores retinendos, & cauendas hæreses, ita I. p. tractat de examinatione doctrinarum, par. 2. consideratione, 5. alphabet. 18. lit. I. & 2. p. Serm. de 4. dominibus, in Domin. 19. post Pentecost. alphabet. 44. lit. C. & G. & sèpè alibi fundamentum est, quoniam est necessaria ad propagandam, & conservandam fidem in animis singulorum, item ad tuendam Euangeliæ veritatem ab impugnatione hæreticorum, & cæ-

VI.
Theologiæ
necessitas
quanta sit.

Henr.
Ioan. Gerson.

terorū infidelium, cōteruare autē puram, atque illibata fidei veritatē est omnino necessarium ad Ecclesiā cōseruationem: quē est desponsata Christo in fide, ideoque ea sublata, dissoluerentur eiusmodi sponfalia, & præcideretur spes futuri coiugij per statū gloriae: ergo doctrina sacra est apprimē necessaria Ecclesiā. Ex quo factū est vt ab initio fuerint in ea non solum Apostoli, ac Prophetæ, sed etiam pastores, & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in edificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitate fidei, & cognitionis filij Dei, ad Ephes. 4.

ad Tit. 1.

Gregor.

Ezai. 56.

Causa hæretum est pastorum iniquitatis.

Hieronim.

nimirū ut non solum credenda traderent, sed etiam explicarent, ac defenserent: & ideo Apost. Tito, quem Episcopum instituerat, nō solum commendat fidem, sed etiā doctrinam, sic enim, c. i. ep. ad ipsum scribit, Oportet enim Episcopum sine crimen esse, amplectetem eū, qui secundū doctrinam est, fideliē sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui cōtradicunt arguere, & merito doctrina Theologica in pastore requiritur, sunt enim pastores sacri, pastores simili, & canes: pastores, vt vigilent, & luporū insidias præcaueat, canes, vt latrēt, & gregē Christi tueantur aduersus lupos, vt docet Gregor. lib. 20. moral. c. 9. super illa verba, cūm canibus gregis mei, at sublata scientia, quæ est spirituale lumen oculorū, & vita, ac virtute vocis, quomodo hæreticorū insidias præuidere, quomodo aduersus illos verbo veritatis latrare poterunt? sanè ex defectu quorundā pastorū, quibus non erat peritia doctrinæ sacræ, Tartarei lupi hæretici in caulas Dominicū gregē ingressi magnas strages ediderunt, quoniam pastores illi erant eorum similes de quibus Ezai. 6. dicitur, Speculatorē eius cæci omnes, nescierunt, vniuersi canes muti nō valentes latrare. Cæcos, ac mutos meritò appellat, quoniam carebant doctrinā, quæ mētes illuminat, & linguas facit disertas. Profectō qui progressum Ecclesiæ ab initio ad hæc nostra tempora contemplatus fuerit, cōperiet inter alias causas hæreſeon nō ultimū tenere locū negligētiā, atque imperitiā eorum, qui ex officio tenebātur Dominicū gregē pascere, ideoque rectē dixit Hieron. in ep. ad Paulinum de studijs sacræ Scripturæ. Sancta rusticitas solum sibi prodest, & quantum adificat ex vita merito Ecclesiam Christi, tātum nocet, si destruentibus nō resistat. contrā vero doctrinā sanctorum Pontificum impetum crescentis mali repressisse, & pestilētes harresum nouitates extirpasse. Longū esset recensere Basilius, Nazianzenos, Athanazios, Cyrillos, Hieron. Augst. Damasos, Leones, Ambrosios, & alia Græcæ, ac Latinae

Ecclesiæ lumina, qui terpēti hæreſeon contagioni vera doctrinæ antidoto remediu adhibuerunt. Itaque q̄ est mūdo sol, oculi corpori, antidorū cōtra virus, murus Civitati, militū excubij belli tempore, panis, ac vinū hominū vita, hoc est doctrina sacra Ecclesiæ, hoc Theologia fideliū cœtuī hæc mentē illuminat ad rerū altissimarū contemplationem; gressus dirigit ad rectā operationem; intellectū præseruat, ac sanat ab errorū lue: defendit, & custodit ab hostili incursu potestatum aërearum, & exercitus hæreticorum: cor fideliū pacit, reficit, laxificat, atque confirmat, quæ omnia si vniuersum corpus Ecclesiæ consideres, magnā Theologiæ necessitatem arguunt.

At inquiet aliquis, omnia ferē, quæ hoc capite dicta sunt, intelligēda sunt de scien-
tia diuinitū immediate reuelata, hoc est,
fides; & proinde nō pertinere ad Theologiam
sūmptū p̄ ea doctrina, quæ ex fide, & studio
nostro dignitur: quod si de doctrina aliqua
quomodolibet à fide distincta intelligantur,
nequaquam cadere in eam, q̄ nunc Theo-
logiæ nomine accip̄tur, & Scholastica nun-
cupatur: sine hac enim diu, multumq; vi-
guit, & maximē flouruit Ecclesia, cui proinde
illius accessu nihil cōmodi obigisse vi-
deatur. Hæc tamen obiectiones proposita
fundamenta nō labefactant: vt autē primæ
satisfiat, nō est negandum oēs eas utilitates
suo modo à fide deriuari, ita tamen, vt sius
maneat Theologiæ locus, nā fides omnib;
Catholicis communis est, at veritates fidei
explicare, tueri ex ijs, ea, quæ consentanea
sunt, colligere, docere, arguere, erudire,
nō ad quemuis Christianū pertinet, sed ad
eum, qui sapientia instructus est, qui fidei
addidit scientiam. Responsio secundā longiorem
exigit discursum, quā vt hoc capite
cōcludi possit, nunc breuiter respondeo
Theologiam, quā vocant Scholasticam, re
ipsa nō differre à Theologia, quæ viguit in
Ecclesia à prima sui origine, & continuata
successione per sanctos Patres ad nos per-
uenit: ideoque eandē habere utilitatem ad
illustrandum intellectū: & quidquid in
hoc genere de illa dicitur, in hanc etiam
conuenire, sed iam hoc ipsum cōtra hære-
ticos probandum, ac tuendum est.

Theologia Scholastica non perni-
ciosa, sed perutilis est
Ecclesiæ.

C A P V T III.

FAlsò, atque impiè de Theologia Scho-
lastica queruntur hæretici: eamq;
tamquam inutilem, in perniciosa de
medio

VII.

L

Cōtra Scholasticā
Theologīā
argumenta
hēreticorū.

Luther.
Caluin.

Philippus
Melancht.
Erasmu.

II.

Tertullian.

Daniel. 12.

Honor. Papa

Doctores
sunt in Ec-
clesia vt
splendor fir-
mamenti.

medio tollendam censent: vt potè quæ ci-
ca vanas, atque inutiles quæstiones curio-
se versetur, & sine ullo pietatis, ac sapien-
tiæ fructu vexet, actorqueat sui studiōsos.
semper discentes, & nunquam ad doctrinā
veritatis peruenientes, harentes in
cortice verborum, in disputationum con-
tentione atque æmulatione; neque vñquā
medullam ipsam veritatis attingētes; quin
verò res alioquin obscuras, ac difficultes
dialecticis technis, atque inuolucris obte-
gentes, & ipsam interdum veritatē in pro-
patulo positam labyrinthis anfractibus
includeentes: ita ferē de Scholastica Theo-
logia loquuntur, Lutherus, lib. cont.
Latomum, Caluinus de institutione Chri-
stianæ religionis, cap. 13. & 18. & 49. vt re-
fert Prateol. lib. 3. de hēretib⁹, cap. 4.
Philippus Melancht. in Apologia contra
Parisienses, Erasmus in scholijs super D.
Hieronym. in epist. ad Auitum, aduersus
Luciferianos ad Cresiphontem, aduersus
Pelagianos, ad Fabiolam de 42. manficio-
nibus præfatione in D. Hilarium, & sa-
pè alibi, & alij in quibus referendis nō est
diutius immorandum.

Sed quid mirum, si lucem auersentur
tenebræ, si fugiant antidotum venena?
morbi oderint medicinam? lepra sacerdo-
tes exhorreat? si canes detestentur lupi? la-
trones culpant excubias, portarum seras,
ac repugnula execrentur? denique si hostes
rempublicam, quam oppugnant, armo-
rum, militumq; præsidio destitutam ve-
lint? quod hēreticis displicet, hoc ipso
probabile est, & quod ipsi damnant, non
turpe, sed gloriosum est: vt enim loquar
cum Tertulliano in apologetico aduersus
gentes, cap. 5. *Talibus dedicatoribus damnationis Theologia etiam gloriemur: qui enim scit illos, intelligere potest, non nisi aliquod bonum grande ab hēreticis damnatum: probatio est enim veritatis nostra, accusatio ipsorum atque calumnia.* Tenebra ipsorum veram Theologię
lucem non comprehendunt, nec obscurant; luce
ipsa per se, & possessores sui clarissimos reddit.
Qui docti fuerint fulgeant quasi splendor fir-
mamenti; & qui ad institutam erudient multos,
quasi stelle in perpetuas aeternitates. Daniel.
12. quem locum ad Theologię professores,
ac studiosos accommodat Honorus Papa, cap. super specula, de magistris, his
verbis, *Ad Theologicae professoris studium aliqui destinuntur, qui cum docti fuerint, in Dei Ecclesia velut splendor fulgeant firmamenti: ex quibus postmodum copia posset haberi doctorum, qui velut stelle in perpetuas aeternitates manu- ri ad institutam valeant plurimos eridire.* Hanc
lucem, hunc splendorem stellarum ful-

gentium, in Ecclesiæ firmamento tene-
bræ incredulitatis, atque ignorantiae, vt
vocat Augustinus in illud Psal. 87. *Nunquid Auguslin.*

cognoscuntur in tenebris mirabilia tua, quibus

hēreticorum mentes caligant, quia nec re-
cipiunt, neque comprehendunt, tolli de
medio volunt, atque extingui, & cùm sint

corruptores, & interfectores animarum,
illapsu præsentissimi veneni, quorum ser-
mo vt cancer serpit, secundum Apostoli

doctrinam, 2. ad Timotheum, 2. *Et vene- 2. ad Tim. 2.*

num aspidum sub labijs eorum. Psalm. 13. vt
docet Origen. lib. 3. in epist. ad Rom. post

initium nolunt esse in Ecclesia antidota

suis contraria venenis, qualia sunt docto-
rum hominum scripta, & lucubrations,

vt appellat Hieronymus, epistola ad Mar-
cellam, cùm petisset enim mitti sibi scripta

Nouatiani subdit: *Vt, dum schismatici homi-
nis venena cognoscimus, libertius sancti martyris*

Cypriani bibamus antidotum. hic sunt veri
medici, vt lib. I. pædagogi, cap. I. Clemens

Alexandrinus appellat, doctores verita-
tis, qui hæresim morbos, vt vocat Isidor.

lib. I. sententiarum, cap. 19. febres, atque

languorem, vt Tertullianus, lib. de præ-
scriptione, aduersus hæreses, cap. 2. saluta-

ribus veræ fidei, ac doctrinæ medicamen-

ts expellere, ac perfanare solent: hi sacer-
dotes, qui hæresis lepram discernunt, vt

dixit Izychius super illud Leuit. 14. *Quasi Izychim.*

plagalep̄a est in domo mea; & D. Prosper, 2.

p. de promissionibus, & prædictionibus

Dei, c. 6. & miramur si hæretici eos de Ec-

clesia sublatos esse velint, quorum sale ipsa

ab errorum, quos illi diffundunt, cōtagio-

ne, & corruptione defenditur? hostes illi

Christianæ reipubl. vt ait Hieronymus, su-

per c. 7. Michez, & super Psal. 8. Augult,

epist. 59. & Gregorius in I. Reg. cap. 2. &

oppugnatores templi Dei viui, qui sunt fi-

deles omnes lupi insidiantes ouili Christi,

vt vocat Tertullianus vbi supra, Chry-

ostomus, homil. 19. operis imperfecti, &

Vincentius Lirinenis, lib. aduersus hære-

ses, fures, & latrones, vt dixit Philippus

presbyter. lib. 2. commentarij in Iob, cap.

24. ideoq; seipso produnt, cùm execran-

tur sapientes & doctores, quos instar sacer-

dotum ad custodiā templi excubantes

esse dixit Gregorius, homilia 22. super

Ezechiel, cum dolent Ecclesiæ aditus fir-

mis seris, ac repugulis clausos, & muni-

tos, hoc est, vera sapientia, & Theologia

doctorum, & pastorum Ecclesiæ, quos se-
ras, & repugna ipsius appellavit Eucherius,

lib. de spiritualibus formulis, cap. 8.

Hæc dixerim, vt appareat causa calumniæ,

& quæ fides habenda sit hostibus verita-

Anguslin.

2. ad Tim. 2.

Psal. 13.

origen.

Hieronym.

Clem. Alex.

Isidor.

Tertullian.

Izychim.

Proper.

Gregor. Magn.

Hieronym.

Augustin.

Gregor. Magn.

Tertullian.

Chrysost.

Vincentius

Lirinen.

Philip. Presb.

Greg. Magn.

tis, cùm de propugnatoribus eius conque-
runtur.

Sed ne inauditos condemnare videa-
mur, audiamus ipsos: quamquam indigni
funt, qui audiantur: quoniam ipsis non au-
diunt communem matrem, ac magistrum
Ecclesiam Dei, quæ est columna, & funda-
mentum veritatis, sed obturant aures suas,
tamquam aspis farda, ne audiant voces in-
cantantis sapienter Ecclesie. Audiamus ta-
men ita, vt meminerimus venenū aspidum
sub labijs eorū latere, vt recte notat Origines,
lib. 3. in epist. ad Rom. post initium.
Omnis autē ipsorum calumnia ad quatuor
capita reduci possunt. Prima est, quoniam
ex Theologia Scholastica nascuntur con-
tentiones, & emulaciones, quas Paulus ve-
hementer auersatur, tamquā pestes cōmu-
nis otij, & pacis Ecclesiasticæ: nascuntur
variæ sectæ, ita ut per Theologiam Schola-
sticam reuixerit pernicioſa illa cōſuetu-
do Corinth. dicentium. *Ego sum Pauli, ego
Apollo, ego verū Cepha,* quā Paulus acriter re-
prehendit, i. ad Cor. 3. Altera calumnia est,
quoniam eius studio difficilior factus sit
aditus ad veritatis contemplationem, &
mysteriorū indagationem: tot enim Syl-
logismorum, & doctrinæ philosophice
maximè Aristotelicæ sensibus, studiū ve-
ritatis perdiscendæ obseptum est, vt pauci
perrumpere, & ad ipsam veritatis agnitio-
nem accedere possint: itaque Theologiae
Scholasticæ opera, factū esse aiunt, vt ma-
ior pars Christiani populi fraudetur sua-
uissimo fructu perdiscendæ veritatis. Ter-
tiò Erasmus in scholijs in D. Hieron. Apo-
logia aduersus Ruffinum, lib. 1. & 2. & in
ep. ad Eustochium de custodia virginitatis,
& alibi sèpè cauillatur Theologiam, vt
barbare, & eloquentiæ nitore vacuum, &
quod peius est, liberalium artium, & elo-
quentiæ hostem: itaque tātum abest, vt cul-
tum, atque ornatum Ecclesia addiderit, vt
potius eam liberalium artium, & politio-
rum literarū decore, ac venustate spolia-
rit. Tandem ex eo plerique hæreticorum
Theologiam damnant, quoniā tota schola
Theologorum occupata est quæſtionibus
minimè necessarijs, vertunt enim in dubiū
ea, quæ fide tenentur, nempe vtrum Deus
sit, vtrum sit trinus, & similia: intricantur
etiā vanisimis, & inutilibus disputationi-
bus circa pugnas verborū, ac genealogias,
quæ nihil conferunt ad pietatē, aut doctri-
nam Euangelicam, adeò, vt sèpè qui ipso-
rum disputationib' interest, dubitare pos-
sit, sit ne illa schola Christiana, & Theolo-
gica, an Ethnica, & philosophica: nihil ra-
rius auditur, quam mysterium fidei, nil

crebrius pernotat quam dogma philo-
philicum: Aristoteles, si reuiuisceret, suos
agnosceret alumnos, non agnosceret Au-
gustinus, Gregorius, Basilius.

IV.

Origenes.

Hæretici
quid obji-
ciant aduer-
sus Theolo-
giæ in Scho-
lasticam.

i. ad Cor. 3.

Erasmus.

Hæ sunt hæreticorum calumniæ, qui
bus antequā respondeam, breuiter ostendam, quanta sit utilitas Theologiae Scho-
laſtice. Ea verò, vt ad calcem superioris
capitis dicere cceperam, est eadem, quæ
semper ex Theologia percepta est: etenim
Theologia Scholastica ab antiqua non di-
ſtinguitur re ipsa, ſed methodo, vt recen-
tores interpretes D. Thom. i. p. q. 1. ad ar.
1. annotarunt, & ratione cōuincit. Nam
habitus, ſeu facultates, quæ versantur circa
idem obiectum ſub eādem ratione formali,
quomodo cumque alia ratione diſfer-
rant, ſolum accidentaliter diſtinguuntur:
at Theologia Scholastica versatur circa
veritates reuelatas, & cōclusiones ex ijs de-
ductas, illas defendēdo, & explicando; has
ratione, & arte comprobando: hoc autem
minus idē erat antiquæ Theologiae: vtra-
que enim agit de Deo, vel ijs, quæ ad ipsum
attributionem habent, ſub lumine fidei, ac
reuelationis diuinæ; ad quam principia ſua
refert: quare vtraque conuenit in eadem
ratione formalī scientiæ reuelatæ quo ad
principia, & acquisitæ, quoad conclusio-
nes ex illis deductas. Nam ſi Theologia
Scholastica vtitur argumentationibus, ac
Syllogismis, ijsdem sancti Patres vteban-
tur, vt ijs, qui in ipsorum doctrina ſunt
verati, perſpicuum eft; vim diſferendi ex-
prompli Auguſtin. in ſuis contra hæretes
tractatibus, argumentationibus agit cōtra
Manichæos, contra Pelagianos, cōtra Do-
natistas, cōtra Arianos: idē ceteri Christia-
ni militiæ signiferi Athanasij, Gregorij,
Basilij, Cyrilli, Irenæi, Hilarij, Ambrosij
præſtitore: ſi Theologia interdum vtitur
principijs philosophicis, & dogmata Ari-
ſtotelica interſerit, hoc etiā antiqui Patres
vſurparunt, ſed hunc locum in ſequenti-
bus ex ipsorum Patrum dictis illuſtrabo.
Nunc illud ſat eft, nimirum ijsdem princi-
pijs, & argumentationibus vti noſtrates
Theologos, & antiquos: atque adeò eandem
vtrorumque eſſe Theogiam, quoad
ſubſtantiam, ſoluti, que diſſere quoad ac-
cidentalem docendi methodum.

Id verò modò probandum reſtat, ſci-
licet, hunc ipsum modum, & methodum
Scholastice Theologiae, non eſſe perni-
cioſum, aut inutilem, ſed proſicuum Ec-
clesiæ: nam ſi eo, quo ab antiqua Theo-
logia diſtinguitur, nihil utilitatis afferit,
cū alioquin pariat multum moletiæ
in ſtudendo, & abducat hominem à
rebus

Catholici
Doctores
viſi ſunt
Scholastico
disputandi
more.

V.

In quo difficitur antiqua
Theologia à noua.

rebus alijs agendis, inutilis prorsus, atque incommoda censenda est. Ut huius dubij veritas eluceat, oportet inspicere prius quo potissimum discrimine Theologia Scholastica differat ab antiqua: differt autem ordine, breuitate, comprehensione: nā si antiquā Theologiam spectemus, nonnihil ex illis tribus desiderabimus: apud singulos enim, varios de diuinis rebus tractatus inueniemus nullo inter se ordine conexos, nec vñū opus extat, quod vniuersam Theologiam complectatur, & singula suis locis in doctrinā ordinē digesta contineat: sed cū Patres illi in acie, in pulvere contra hæreticos versarentur, pro vt se dabat occasio, pro vt necessitas exigebat, stylum vertebant in hæreses, & quoniam in omnium utilitatem sapientium, ac insipientium lucubrationes suas edebant, ita dictione temperabant, vt oratorio more magis, quām dialectico dissererent: atque adeo fusiūs, & vberiūs argumenta tractarent, quām paucioribus expediti poterant. Denique nolebant tradere doctrinā omnium, quā ad mysterij, de quo disputabant, clariorem notitiam pertinebat: sed eius tantum questionis, quā suo tempore inter Catholicos, & hæreticos agitabatur, iuxta mensurā fidei, & verbū reuelatum, explicationem, & Catholicī dogmatis tutelam profitebantur. Et ita si quis singulos attentē perlegerit, compriperit pleraque omitti eorum, quā ad mysterij, de quo agitur, notitiā maxime conductum, quia tunc temporis rata, & certa inter Christianos habebantur. At Theologia Scholastica, vt ab ultimo incipiat, totū doctrinā reuelata complexa corpus, ita singulas eius partes scrutatur, vt nihil ferè relinquit: & in diuite vena fidei rimatur aurū sapientiae, & ex fonte doctrinā reuelata in numeros in omnes partes riuiulos dedit: neque solum cōtentā est ad ipsam veritatis radicem peruenire, sed minimas qualq; eius fibras perscrutatur, varias, difficilesque quæstiones, ab antiquis vel prætermis, vel breuiter perstricatas, vel cursim explicatas, serio, & exactè ad fidei normam, ad trutinā rationis expendit. Iam verò breuitas mira est, rescatis enim ijs, qui oratores, & concionatores magis decent, figuris, inquā, & tropis eloquentiae, excursionibus, digressionibus, narrationibus, soli veritati peruestigandæ insitit, & breui dialecticæ usū compendio ea, quā longo tractu ab antiquis, uno, vel altero libro dicebantur, illa vna, vel altera argumentatione concludit: nudam enim querit veritatem, nullo peregrino colore fucatam, sed qua-

tem Deus manifestauit per lumen fidei tamquam purissimum speculum veritatis eternæ: & quemadmodum melius cernuntur ea, quā directè, quām quā reflexè, & ea quā paucioribus, quām quā pluribus reflexionib⁹ incident in oculos, quoniam breuiore evidentur radio; ita etiam illa, quā mentis oculis perspicuntur, quo breuiore compendio, absque digressionibus, & verborum lenocinijs, sese menti obiiciunt, facilis capiuntur. Denique ordinem multo exactius seruat Theologia Scholastica, quām antiqua: procedit enim methodo artificiosa incipiens ab ijs, quorum notitia ad alia necessaria est, distinguens singulas materias, & difficultates; easque seorsim examinat, ac exponit: ideoque, ne necessarium ordinem perturbet, non omnia casu vbiique disputat: quādam aliudè supponit: alia suis locis tractanda relinquit: ex concessis, vel iam confirmatis, ad ulteriore procedit.

Ex dictis facile concluditur id, cuius gratia hæc dicta sunt, nempe Theologiam Scholasticam esse valde utilem Ecclesiæ, quod ex professo tradunt Can. lib. 8. de locis Theol. Salmeron tomo i. in Euang. Ratio est, quam ex Ioanne Gerson perstringit Franciscus Horantius lib. 5. locorum Catholicorum. c. 3., quoniam facultas, cuius methodus inferuit, vt breuius, facilis, ac distinctius veritatis reuelata cognitio acquiratur, est utilis Ecclesiæ: id vero præstatur methodo, quam seruat Theologia Scholastica: ergo hec est utilissima. Assumptio constat, quoniam ad veritatē breuiorē temporis spatio melius perdescendā conductit breuitas, & ordo, qui seruatur in tradenda scientia: breuitas enim excludit superflua verba, præcedit inutiles quæstiones, & alia, quā impediunt cursum veritatis, & distrahit animum, ne unico intentu attingat ea, quā faciunt ad rem, de qua agitur. Ordo vero est instar lucis, quā obscuritatē dissipat, & rerum perplexitatem explicat, vt docet Ambrosius, serm. in Psalm. 118. vers. 4. quā duo deinde sunt in causa, vt quā plurib⁹ antiquorū tractatibus dispersa sunt, neque ijs legendis addisci possunt, Theologia Scholastica compendio perdiscantur.

Ambrosius.

Quā omnia solus ille iudicare recte poterit, qui hanc, vel discendo, vel docendo methodū expertus est: nā qui ad Theologiam Scholasticam vel nunquā animum appulerunt, vel à primo limine salutatam, reliquerunt, nil mirum, si eius utilitatē ignorent. Verum, quamvis propria experientia id non didicerint, à fructu tamen debuissent arborem estimare, cuius

fructus

VI.

Salmeron.
Ioan. Gerson.
Franciscus
Horant.

fructus tot, ac tam iuaues sunt, & iauit at es
vt Ecclesiam vniuersam suo odore reple-
uerint, gustu, atque esu delectauerint, pa-
uerint, ac refecerint, plurimosque errorū.
arque hæreticon labo infectos persanau-
erint. Longum esset Theologorum Scho-
lasticorum numerum, à magistro senter-
tiarum ad hæc nostra tempora recensere.
longum vel eos, qui hac ipsa ætate vident,
quibus magna ex parte tribuenda est fidei
contra hæreticos defensio, & inter Catho-
licos explanatio, denique inter pagano-
propagatio, quæ clariora sunt, quam vt ali-
cuius testimonio indigeant.

Argumenta hæreticorum, in ipsos me-
rito, retorqueri possunt, nam dissensiones
circum obiecta scientia sub eadem fidei, &
fraternæ dilectionis unitate non dissiunt
tunicam Christi incōsutilē, sicut discin-
dit hæresis, ac schisma, queis fides, & chari-
tas violatur: hæretici sunt, qui dicunt, ego
sum Arij, ego Sabellij, ego Pelagij, ego Lu-
theri, ego Caluin: qua dissensione tamquam
viperæ, vt ait Chrysostom. hom. 45. operis
imperfecti, disrumpunt viscera matris Ec-
clesiae, & foras erumpunt alienati à fide, &
à visceribus charitatis. At Theologi Scho-
lastici, quamvis suos duces sequantur, &
alij dicātur Thomistæ, alij Scotistæ, alij No-
minales, omnes tamen habent pro regula,
& mensura suæ Theologiae veræ fidem, &
Ecclesiæ unitatem: & ita opinionibus in-
terdum differunt, vt eadem teneant fidei
principia, solliciti seruare unitatē Spiritus
in vinculo pacis, quod Augustinus licet
concedit in enchiridio, cap. 59. si vero ali-
quando ex infirmitate humana nonnulli
excedant modum, id nō est vitium Theolo-
giae Scholasticae, sed hominū. Erubescere
debuissent hæretici, qui de præcipuis fi-
dei nostræ capitibus, tot errores inuexe-
runt, vt vix ipsi numerare queant: &, cùm
Theologia Scholastica quingentis ferè ab
hinc annis cœperit, tres, vel ad summum
quatuor sunt præcipue familiæ Theologo-
rum sub eadē regula fidei: hæretici vero,
intra spatum centum annorum, tot sectas
multiplicarunt, vt singulæ ferè diœceses
suam fidem habeant: pro cuius rei cognitio-
ne videndus est Stanislaus Rescius, lib. 1. de
Atheismis Euagelicorum, qui ducentas, &
septuaginta sectas recenset ortas à Lutheri
temporibus usque ad an. 1596. Porrò con-
tentio, quæ fidem retinet, & charitatem, pro-
ficia est ad examen veritatis; vt enim ait

Chrysost.

Scholastici
Doctores
quamvis in-
ter se diffe-
rant, fidei
tamen unita-
tem tenent.

Augustin.

Stanislaus
Rescius.

Clem. Alex.

Innocentius
Papa.

epist. 7. & habetur, c. graue. 35. q. 9. verita-
sapins exagitata magis splendescit in luce, &
pernicias revocata in iudicium granus & sine
penitentia, condemnatur.

Altera calumnia repellendi potest sola ne-
gatione, iam enim dixi methodum Theo-
logia Scholastica aperiisse faciliorem ad-
tum ad veritatis indagationem, atque adeo
plures his seculis inueniri peritos cuius sci-
entia, quam fuerint, antequam Theologia
Scholastica mundo illuxit. Deinde vero
respondeo semper hunc in Ecclesia fuisse
morem, vt difficiliorum mysteriorum ex-
plicatio, nō nisi aptis ad ea percipienda tra-
deretur; semper enim sapientes viri repu-
tarunt periculose esse arcanæ veræ phi-
losophiae, ac Theologia rationem omnibus
aperire, quod monet Dionysius de *Dionys. Areo-*
cœlesti hierarchia, c. 2. Clemens Alexan-
drinus. lib. 1. & 5. Stromat. Origenes lib. 1.
contra Celsum, Nazianzenus. orat. 26. de
modo in disputationibus seruando, & 33. *Nazianzen.*
quæst. 1. de Theologia, Hieronymus in c. *Hieronym.*
28. Isaia, & in c. 44. Ezechielis, Cassianus, *Cassian.*
collatione 14. c. 17. & Cyrillus Alexandri- *Cyrill.* Alex.
nus, lib. 1. contra Julianum: id est enim *Alex.*
Ius Corinthiis lac potum dedit, nō escam,
quasi infantibus, & parvulis in Christo, 1.
epist. ad Corinth. 3. quo loco ad hoc insti-
tutum probandum vititur Augustinus lib. 2.
de bono perseverantie, c. 16. facile est enim,
inquit, imò & vtile, vt taceatur aliquod verum
propter incapaces, quoniam sicut is qui infantibus
suppeditaret eosdem, & codè modo cōditos cibos,
quab. vesci viri solent, nō praberet ipsis alimento,
sed valetudinis documentū afferret; ita si Christia-
ni rudes, atq. imperiti admittantur ad difficultes
questiones de profundissimis fidei nostra myste-
rijs, nihil omnino illis proderit ad salutem, sed
oberit: quod utinam hoc seculo sancta ma-
ter Ecclesia non fuisset experta: idcirco
plures hæreses exorte bonum fēmen fidei,
multis in regionibus suffocarunt, quia
abique alio studio sapientia, ex extrina,
sutrina, & alijs officiis, ad docendum Dei
verbum, & tractandas sacras literas affume-
bantur homines prorsus inepti: cui incom-
modo consultum fuisset, si eiusmodi ho-
mines rationalis scientia prorsus ignari,
tamquam bruti, animantes arcerentur à
monte, in quo Deus in caligine videtur,
hoc est, ab speculatione, & doctrina Theo-
logica, quam montem appellat Gregorius
Nyssen, in narratione vita Moyis.

Plures nunc
S. Theolo-
giae penti-
re pernatur,
quam oīm
fuerat.

Dionys. Areo-
cœlesti hierarchia, c. 2. Clemens Alexan-
drinus. lib. 1. & 5. Stromat. Origenes lib. 1.
contra Celsum, Nazianzenus. orat. 26. de
modo in disputationibus seruando, & 33. *Nazianzen.*
quæst. 1. de Theologia, Hieronymus in c. *Hieronym.*
28. Isaia, & in c. 44. Ezechielis, Cassianus, *Cassian.*
collatione 14. c. 17. & Cyrillus Alexandri- *Cyrill.* Alex.
nus, lib. 1. contra Julianum: id est enim *Alex.*
Ius Corinthiis lac potum dedit, nō escam,
quasi infantibus, & parvulis in Christo, 1.
epist. ad Corinth. 3. quo loco ad hoc insti-
tutum probandum vititur Augustinus lib. 2.
de bono perseverantie, c. 16. facile est enim,
inquit, imò & vtile, vt taceatur aliquod verum
propter incapaces, quoniam sicut is qui infantibus
suppeditaret eosdem, & codè modo cōditos cibos,
quab. vesci viri solent, nō praberet ipsis alimento,
sed valetudinis documentū afferret; ita si Christia-
ni rudes, atq. imperiti admittantur ad difficultes
questiones de profundissimis fidei nostra myste-
rijs, nihil omnino illis proderit ad salutem, sed
oberit: quod utinam hoc seculo sancta ma-
ter Ecclesia non fuisset experta: idcirco
plures hæreses exorte bonum fēmen fidei,
multis in regionibus suffocarunt, quia
abique alio studio sapientia, ex extrina,
sutrina, & alijs officiis, ad docendum Dei
verbum, & tractandas sacras literas affume-
bantur homines prorsus inepti: cui incom-
modo consultum fuisset, si eiusmodi ho-
mines rationalis scientia prorsus ignari,
tamquam bruti, animantes arcerentur à
monte, in quo Deus in caligine videtur,
hoc est, ab speculatione, & doctrina Theo-
logica, quam montem appellat Gregorius
Nyssen, in narratione vita Moyis.

Gregor. Nyss.
sen.

IX.

Theo-

Theologia non desiderantem eloquētūam.

1. ad Cor. 2. Corinth. 2. Sed contemptibilis, vt de Paulo dicebant Corinthij referente ipso Apostolo, 2. ad Corinth. 10. ipseque de se.

2. ad Cor. 10. & 11. Et si imperitus sermone, sed nō scientia. Et Augustinus in suis confessionibus. lib. 3. c.

5. fatetur se, prius quā Spiritum sacrarum literarum intelligeret, offendit solitus humilitate stylī, & difficultate ad earū lectio-

nem se applicasse, Celsus item Scripturarum in eloquendo simplicitatem criminabatur, vt refert Origenes. lib. 6. contra eundem initio, & multi Græcorum philo-

sophorum, contra quos scribit Theodoretus mox citandus. Quid ergo volunt ha-

retici eloquentiæ flores in Theologia, vbi sunt alii multò suauiores flores, ac fructus veritatis? Verū ad singula eorū dicta

respondem, duo opponunt Theologis Scholasticis, nempè odium eloquentiæ, & politioris literaturæ, & dictionis barbariem. Primum calumnia est: nā bonarum

artium vñs, & exercitatio nulli Theologo displicere debet, modo suum cuique tempus, consideratis circumstantijs perso-

næ, status, ac dignitatis tribuatur. Bonus est vñs eloquentiæ, & Rhetoricæ magistri, at Gregorium Nyssenum Rhetori-

cæ artem docentē D. Gregorius Nazianzenus epist. 30. reprehendit, eo quod Episcopus, senex, & doctus, potius in Ecclesia

Euangelium docere, quā in cathedra Rhetoriam adolescentulis tradere deberet:

quod si aliqui Theologi bonarum artium vñsum interdum carpunt, de abusu intelligendi sunt, quo aliquita illis addicuntur,

vt à rebus alioquin necessarijs abducantur. Quod attinet ad secundum in rebus Theologicis, ita barbaries vitanda est, vt nō affectetur eloquentia, sed quantum fieri potest breui, simplici, & perspicuo styllo veritas est proponenda, vt commodius

percipiatur: vt communiter admonent Patres. Basilius, epist. 166. Hieronymus in

procœmio in Amos, Prosper, lib. 3. de vita contempl. cap. 34. & alij, quod si nonnulli Theologi rudi, & impolita dictione vñ-

sunt, non scholæ, sed temporibus id tri-

buendum est: vt autem quod sentio dicam longè melius est, sub agrestibus verborum folijs suauissimos, ac pretiosissimos frumentus veritatis exhibere, quām sub elo-

quentiæ flosculis inanes fabulas, & hominum commēta venditare, quod argumentum copiosè tractat Theodoretus. lib. 1. dc.

curatione Græcarum affectionum, qui est de fide; itaque nec Theologia Scholastica liberaliores odit disciplinas, nec si illarum caret ornatu, proinde contemnenda est: imò verò diuinarum rerum veritas, quam discipulis propinat, etiam rudi, & inculto stylī vasculo audiē expetenda est: vt enim recēait Prosper, lib. 3. de vita contemplat. Propter.

cap. 34. Ceterū de accusatione dictionis elucubrata non satago, nec mibi pudoris est disputatio mea, qua fortè probatur in rebus, si aliquos verborum inanum sectatores horrore incomparabilem offendant.

X. Ut occurram vltimæ obiectioni, suppono dupliciter de aliqua propositione Dupliciter excitari quæstionem, nempè, aut studio de aliqua indagandæ veritatis ignotæ, de qua in quæstio exci-

vtramque partem dubitatur, aut causa ex-

plicandæ certæ, & indubitatae: vtroque verò modo procedere solet Theologus Scholasticus pro diuersitate materiæ, quā tractat: nam circa ea, qua nō constant certa fide, de quibus in vtramque partem abs-

que infidelitatis nota opinari licet, veritatis assequenda causa disputationem instituit: circa illa verò, quæ fide constant, non disputat in dubium vertendo veritatem,

nec vt illā de nouo adipiscatur, sed vt eam clarius explicet, atque intelligat. Id verò nequam inutile, sed maximè vtile est, frangit enim nucem vt suauiter vescatur nucleo, non vt bijciat, nemo sanè dixerit

Joannem cùm discipulos ad Christum misit, vt interrogarent eum. Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Lucæ 7. dubitas.

se de eo, quem prædicauerat esse agnum Dei, & tollere peccatum mundi, nec verò inutiliter egit cauam discipulorum, aut fidei ipsius de vero Messia: nam interrogatione illa dedit occasionem Christo, vt multis miraculis cōfirmaret veritatem, &

discipulis, vt crederent in eum, cuius tot, ac tam mirabilia opera cernerent. Hinc patet solutio ad eam partē argumenti, qua

Theologi Scholastici arguuntur, eo quod in dubium vertant res fide credendas; non enim in dubium vertunt: sed, vt seruent doctrinæ ordinem, per modū quæstionis proponunt res certas, vt explicit. Quod

attinet ad alteram eiusdem argumenti partem, respondeo quæstiones Theologicas esse de rebus magni momenti, & quæ maxime conducunt ad pietatem: si verò non nulli Theologi interdum aliqua intermissione, quæ refecari possent, non propterea

Theologia Scholastica est accusanda quemadmodum nō est contemnenda, au-

comburendae seges boni frumenti, si fortè inter tritici spicas auena, & lolium simu-

adoleuerint; sed si fieri posset, inutiles fieri
bæ euellendæ, seges intacta relinquenda est.
Ita quæstiones à vera Theologia abhor-
rentes relinquendæ erunt philosophis, &
quæ propria sunt tractanda Theologo:
quamvis interdum necesse sit prius statue-
re dogmata philosophica, ex quibus sèp-
pendet discursus Theologicus, ut infra dicam:
& idcirco insigne, & p̄j Theologi ut
S. Thomas, & S. Bonaventura, & alij phi-
losophica intermiscent ad explicationem
mysteriorum fidei: nam sine illis hæc non
possunt commodè percipi, aut intelligi,
vt afferit Clemens Alexandrinus, lib. 6.
strom. ad medium; sed de vsu, & vtilitate
naturalium scientiarū ad studium Theo-
logiæ infra dicam: neque Basilius, Augu-
stinus, & alij Patres antiqui nō recognosce-
rēt Theologos Scholasticos, vt siuos alum-
nos, propterea quod vtuntur præsidio phi-
losophiæ, & artium liberalium: quando-
quidem ipsi quoque, vt ex eorum scriptis
constat, ijsdem vtibantur. Ex quibus suffi-
cienter responsum est ad calumnias appo-
fitas Theologiæ Scholasticæ, sed quia in
ultima tangitur improbatio inquisitionis
in disputationibus Theologicis, & vsus
disciplinarum humanarum, quæ aliquod
fundamentum videtur habere in ratione,
& testimonij sanctorum Patrum, id in se-
quentibus fusiūs erit examinandum.

Inquisitio de rebus fidei vtilis est,
& honesta.

C A P V T IV.

I. **Q**uod nulla inquisitio, & disputatione
honestè, & cum fructu haberri possit
à Theologis probari potest; primò, quo-
niam Theologia, quæ argumentado acqui-
ritur, ac perficitur, non est de rebus fidei,
sive à Deo immediatè, reuelatis, reuelata
enim sunt principia Theologiæ, quæ Theolo-
go non probanda, sed supponenda sunt:
vel igitur quærit aliquid nō reuelatum la-
tens, ac fugiens aciem, sive lumen naturale
mentis humanæ, aut aliquid illi peruum:
neutrum sub Theogiam cadit: prius ve-
rò etiam inutiliter, imò temerariè, & cum
erroris periculo indagatur: inutilis igitur,
imò pernicioſa censeri debet Theologia.
Assumptio manifesta est. Nam ad acqui-
rendam notitiam rerum, quæ naturali lu-
mine conspicuæ sunt Theologia non in-
seruit, quæ fide, & obscura notitia fulcitur;
at res naturales non perfectè sciuntur,
quam diu nō resoluuntur euidenter in sua
principia, id verò non Theologiæ, sed fin-

gulae quæque scientiæ naturales circa pro-
pria obiecta præstant. Non item ad haben-
dam notitiam supernaturalium; si enim
reuelata sunt, sufficit fides, si reuelata non
sunt, nullo modo ad eorū notitiam perue-
niri discursu Theologico poterit: quam
uis enim de plurimis ex fide cognoscamus
quod sint, quid tamen, aut quomodo sint
penitus ignoramus: quæ est cōmuniſ ſen-
tentiæ Patrum. Cyrillus enim Alexandrinus,
lib. de recta fide, *Quid, inquit, commo-
di affert humanis rationibus explorare ea, quæ
neque dici, neque cogitari possum? que etiam opinio-
nor sola fide aportet venerari omni curiositate ſe-
pofita?* Similia habet, lib. 2. & 3. de Trini-
tate, & D. Chrysostomus hom. 17. in pri-
mam epistolam ad Timoth. explicans illa
verba capituli sexti, *Languens circa quæſtiones,
& pugnas verborum, ex quæſtione, inquit, &
concertatione verborū inueni nihil potest: quæ
enim fides profitetur, ſola quæſtio neq; ostendit,
neque permittit intelligi.* Similia habet hom.
19. in epift. ad Ephes. c. 5. hom. 8. in epift.
ad Roman. ſuper illa verba, c. 4. *Tribuens
gloriam Deo.* Ambroſ. lib. 1. de interpret. *Ambroſ.*
c. 9. Gregorius Nyſſen. de rufurrexione *Gregor. Nyſſen.*
Christi. Nazianzen. in laudem Heron. *Nazianzen.*
Cyrillus Hierosolymitanus, Catech. 6. & *Cyrillus Hiero-
n. OEcumenius in id. 1. ad Tim. 6. *Lan-
guens circa quæſtiones, &c.* & alij Patres. Iam
verò periculum erroris, quod in Theo-
logiæ disputationibus adiutur, planum est
ex miserabili multorum ruina, qui dum
alias ex alijs quæſtiones ferunt, in inextri-
cabilis errores inciderunt: plerique enim
hæreticoru in disputatiæ Theologia exer-
citati fuerunt, & in errores veritatè inda-
gando prolapsi sunt: cuius veritatis testes
funt Patres. D. Basilius in oratione de Mar-
tyre Manante. *Hac demum eft cognitio Dei,
obſeruantia videlicet p̄r acceptorum Dei; non ina-
nis illa curioſitas, non eſſentia Dei, & ſupramun-
danorum inueſtigatio, non rerum inuſibilium
conſideratio, ſatis tibi ſit paſtorem eſſe bonum,
animam poſuiffe pro oīibus, terminus hic ſit diui-
na cognitionis: quantum verò ſit Deus, & que il-
lius mensura, & qualis eſſentia, talia ſcificanti
ſunt periculosa: ei, qui rogaſt perplexa, & ta-
lium medicina eſt silentium. & expendens
verba illa Christi Domini, *Oues mea vocem
meam audiunt. ſubiungit audiunt, inquit non
diſputant. quibus ſatis aperte vir Sanctus in-
culcat graues texere diſputationes de re-
bus diuinis, vltra ea, quæ ex fide habemus,
ſuperuacuum, imò periculorum eſſe: S. Diodochus
de perfectione Spirituali, cap. 22. Profundum, inquit, fidei ſcrutemur, tu-
bulentum quidem eſt, tranquillum verò, ſi ſim-
plici animo contemplemur: non enim patiuſ
profici.***

Ezech. 47. profundum fidei, quod est aqua obliuionis, ut curiosis cogitationibus illud contemplemur. Quod profectò indicat infinitum illud augmentum torrentis apud Ezechiem, cap. 47. cuius aqua ita intumuerant, ut transuadari non possent: quarum abyssus profundissima absorpti sunt plurimi, qui ignorantum vadum aggredi non dubitarunt, Arius dico, Sabellios, Eunomios, & alios id genus, diuinorum rerum temerarios indagatores, qui dum temerario ausus perscrutantur maiestatem deitatis, oppressi sunt à gloria ipsius: Etenim verissima est sententia illa Crysoftomi homil. 17. in epistola primam ad Timoth. De Deo, quæ non oportet, opinamur, cùm in questiones incidimus.

Chrysoft.

1. ad Tim. 6. quas propterea vitandas monet Apostolus. 2. ad Tim. 2. lus. 1. ad Timoth. 6. 2. ad Timoth. 2. & ad Tit. 3. Tit. 3. & Ecclesiast. 3. dicitur. Altiora tene Ecclesiast. 3. quiesceris, & fortiora te ne scrutatus fueris.

II.

Terullian.

Secundò Deus Optimus Maximus sat prouidit hominibus reuelando mysteria, quorum notitiam ipse voluit ad salutem necessariam, nec vbi de fide constat opus est ulterius progredi inuestigando, sed salubriter quiescere credendo; quem locum luculenter tractat Tertull. lib. de Praescript. aduersus haereses, cap. 8. Nobis, inquit, curiositate opus non est, post Christum Iesum, nec inquisitione post Euangelium, cùm credimus, nihil desideramus ultra credere, & paulò post, Credendum est donec inuenias, & credendum, vbi inuenieris, & nihil amplius, nisi custodiendum, quod credidisti. Et infra. Ignorare melius est, ne quod non debetas noris, fides, inquit, tua te saluum fecit, non exercitatio Scripturarum: fides in regula posita est, habet legem, & salutem de obseruatione legis, exercitatio autem in curiositate consistit, habens gloriam solam de peritia studio, cedat curiositas fidei, cedat gloria saluti, nihil scire omnia sci-
re est.

III.
Diuinarū re-
rum inquisi-
tio & per-
scrutatio
probatur.

Luc. II.

Clem. Alex.

Verum enim verò ad diuinorum rerum contemplationem, & perscrutationem, nō quidem curiosam, sed studiosam Christus ipse nos admonet, Spiritus diuinus instigat, ac prætit, Patrum dicta, & exempla confirmant. Querite, inquit Christus Dominus apud Lucam, cap. 11. & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis; omnis enim, qui petit, accipit; qui querit, inuenit, & pulsanti aperietur. quem locum de inquisitione veritatis exponit Clemens Alexandr. lib. 8. Stromat. Atqui, inueniens, pulsat quidem per inquisitionem, quæ per interrogacionem, & responsionem habetur oratio, veritatis fores per id, quod appareat, aperte autem per scrutationem eo, quod est impedimento, ingeneratur contemplatio, quæ est ex scientia; ijs, qui si pulsant,

Gillij comment. Theol.

aperitur, vt opinor, id, quod queritur: & ijs, qui sic petunt interrogaciones per Scripturas, ad quod quidem à Deo contendunt, sit donatio diuinus data cognitionis comprehendendo per rationalem, quæ verè eluet, cognitionem. Eundem locum similiter interpretatur Basilius, lib. de Spiritu sancto, cap. 1. & Hieronymus super illud Pauli ad Tit. 3. stultas autem questiones, &c. Olympiodorus supra Olympiodor, illud Ecclesiastis 12. Multum quiescit Ecclesiastes, &c. Augustinus, lib. 2. de Genes. contra Manichæos, cap. 2. & Damascen. Damascen. in logica, cap. 1. Rufus Christus Iudeos ad Scripturarum studium remittit Ioan. 10. 5. Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam eternam habere. Quis autem iure reprehendat rerum sublimum indagationem, & Scripturarum perscrutationem, ad quā Christus ipse hortatur, & aperiendo ostio, hoc est, remouendis obstaculis agnoscendæ veritatis, offert clauem scientiæ, & promittit Spiritum sanctum, qui docet omnia, & suggerit omnia, quæ Christus ipse dixit Apostolis: & quidē si Apostoli, postquam fidei mysteria à Christo Domino audierunt, doctore indiguerunt, aliiquid latet in verbis, quod profundiore discussione, & clariore lumine egeat, vt agnoscatur. Nos autem, inquit. Apostolus 1. ad Corinth. 2. non Spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis. itaque diuina Spiritus sancti gratia mentem collustrat spiritualium virorum, vt acquirere possint scientiam supernaturalium donorum: non ergo superuacua, atque inanis est perscrutatio, ac scientia, ad quam Christus hortatur, Spiritus ipse diuinus adiuuat, atque illuminat.

Consentient antiqui Patres, qui fidem ita venerantur, vt tamen inquisitionem, ac studium non excludant, imò verò exigant, & commendent. Ita Clemens Alex. lib. 1. Strom. paulò post principium, & lib. 1. ad Cor. 2.

5. Fidem, inquiens, non otiosam, & solam, sed cum inquisitione ostendere oportere dicimus, non enim hoc dico non oportere omnino querere, quærite, inquit, & inuenietis. Cyrillus autem Alexandrinus in Euangel. Ioannis, lib. 4. cap. 13. Probus, inquit, auditor, ac sapiens si qua ardua videntur, sepe, ac multum inuestigans, atq; interrogans, tandem asequitur venatrices apprimè canes imitatus, quæ hic, atque illuc percurrunt feras querentes: sic effectum esse sapientem propheticus quoque sermo denotat dicens, conquirens quere, & apud me habita: quarendum enim ita semper est, vt apud eum habitemus, & ad alienas sententias nō deferamur. In eundem sententiam probat Athenagoras

Athenagoras.

IV.

Clemens
alexandr.

Cyrill. Alex.

Inquisitionē

rerum ad fidē

pertinentem

patres pro-

bant.

Christian. philosoph. lib. de resurrectione mortuorum tom. 9. Biblioth. disputationem de veritate, ac pro veritate, nō solum vtilem, sed necessariam esse fidelibus; his similia habet Chrysostomus hom. 16. in Ioannem, & hom. 6. in 2. ad Tim. super ilud capitum secundi. *Stultas autem, & imperitias quæstiones de vita.* Gregorius Nyssenus, lib. de infantibus, qui præmaturè abripiuntur, ante medium, Hilarius in Psal. 52. super illa verba Dominus de cœlo prospexit, &c. Origenes homil. vn. in lib. Regnorum, OEcumenius super id, 2. ad Tim. 2. *Stultas autem quæstiones de vita.* & plerique alij, qui re ipsa posteros docuerunt, quam vtile sit non singulis tantum, sed Ecclesiæ universæ diuinarum rerum assidua commentatio, & studium in perscrutandis sacris literis, & inuestiganda veritate, lucerna fidei præente; nam sine hoc studio cætera nil profunt. Itaque non est superfluum studium, neque inanis exercitatio in rebus diuinis perscrutandis, quæ pulsat ostium sapientiae diuinæ, & meretur aditum ad arcana mysteria, ad cellam vinariam sponsi cœlestis: quæ inuenit thesauros absconditos; quæ rupto cortice interiore fruitur medulla; quæ ingressa caliginem lucis æternæ, quantum viatori fas est, summa veritatis splendoribus illustratur. Ex quibus omnibus totū hunc discursum breui rationacione concludo. Nō est inanis ea scientia, neque temeraria inquisitio, quæ ex certis principijs, superiore lumine cognitis, procedit ad agnitionē latentium conclusionum: scire enim per se honestum, atque optabile est, neque in exercitatione, & studio scientia certum est errâdi periculum, si quis ipsis principijs firmiter adhæreat: Theologia verò Scholastica ex principijs fidei, supernaturali lumine notis, deducit plures conclusiones, quas ignorant illi, qui à Theologicis abhorrent: non ergo inanis ipsa, nec studium illius pericolosum censiari debet, si tamen illius studiosi statuant firmiter supra petram fidei pedes suos, si principia, quæ captum creatæ mentis excidunt non solo lumine naturali rationis expendant, sed Deo reuelanti credendo supponant.

V.
Diluvuntur obiecções
Prouerb. 25.

Ex quibus facilè diluuntur ea, quæ in contrarium obiecta sunt: si quando enim Patres, vel etiā sacræ literæ sublimium rerum indagationē damnare videntur, non quodcumque studium damnant, sed illud, quod cum temeritate, aut dubitatione fidei coniunctum est: temeritatem arguit scriptura cùm ait, Prouerb. 25. *Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.* & cun-

monet Eccl. 3. *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris:* consistit autē hæc temeritas in eo, quod humana mens occultas diuinæ prouidentiæ dispositiones, & decreta, & ineffabilia quæque mysteria diuina, ad quæ naturale lumen non sufficit, nec fides aliquod principium inquisitionis aperuit, audaci ansi perscrutando intelligere conatur, & inscrutabilia, atque incomprehensibilia capere præsumit: & hoc reprehendunt Sancti Patres, quando notant eos, qui non contenti fide Trinitatis, scire volunt, quomodo filius generetur, quomodo verbū caro factū est, & similia: quæ in hac quidē vita credimus quod sint, quid autē sint, aut quomodo, relinquitur beatis. Ad hunc sensum loquitur Cyrilus Alexandr. lib. de recta fide, *Stultissimum omnino fuerit examini subiçere ea, quæ mentem nostrā transcedunt, & tentare intelligere, quæ intelligere impossibile est:* quod argumentum latè prosequitur Gregor. Nazianzen. Oratione de pace, grauiter inuectus in temerarios similiū rerum indagatores, *Non cognoscemus, inquit, quænam quæstiones à nobis percipi, ac comprehendendi, & quatenus comprehendi posint? quænam rursus facultatem nostram superem? &c.* quibus satis arguit multorū temeritatem, qui supra vires quærunt, quod nunquam inuenient. Idem docet oratione de moderatione in disputationibꝫ seruanda, Cyprianus in expositione Symboli, Ruffinus etiam in expositione Symboli Apostol. Hieron. lib. i. aduersus Pelagian. Isychius, lib. 5. in Leuit. c. 16. circa principium; & hoc solū voluerunt Patres citati in 1. argumento. Non est autem temeritas eiusmodi in ipsa Theologia, sed interdū erit in superbo Theologo: quapropter in hoc studio seruanda sobrietas, & semper memoria recolenda est, iuxta preceptū Augustini, lib. 12. de Ciuitate Dei, cap. 15. Sententia illa Pauli ad Rom. 12. *Non plus sapere, quæ oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*

Iam verò inquisitio, quæ reuelata veritatem in dubium, non ad scholā Theologicam sed ad officinam pertinet hæreſeon, nam Theologia non disputat de fide, vt aliam inueniat fidem, sed vt eam, quā accipit explicit, & ab hæreticorū incurſibus tueatur. Athæresis cùm propria hominis electione, ac rationacione nitatur, nunquam firma, ac stabilis permanet, sed semper nutat, ac fluctuat, tanquam fluctus feri maris, vt ait Apost. Iudas: & proinde inquisitio eius ex fidei dubitatione procedit, vt berè, lib. de prescript. citato, cap. 14. Tertullianus docet. *Si enim, inquit, verè adhuc querunt, nihil adhuc certi deprehenderunt, & ideo quodcumq; videntur*

Eccel. 3.
Temeritas Altiora quærendi in quo consistat.

Cyrill. Alex.
Nazianzen.

Cyprian.
Ruffin.
Hieronym.
Isychius.

Augustin.
ad Rom. 12.

Iuda epist.
tertullian.

VI.

videntur interim tenere dubitationem suam ostendunt, quandiu querunt: itaque tu, qui proinde queris, spectas ad eos, qui & ipsi querunt, dubius ad dubios, incertus ad incertos, cecus a cecis infoueam ducaris, necesse est. Hi sunt, quos

1. ad Tim. 6.
Chrysost.

notat Paulus 1. ad Tim. 6. cum ait. *Languens circa questiones, & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidia, ad quem locum Chrysost. hom. 17. sic ait, Ergo languere querere erit, & verborū pugnas: meritò sanè, quādō enim anima cogitationum vtūtū febre, quando ambiguitatis iactatur flūtu, tunc querit: cūm verò illa sana est, non querit, sed fideliter credit.* Itaque quaestiones cum dubitatione de fidei mysterijs dānat Paulus, & executrat Chrysost. loco citato, & hom. 1. in illud 1. ad Tim. 1. *Qua præstant questiones magis, quā adificationē Dei.* Ambrosius, lib. 2. de fide, c. vlt. versus finem. Nostra autē Theologia vera, & Catholica nihil circa regulam fidei dubitādo querit, ut idemmet Tertullianus paulò antē præmisserat recitato magna ex parte Symbolo, *Hac regula, inquit, à Christo, ut probabitur, instituta, nullas habet apud nos quaestiones, nisi quas hæreses inferunt, & quæ hæreticos faciunt: posito autē fundamento fidei, non prohibet ulterius disputando de alijs rebus agere, subdit enim. Ceterū manente forma eius, insu ordine, quantumlibet quaras, & tractes, & omnium libidinem curiositatē effundas, siquid tibi videtur vel ambiguitate pendere, vel obscuritate obumbrari;*

Tertullian.

Clem. Alex.

Anselm.

De quibus
disputādum
non sit & de
quibus sit.

Clemens
Alexand.

Ambros.

Hieronym.

Chrysost.

Augustin.

Chrysost.

VII.

*in eandem sententiam est illud Clementis Alexandr. lib. 5. Stromat. Eam quidem, quæ una cum fide cōuenit, quaestione, quæ superfundamentum fidei superadificat splendidam, ac magnificam veritatis cognitionem, optimam esse sinus. Et Anselmus de incarnatione verbi, c. 2. modum seruandum in disputatio-*ne Theologica diffinit his verbis, *Nullus Christianus debet disputare quod Catholica Ecclesia corde credit, & ore confitetur, quomodo nō sit, sed semper candē fidem indubitanter tenendo, quantum potest querererationem quomodo sit, si potest intelligere. Deo gratias agat, si nō potest, non inumittat cornua ad ventilandum, sed submittat caput ad venerandum.* A quaestionibus etiam contentiosis abstinentur docent, Clemens lib. 5. Stromat. paulò post principium, Ambrosius in c. 2. 2. ad Tim. Hieronymus epist. ad August. quæ est inter alias eiusdem 18. & Chrysost. homil. in epist. 2. ad Tim. quaestiones verò inutiles damnat August. lib. 2. de Gen. ad lit. c. 9. & Chrysostomus hom. 19. in epist. ad Ephes.

Ad primū verò argumentū respondeo Theologum, quando scientificè procedit, vel probare ipsamet reuelata ex alijs reuelatis, quod fieri non repugnat: vel etiā

deducendo ad impossibile, aut absurdum aliquod contra fidem, vel rationem: quem præcedendi modum probat etiam in naturalibus philosophus; vel denique ex reuelatis colligere non reuelata, quæ sublata fide non possunt certò cognosci à creatura; ea verò posita accedente rationis discursu possunt indagari: nā quemadmodum res, quæ latent in tenebris, nōnisi adhibita lucerna, & queri possunt, & inueniri: ita supernaturalia incomprehensibilitatis caligine circumfusa, non, nisi fidei lucerna prævia indagantur, atque inueniuntur a nobis: Itaque Theologus in suo proprio discrusu, neque solo rationis lumine nititur, neque illa querit, quæ fide tenet: sed ex fide progreditur ad scientiam eorum, quæ non in se formaliter, sed in principijs radicaliter sunt reuelata. Ea vero, quæ solo naturali discrusu cognosci possunt euidenter, non tractat Theologus ex instituto, nisi quatenus in fide, ac Theologia supponenda sunt: & quamuis ex sola fide argumentando scientiam euidentem non assequatur, assequitur tamen firmiore quādam certitudinem, quatenus illa resolut ad infallibile testimonium primæ veritatis. Ad secundum argumentum respondetur, Deum reuelatione fidei satis, superque prouidisse Ecclesie: hinc tamen non sequi superfluum esse inquisitionem: quoniam tametsi singulis Christianis sufficiat simplex fides, absque ulteriore indagatione, in pastoribus tamen, atque doctoribus opus est eminentiore quadam scientia ad instruendos fideles, & refellendos hæreticos, cuius scientiæ semina in ipsa mysteriorum reuelatione indita sunt: & quemadmodum nō ineptè, aut inutiliter operatur is, qui semina iactat, plantat, ac rigat, vt fructus ex arbore percipiat, ita neque otiosa aut inutilis est Theologica exercitatio, quæ ex fidei semine diuertendo elicet arborem, ac fructū scientiæ: nam, vt ibidem ait Tertullianus, *omnem prolationem querendi, & inueniendi statuit fructus ipse querendi;* habet igitur pulcherrimum, ac suauissimum fructū Theologia Scholastica, nempe sublimium, & maximarum rerum contemplationem, quem optabat Regius vautes, cūm orabat dicens. Psal. 118. *Da mibi intellectum, & scrutabor legem tuam.* quod si interdum ob ipsarū rerum altitudinem, animus agnitionis fructum non percipit, hoc ipsum egregij fructus loco haberet debet; si mens ex assidua indagatione celestium intelligat, ea adeò sublimia & incomprehensibilia esse, vt omnem vim creatæ facultatis intellectricis excedant, & ita igno-

Tertullian.

psal. 118.

rantiæ suæ conscientia, veneretur humili obsequio, quod capere nequit intellectu. Hanc utilitatem luculenter exponit D. Prosper, in prolog. lib. i. de vita contemplativa. Si quidem necessariarum tractatio questionum, et si non infruit, inuenientis, quod querit, animum, exercet sicutem querentis ingenium, ut aut noverit se querendo, & nihil inueniendo necire quod se forte nosse presumperat, & ignorantia sue consequenter admonitus quod sibi deesse viderit, querat, quod inueniterit, teneat, & quod tenuerit, diligenter exerceat. Hæc D. Prosper, ex quibus, & alijs constat nequaquam inutiles esse quæstiones de rebus diuinis, & consequenter, neque Theologiam Scholasticam, quæ querendo, ac disputando acquiritur, ac nutritur.

Vsus Philosophiæ, & reliquarum scientiarum naturalium Scholastice Theologiae familiaris, minimè perniciosus, aut inutilis est.

CAPUT V.

I.

Arnoldus à villa noua.

Raffinus.

Quæ probat dialectica & scientijs humanis Theologo viendu non esse.

2. ad Cor. 10.

Chrysost.

Espondendum deinde est alijs calumnijs Theologiae Scholastice: quam nonnulli, inter quos fuit quidam Arnoldus à villa noua relatus à directorio inquisitorum, p. 2. q. 11. num. 2. & Præteolo, lib. i. hæresum, cap. 69. propterea carpunt, quod humanis Iudicij, & profana eruditione vtatur, miscens sacra profanis; & multò antè Ruffinus Hieronymum damnabat, quod operibus suis secularium philosophorum doctrinas immiseret, vt patet ex epistola eiusdem Hieronymi 84. ad Magnum oratorem Romanum; verū quia præcipua ipsorum querela est circa vsum philosophiæ, ac dialecticæ, hoc capite ostendā moderatum philosophiæ, ac reliquarum disciplinarū vsum, nequaquam nocere doctrinæ veritatis; capite verò sequenti, quæ ex dialecticæ vñ in doctrinā Theologicam vtilitas redundet. Primò itaque contra vsum sapientiæ naturalis obiicitur auctoritas Pauli, qui 2. ad Cor. 10. scientiam à Deo acceptā naturali quasi ex aduerso opponit; *Arma, inquiens, militia nostra non carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruente, & omnem altitudinem extollente se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Ad quem locum D. Chrysostomus, per arma carnalia sapientiam huius mundi intelligit; *Non in sapientia, inquit, carnali, sed in spi-*

ritu mansuetudinis, & potentie munitiones autem dicit fastum Græcorum, sophismatumq; & syllogismorum robur: Itaque doctrina Apostolica destruit omnem Græcam, ac barbaram philosophiam naturalem, & cæteras scientias humanas, quæ sunt munitiones infidelitatis, vt expreſſe notat Hieronymus in c. 9. Zacharia, initio explicans hoc Pauli testimoniū, & in c. 10. Oser, ad finem, & meritò: nam intra has munitiones prædicantibus Apostolis, se aduersus veritatem tuebatur infidelitas arguendo Deum, si sit unus, non posse esse trinum, quoniam unum, & plura sibi aduersantur: & æternum, atque impassibilem, nō potuisse nasci ex tempore, aut occidi: sed virtute Spiritus sancti, & efficacia verbi Dei, luteæ hæmunitiones corruerunt: *Qui verò harum disciplinarum vsum in res sacras introducunt, rursus muros Hierichuntinos anathemati consecratos, & Euangelicæ prædicationis tuba collapsos erigunt aduersus scientiam Dei;* quare meritò de his conqueritur Tertullianus, lib. de præscript. aduersus hæreticos, cap. 7. *Quid Athenis, inquiens, & Hierosolymis? quid academia, & Ecclesiæ? quid hæreticis, & Christianis? nostra institutio de portico Salomonis est, qui & ipse tradidit Dominū in simplicitate cordis esse querendū: viderint qui Stoicum & Platonicum, & dialecticum Christiana prætulerunt;* cùm igitur humanæ disciplinæ sint praesidia infidelitatis, ac proinde fidei contrariae, longè à doctrina Theologia abesse debent.

Secundum fundamentum, cur hæc excludi debeant à vera Theologia est, quoniam sunt pernicioſa, & inducunt in errorem, vt de philosophia patet ex Paulo ad Coloss. 2. *Videte ne quis vos seducat per philosophiam, vbi D. Hieronymus. Contraphilosophos, ait, quorum omnis penè disputatio de elementis est, & de visibilibus creaturis, & ex rebus naturalibus virtutem existimant Dei dicentes ex nihilo fieri nihil posse, & animam aut invenitum non habere, aut esse mortalem, &c. Ideo que ipse Hieronymus in id Proverb. 5. Ne intendaris fallacia mulieris, per hanc intelligit sapientiam huius mundi, quæ incautos decipit; consentiunt Cyrillus Hierosolym. cateches. 4. initio, Ambrosius sermonē 22. in Psal. 118. super illa verba secundum verbum tuum da mibi intellectum. & alij Patres, qui docent hæreses omnes ortū habuisse ex philosophia, ita Tertullianus, vbi proxime de vniuerso genere disciplinarū Græcarum loquens, *Hæ sunt, inquit, doctrina hominum, & dæmoniorum, de ingenio sapientiæ sculti, quæ Dominus stultitiam vocans, stulta manūdū in confusione etiam philosophia ipsius elegit.**

Ea est

Hieronym.

Tertullian.

II.

Hieronym. Philosophia in errorem quosdam inducit.

Cyrillus Hierosolym. Ambrosius.

Tertullian.

Ea est enim materia sapientiae secularis tenetaria interpres diuinae naturae dispositionis, ipse deinde heres à philosophia subornantur. quod ibidē fuis prosequitur ostendens, à qua secta philosophica, quæque heres emercentur: quapropter idem, lib. contra Hermogenem. & lib. de Anima, & Hieronymus, lib. aduersus Pelagium, ad Ctesiphontem, philosophos vocant Patriarchas hæretorum, idem Hieronymus epist. 61. ad Pamachium epist. 84. ad Magnum oratorem Romanum, & in cap. 3. Nahum, super illa verba, Parvuli tui quasi locutus, &c. docet venena hærefo ex philosophorum fontibus manasse, & Nazianzenus tractatu de fide, Viderint philosophi, viderint heretici discipuli philosophorum. Epiphan. dixit hæresi 69. versus finem, Arianos ex Aristotelis, & alijs mundi sapientibus venenum sibi adfruuisse. Tandem Apostoli apud Clemensem in constitutionibus Apostolicis, lib. 1.c. 6. Abstine, inquit, ab omnibus libris gentilium, quid enim tibi cum alienis sermonibus, aut legibus, aut falsis prophetis? quia quidem homines leues à fide recta detorquent. quapropter cùm philosophia deceptionis, & erroris causa sit, non solum immisceri non debet Theologicæ doctrinæ, sed prorsus abiencia ab eo, qui veritatem assequi cupiat: vnde D. Basilius epist. 5. ad D. Gregorium de auditore Theologiae sic ait, Oportet illum esse humanarum doctrinarū indoctum, paratum ad suscipiendas in corde formas, quæ ex diuina doctrina imprimuntur. supponens vtique humanarū scientiarum apparatus, nō solum conferre nihil, verum etiam obesse plurimum ad veram Theologiam comparandam; similiter Chrysostomus homil. 7. in primam epistolam ad Corinth. explicans illa verba, cap. 2. Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, prius ejicienda censeret, quām plantetur vera sapientia, & doctrina fidei: concluditur verò hoc argumentum in hunc modum, qui vtuntur philosophia, & alijs humanis scientijs, volunt res diuinæ cadem mensura metiri, qua creatas, & ea, quæ superant omnē rationem, ac scientiam, adducere in examē rationis, ac scientiæ creatæ; hoc autem fieri non potest sine erroris periculo, vt nos docet multorum hæreticorum casus: ergo vera Theologia debet abstinere ab vñ philosophiæ, & reliquarum disciplinarum naturalium, ex quo fortè natum est, vt Episcopis interdicteretur vñ gentilium in 4. Concil. Carthag. cap. 16.

Tertium argumentū sumitur ex ineptitudine eruditio[n]is humanae ad verā scientiam de diuinis rebus habendam: quod probatur ex Paulo ad Coloss. 2. qui philosophiam inanem appellat, quā eo nomine damnat ibidē Hieronymus, & alij Patres: deinde Christus Dominus, & diuinus Spiritus sufficien[t] sapientiæ præsidio munuit Apostolos Christianæ Theologiae magistros, & tamen humana sapientia non instruxit, sed solum diuina: idèo enim Paulus 1. ad Corinth. 10. inquit, Deum, quæ 1. ad Cor. 10. stulta sunt mundi elegisse, vt confunderet sapientes; & Hieronymus in locum illum 1. ad Corinth. 1. Perdam sapientiam sapientum: pescatores, inquit, eligendo, artem Rhetoricam, & philosophiam reprobauit. non quidem vt res omnino malas, cùm alioquin artes bone sint, sed tamquam inutiles ad studium verae sapientiae, quippe cùm nihil conferant quo indigent fides, aut Theologia: Itaq[ue] nos, Christiani scilicet, ait Cyrillus Alexand. lib. 7. contra Iul. ex Cyril. Alex. sacris literis diuina Scriptura omnigenam virtutem disimus. & D. Augustinus, lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 42. Quidquid homo extra (nempè Ecclesiam) didicerit, si noxiū est, ibi damnatur: si vtile est, ibi quisq[ue] inuenierit omnia, quæ utiliter alibi didicit. Omnia itaque contineri doctrina fidei probat Clemens Alexandr. lib. 2. Stromatum, tam clem. Alex. quæ spectant ad ordinem rerum naturalium, quām supernaturalium: quare nihil nobis philosophia contulit: imò ipsa philosophia, & doctrina gentilitia, si qua vera continet, ex vera, ac fideli philosophia, ac Theologia Patriarcharum, ac Prophetarum initium sumpsit, vt probat Tertullianus in Apologet. aduersus gentes, cap. 47. Minutius in Octauio, Augustinus, lib. 8. de Ciuitate, cap. II. Origenes homil. 1. in Cantica in medio. Denique scientia omnis, atque eruditio humana adeò inutilis est veræ sapientiæ, ac philosophiæ perdiscendæ, vt D. Chrysostomus malit fidei auditorem prorsus rudem, atque imperitum, quām ingeniosum, & scientijs facularibus imbutum: sic enim habet homilia 4. in epistolam primam ad Corinth. super illa verba, cap. 1. Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi, ad Evangelicam prædicationem accipiendam: neg[are] sapiens per sapientiam quidquam proficeret, neg[are] indoctus ingenij hebetudine quidquam afferret nocimenti: quod si res admiratione digna dicenda sit, in eruditio, quām sapientia ad hanc susceptionem, & aptior est, & facilior.

Dico primū humanarum disciplinarum peritia, & vñs, nequaquam perniciösus, aut inutilis Theologiae, quin verò maximē vtilis est, hæc fusè ostenditur à Cano, lib. 9. de locis Theologicis, & Julio Rugerio opusculo de auditore Theologiae, c. 5. 6. &

ad Coloss. 2.

Hieronymus.
Humanæ eruditio[n]is vanitas.

Hieron.

ad Corinth. 1.

Perdam sapientiam sapientum:

pescatores,

inquit, eligendo,

artem Rhetoricam,

& philosophiam reprobauit.

non quidem vt res

omnino malas,

cùm alioquin artes bone sint, sed

tamquam inutiles

ad studium verae sapientiae,

quippe cùm nihil

conferant quo indigent fides,

aut Theologia:

Itaq[ue] nos,

Christiani scilicet,

ait Cyrillus Alexand. lib. 7. contra Iul. ex Cyril. Alex.

sacris literis diuina Scriptura omnigenam virtutem

disimus.

& D. Augustinus, lib. 2. de

doctrina Christiana, cap. 42. Quidquid homo extra (nempè Ecclesiam) didicerit, si

noxiū est, ibi damnatur: si vtile est, ibi quisq[ue]

inuenierit omnia, quæ utiliter alibi didicit.

Omnia itaque contineri doctrina fidei probat

Clemens Alexandr. lib. 2. Stromatum, tam

clem. Alex.

que spectant ad ordinem rerum naturalium,

quām supernaturalium: quare nihil

nobis philosophia contulit: imò ipsa

philosophia, & doctrina gentilitia, si qua vera

continet, ex vera, ac fideli philosophia, ac

Theologia Patriarcharum, ac Prophetarum

initium sumpsit, vt probat Tertullianus.

Tertullianus.

in Apologet.

aduersus gentes, cap. 47.

Minutius.

de Ciuitate, cap. II.

Origenes homil.

1. in

Augst.

Cantica in medio.

Denique scientia omnis,

atque eruditio humana adeò inutilis

est veræ sapientiæ, ac philosophiæ per-

discendæ, vt D. Chrysostomus malit fidei

auditorem prorsus rudem, atque imperitum,

quām ingeniosum, & scientijs facu-

laribus imbutum: sic enim habet homilia

4. in epistolam primam ad Corinth.

super illa verba, cap. 1.

Nonne stultam fecit

Deus sapientiam huius mundi, ad Euangelicam

prædicationem accipiendam: neg[are]

sapiens per

sapientiam quidquam proficeret, neg[are]

indoctus

ingenij hebetudine quidquam afferret nocumen-

ti: quod si res admiratione digna dicenda sit, in

eruditio, quām sapientia ad hanc susceptionem,

& aptior est, & facilior.

IV.

Peritia ad

vñs discipli-

narum hu-

manarum

Theologiae

non est inu-

tilis.

Cann.

Iulius Ruger.

*Henricus.
S. Thom.*

7. post Henricum in lumen. art. 12. q. 5. & D. Thom. q. 2. super Boetium de Trinitate, art. 3. & est communis doctrina Patrum qui & ipsi liberales disciplinas studio proprio compararunt, & in suis libris frequenter usurparunt, & expresse à calumnia vendicarunt, earum ad sacrae doctrinæ studium utilitatem commendantes. Primo loco ab omnibus ferè proponitur exemplum Moysis, Danielis, ac trium puerorum, quorum primus non pateretur se instrui disciplinis Ægyptiorum, nec alij perdisserent doctrinam Chaldeorum, si eius studium, vel usus perniciosus, vel inutilis foret ad rerum diuinorum scientiam comparandam. Iam verò Patres philosophicis disciplinis in elucidandis, & tractandis fidei veritatisibus usos fuisse facile constabit ipsorum volumina legenti: vnde Aug. lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 40. docet, quemadmodum quondam populus Israëliticus fugiens ex Ægypto, argenteum, aurum, & vestes pretiosas sibi clanculò ad meliorem usum vendicavit: ita antiquos Patres de societate gentilium exeentes, liberales disciplinas ad usum prædicandi Euangelij transstulisse: vnde concludit, *Nonne aspicimus quanto auro, & argento, & ueste suffarinatus exierit de Ægypto Cyprianus doctor suo auissimus. & martyr beatissimus? quanto Lattantius? quanto Victorinus, Optatus, Hilarius?* quo argumento contraria Ruffinum vitrit Hieron. epist. 84. ad Magnum oratore Romanum, vbi omnes ferè Patres Græcos, & Latinos enumerans dicit eos omnes libros suos philosophorum doctrinis repleuisse. Sæpe etiam Patres expressè assertuerunt humanarum disciplinarum, & philosophia utilitatem ad studium Theologiae, in primis Magnus Dionysius in epistola ad Polycarpum hoc supponit loquens de philosopho Apollopane, cui desiderat, vt fidei mysteria tradantur, ijs enim perdescendis, & supposita fide intelligendis, magno usui fore censens doctrinam philosophicam, qua pollebat: deinde Clemens Alexandr. lib. 1. Strom. & 6. vbi, *Non est, inquit, absurdum datum quoque philosophiam à diuina prouidentia, prius erudientem ad eam, quæ est per Christum perfectiorem.* fatus indicat his verbis philosophicam exercitationem, esse quasi præludium, ac introductionem ad veram scientiam, quæ per Christum communicata est, & ob eandem causam eodem, lib. post medium, ait philosophiam vocari ab Apostolo mundi elementa, quia scientiae celestis elementa quodammodo doceat, & sit velut disciplina prædens veritatem: atque adeò, sicut, elementorum ignari disciplinis humanis percipi-

piendis sunt inhabiles, ita scientiae naturæ expertes ad studium Theologiae sunt inepti. Orig. hom. 15. in Gen. & lib. 2. contra Celsum, *Quid, inquiens, malum est eruditum esse, disciplini optimis excolluisse ingenium, prudentem esse, & haberi? quid hac obstat cognitio Dei, an non potius conducunt ad consequendam veritatem?* idem argumentū persequitur D. Basilius in quadam concione ad adolescentes, contendens omnium disciplinarum præsidia comparanda ab eo, qui diuinæ sapientiæ, hoc est Theologia, vult esse particeps quoniā illis præparatur animus, vt facile cognitione veritatis imbuatur: quod egregia similitudine explicat, *Quemadmodum tintores, ait, vbi præparauerint prius curationibus quibusdam, quodcumq[ue] tandem fuerit, quod tintorū excipiet, ita tandem florem inducent, sive purpuram, sive aliud quid sit: eodē sam modo etiam nos, si meliubilis nobis permanere debet honesta gloria, externis utrig[ue] his præmitiat, deinde sacras & arcana doctrinas audiemus, & assequemur: & velut in aqua solem videre asueti, sic ipsi luci oculos admouebimus.* Quibus verbis tangit optimum argumentum, nimirum, quia res diuinæ propter sublimitatem, atque excellentiam nō possunt facile percipi ab intellectu rudi, & minimè asueto contemplandæ veritati: ad quā rem multum cōducit bonarū artium vius, quomodo quodammodo acuitur, & exuit hebetudinem, ex crasis corporearū rerum phantasmatis collectā: atque ita fit præceptor ad cœlestia cogitanda. *Quod optimè etiam prosequitur Clemens Alexandr. lib. 1. Stromat. consentiunt alij Patres Hieron. Hieronym. epistolis infra citandis, Greg. Nazianzen. in orat. 20. de laudibus Basili & in Carmine ad Nicobulum, August. lib. 2. de doctrina Christiana, c. 40. & lib. 2. de ordine, c. 16. & 18. Theodoreus, lib. de fide, Ioannes Damascen. in logica, c. 1. Aponius, lib. 1. in Cantica in fine, dum explicat illa verba, *Posuerunt me custodem in vineis:* tandem glossa interlinearis super illud Leuit. 2. *Primitias tantum eorum offeretis.**

Sed omissa auctoritate ad rationē veniamus. Humanæ scientiæ, liberalesque disciplinæ, aut sunt perniciose veritatis reuelata in indagationi quoniā fallaces sunt, vel quia licet intra limites proprij obiecti veritatē cōficiantur, ad altiora trāslatæ pericula proximæ sunt, sicut parua cymba placido fluvio traiiciendo utiles est, tranando verò mari cū maximo nautarū, vectorumque periculo adhibetur. Primum nequaquam dici debet, vt rectè probant Clemens Alex. lib. 6. Stromat. & Orig. hom. 18. in Num. & in prologo super Cantica, & alij

Patres

*Clem. Alex.
Hieronym.
Gregor. Nazianzen.
Augustin.*

*Theodoreus.
Damascen.
Aponius.
Glossa interliniæ.*

*V.
Quomodo
humanæ
scientiæ ad
cognitionē
diuinæ & re
uelatæ veri
tatis sint utiles.*

*Clem. Alex.
Origen.*

Augustin.

Hieronym.

*Dionys. Areopag.
Patres utili
citatem scien
tiarum hu
manarum
prædicant.*

*Clemens
Alexandr.*

Ecclesiast. 1. Patres ex illo Ecclesiast. i. *Omnis sapientia à Domino Deo est.* atque adeò nequit esse suapte natura pernicioſa, aut errorum mater, & altrix. Secundum vero timeri quidem potest, si scientias humanas aliquis ad res diuinias adhibeat, vt iudices, & reginas, non vt administras, sicut re ipsa adhiberi debent: Itaque in vſu illarum non est periculum, sed in abuſu: Est autem maximus in ſcientijs abuſus, si inferiores, ac ſubalterna- tæ de ſuperioribus iudicent, & eorū principijs non acquiescant: sicut, si perspectiu- velit principia geometriæ in dubium reuocare, aut muſica demonstrationes arith- meticas dijudicare: Theologia vero, vpo- te ſumma ſapientia, de lege in via, communi- cabilis eft omnium ſcientiarum, & diſci- plinarum Regina, quarū ipſa errores cor- rigit, vtitur vero opera ad ſuorū dogma- tum confirmationem: atque adeò ſi quis ijs non vtratur ad veritatis Theologicas ex fidei principijs eruendas, ſed ad ipſa principia, & fundamenta Theologiae labefactan- da, pernicioſus erit Christianæ reipublicæ, imo & ipſi Theologiae, nō quidem ex hu- manarum artium vſu, ſed abuſu: qui vero principia fidei ſupponens, adhibet huma- nas diſciplinas, vel ad illorum explanatio- nem, ac deſenſionem, vel ad inueſtigatio- nem veritatum, qua ex ijs tamquā e fonte promanant, nihil periculi cōflat, nihil ne- gotij facieſit Eccleſia. Nō reſpuunt sancti Patres ſcientias ſæculares, vt pernicioſas, verū ut vtileſ expertunt; nam cùm diuina ſcientia tradatur iuxta captū mentis huma- nae, & conſuetum nobis intelligendi, ac lo- quendi modum, oportet humanarū ſcien- tiarum habere notitiam, quarū terminos, & ſacré literæ, & ſancti Patres frequenter vſurpant: Ideoque venerabilis Beda in lib. 2. Reg. cap. 9. in Samuelis allegorica expo- ſitione, & refertur in cap. turbat. diſt. 37. Turbat, inquit, acumen legentium, & deficer- cogit, qui eos à legendis ſæcularibus literis omni modo estimat prohibendos: in quibus ſi qua inuenia ſunt vtilia, quaſi ſua ſumere licet. Cur au- tem turbat acumen legentium? cur deficer- cogit, niſi quia tollit inſtrumenta diſcen- di, & arcet adiutu ſcalarum, quibus ad veræ, ſapientiae culmen ascenditur? Hoc ſane recte animaduertit impius Apoſtata Iulianus, qui vt Christianos inermes, & expoſitos infidelium calumnij obijceret, bonarū artium ſtudijs arcebat, vt ita ſenſim doctri- na, & ſcientia Christianorum deficeret, vt narrant Socrates, lib. 3. hiſt. Eccl. cap. 12. & 16. & Sozomen. lib. 6. hiſt. tripart. c. 37. vi- deant, qui harū artium vſum Theologis in- terdictū eſſe volunt, quē imitentur. Tan-

tum abeft, vt is vſu fit pernicioſus, vt Iu- lianus Christianæ religionis ruinam medi- tans hanc vñ illius perdendæ viam facilli- mam iudicarit, ſi cum Christianis interdi- ceret. Confirmatur, quoniam Theologia nō ſemper ex vtroque principio revelato procedit, ſed frequenter principia natura- lia in obſequium affumit: fieri vero nequit, vt in telleſtus principijs ignotis ad vterio- ra diſcurrendo procedat: quare totum stu- dium, quo etiam ex principijs naturalibus, ſub fide ſumptis, Theologiae concluſiones deducuntur, erit inutile ijs, qui philoſophiæ ignari ſunt: at philoſophi facilè pro- gressus facient in ſtudio veræ Theologiae, quoniā nō coguntur in ſingulis argumen- tis hærere in principijs, & dogmatiſ naturaliſ philoſophiæ perdiſcendi exemplum eſſe poſſunt inſignes Eccleſia doctores, qui ijdem inſignes philoſophi fuere, quales Dionyſij, Iuſtini, Baſilij, Gregorij, Cy- priani, Auguſtini, Hilarij.

Vt autem ſatisfiat obiectionibus initio adductis obſeruandum eft philoſophiam naturalē, & alias huiusmodi diſciplinas in ſe ſpectatas eſſe Dei dona, & virtutes in- tellecuales, neque per ſead errorem, de- ceptionem eū dirigi, ſed puram veritatem conſectari: eas tamen non ſemper in ſua puritate, ſed multipliſibus errorum ſenti- bus obductas hominū animis ineffe, quemadmodum magna ex parte apud inſideles cognitio veritatis cum innumeris errori- bus permifita erat, vt obſeruarunt Iuſtinus dialogo cū Tryphonie, & oratione pa- netica. Origenes, hom. 18. in Numeros, & origen. ex iſtituto oſtentat Laſtantius Firmia- nus lib. 3. diuinarū iſtitutionum, per to- tum, & Hermias philoſophus Christianus hermias. in opuſculo dicto Philoſophorum gentilium irriſio. Cū itaque ſancti Patres philoſophiam, aut alias humanas diſciplinas cri- minantur, vt pernicioſas, inutiles, aut ſu- perfluas, non loquuntur de ijs, qua ex par- te ſunt habitus veri, & à Deo veritatis, & ſcientiæ omnis auctore originem habent: ſed quatenus Dæmonum dolis, & hominū imperitia ſolent eſſe ſentina, & officina er- rorum: ita faciunt Orig. hom. 2. in Cant. origen. ante medium, Hieronymus in regulis mo- nacharum, cap. 11. Auguſtinus epift. 131. ad Hieronym. Memorium Episcopum, & lib. 2. quaſtio- num Euangelicarum, q. 33. Gregorius, lib. 18. moralium, cap. 27. alias 30. ſuper illud Iob, in c. 28. Non coſeretur tinctis Indie colori- bus. Quādo igitur D. Paulus ſapientiam hu- ius mundi opponit veritati fidei, nō intel- ligit philoſophiam, quæ vera, ſed quæ falſa docet: eodē quoque ſenſu Patres loquun- tur.

Iulianus
Apoſtata
Christianos
ab humanio
rum literarū
ſtudio remo-
uct.

VI.
Philoſophia
naturalis &
alia, Dei do-
na ſunt.

Iuſtinus.

Laſtantius.

Hermias.

Greg. Mag.

Auguſt.

Origen.

Memorium.

Episcopum.

Cant.

Regulis.

Monacharum.

Epift.

131.

Memorium.

Euangelicarum.

q. 33.

Gregorius.

moralium.

cap. 27.

alias 30.

ſuper illud

Iob,

in c. 28.

Non coſeretur

tinctis

Indie

colori- bus.

Quādo

igitur

D. Paulus

ſapien- tiam

hu- ius

mundi

oppo- nit

veritati

fidei,

nō intel-

ligit

philoſophiam,

quæ vera,

ſed quæ falſa

docet:

eodē

quoque

ſenſu

Patres

loquun-

tur.

docet:

Exponuntur
li&a Patrū.

Chrysoft.

S. Thom.

Hieronym.

tur. Et quidem, vt à D. Chrysostomo incipiamus, quamuis arma carnalia sapientiam mudi intelligat, & munitiones scien-
tiae Dei contrarias sophismatum, ac Syllo-
gismorum robur, tamen loquitur de sapientia mundi, qua inimica est Deo, propter errorum societatem, & de dialecticis so-
phismatis, & Syllogismis captiosis ad de-
cipiendū aptis: quibus nec Deus vtitur ad fidei propagationem, & defensionem, nec veritas reuelata cedit: quod si aliqui philosophorum bonis artibus abutentes in perfidia permanebant, hominibus, non artibus, quæ bonæ, & utiles sunt, culpa ascribenda est; & ita ipsem Chrysostomus in caput primum prioris epist. ad Cor. eam philosophiam reprobari censet, quæ fal-
lax, inanis, & curiosa, non quæ vera, & vi-
tialis est: eadē est sententia Hieronymi loco citato, & Tertulliani, quamvis hic etiam intelligi potest de nimio, ac temerario stu-
dio illarum scientiarum, absque debita re-
uerentia fidei: quod quidem perniciosum est, nec probandum, sed sobrium, ac mo-
deratum, quale Theologi usurpat, ita, vt primas partes habeat fides, secundas, ratio, ac doctrinæ humanæ, vt monet. S. Thom.
q.2. super Boëtium de Trinitate, ar.3. quæ moderationem, quia nonnulli omiserunt, euauerunt in cogitationibus suis, & aber-
rauerunt à fide: sed hæc, vt iam dixi, non disciplinarū est culpa, sed hominum: & in hunc modū reliquā Patres exponēti sunt. Eodem modo D. Basilius, & Chrysostomus, cùm aiunt Theologiae studiorum de-
bere esse humanarū doctrinarū indoctum explicari debent, de ijs doctrinis, quæ olim apud mundi sapientes erāt in pretio, nem-
pè diabolicis, fallacibus, inanibus: nā veras, ac solidas, esse optimas dispositiones ad suscipiendam fidei, & Theologiae doctri-
nam: idem met̄ Basilius afferuit citata con-
cionē ad adolescentes. Patres igitur ea discretionē vtendū censem, studio exter-
narum disciplinarum, vt, quæ vera sunt, probentur, quæ falsa omittantur: quod optimè prosequitur Hieron. epist. 146. ad Damalum in medio. Huius, inquiens, sa-
pientie typus, & in Deut. 21. sub mulieris captiva figura describitur, de qua diuina vox præcipit, vt, si Israélites eam voluerit habere vxorem, caluitum ei faciat, vngues persecet, & pilos au-
ferat, & cùm munda fuerit effecta, tunc træseat in victoris amplexus: hoc, si secundum literam intelligimus, nonne ridicula sunt? Itaque, & nos facere solemus, quando philosophos legimus, quando in manus nostras libri veniunt sapientia secularis, si quid in eis utile reperimus, ad nostrū dogma conuertimus; siquid verò superfluum de-

Idolis, de amore, de cura secularum rerum, hac radimus, his caluitum inducimus, hac in vnguium more ferro acutissimo desecamus, similia dicit epist. 26. ad Pammachium super obitu Paulinæ vxoris, & epist. 84. citata, & Ioannes Damascen. lib. 4. fidei, cap. 18.

Damascen.

VII.

Secundum fundamentū facile ex di& tis evetur; namque Apostolus non monet Christianos, ne per philosophiā decipiatur, sed ne decipiatur per inanem philosophiam, supponens vtique esse philosophiam nō inanem, quæ suapte natura non sit apta decipere: & de illa, non de hac lo-
quitur, vt notat Clemens Alexandr. lib. 1. Strom. ante medium, & Hieronymus in c.

Clemens
Alexand.

Hieronym.

12. Osee in initio, & in id Psalm. 113. Ego dixi in excessu meo, &c. & in eodem sensu lo-
quuntur Patres, non enim vera philosophia, sed inanis & falsa decipere, aut hæ-
resum causa esse potest. Ad argumentum ve-
rò in forma respondetur negando maiori-
rem propositionem: nā licet aliqui ad eum
modum philosophia abutantur, nō tamen
veri, ac boni philosophi: proprius enim
docendi, ac discendi ordo est, vt principia
supponantur, nec rationis discursu exami-
nentur, aut in dubium reuocentur; atque adeò ij, qui principia fidei secundūm pro-
priæ rationis menſurā, expendere, ac metri
volunt, non seruant methodum sciendi,
nec vtuntur, sed abutuntur humanis disciplinis. Ad tertium respondetur philosophia,
ac cæteras humanas disciplinas, si per se solum considerantur, nō posse perdu-
cere hominē ad supranaturalium mysteri-
orum notitiam cōsequendam: nisi enim
crediderimus, nō intelligemus, vt dicitur
Ezai. 7. Verū nō propterea dicendas ina-
nes, & inutiles: quemadmodū instrumenta
fabrilia, nisi applicentur ab arte, & manu,
nihil omnino efficient, quia tamen mota
ab arte, possunt vsi esse operibus fabrili-
bus, non dicuntur inutiles: satitaque est vt
inseruant intellectui fidei luce illustrato
ad veritates alias perdiscendas. Itaque D. Paulus inanem philosophiam non appelleat eam, quæ veritatum naturalium est in-
dagatrix, sed eam, quæ errorū suit inuen-
trix. Porrò Christus Dominus Apostolos diuini Spiritus assistentia munivit, quæ supplebat omnem alium defectum; & si modò omnibus aedesset, haud quaquam in-
digeremus philosophia, vel alijs humanis disciplinis. Cū verò Hieronymus ait, Christum Dominum pescatores eligendo reprobaſſe artē logicā, arque Rhetoricā, non intelligentius est absolute, & ad om-
nem euētū, sed in promulgatione Euangelijs, quam ascribi noluit humanis artibus,

aut

S. Thom.

aut potentia sed diuinæ sapientiæ, atque virtuti: deinde verò temporis progressu non inhibuit, quo minus hæc ad Theologię studium adhiberentur: vt rectè nota S. Thom. q.2. Super Boëtium de Trinitate, ar.3. ad i. Quamvis autem in sacris literis virtus omnis discatur, vt ait Cyrillus, non proinde ad hoc ipsum discendi studium inutilis est philosophia. Augustinus autem non negat eas facultates esse utiles, sed puriores, & desideratores in Ecclesia, quām extra illam reperiri contendit: cūm verò Clemens Alex. sentit omnia reperiri in doctrina fidei, nō est intelligendus quadam omnia, quām in humana rū disciplinarū ambitu continentur: hoc enim est apertè falsum, sed quod aliqua principia, & vsum: & idē nō inutile est methodum, & artem ex naturalibus scientijs mutuari. Denique D. Chrysostomus non loquitur de perdiscenda Theologia, sed de fide suscipienda, ad quā parum, vel nihil conducere sentit humanā sapientiam: ratio verò est, quoniam mysteria supernaturalia, quām credenda proponuntur, superant captū nostrum, nec sunt expendenda secundūm principia naturalia, sed solum credēda Deo reuelati, ad quod parum facit humana sapientia: ad quē sensum videtur loquutus Ambrosius, lib. i. de fide, c. 5. cūm ait, *Tolle argumenta, ubi fides queritur.* de Theologia verò perdiscenda longè alia ratio est, quia enim nō sola diuina auctoritate nititur, sed nostro etiā discursu comparatur, ad eius studium omnia illa vtilia sunt, quām discursum iuuare possunt, vel dirigendo instar regulæ, quod præstat dialektica, vel fuliendo admodum principij, quod est múnus philosophiæ, quām subministrat propositiones notas lumine naturæ, sub principijs fidei subsumendas ad Theologicę conclusionis illationem.

Vsus Dialeticæ non abhorret
à Theologo.

C A P V T VI.

I.

HÆc est altera ratio, propter quam Hnōnulli calumniantur Theologiam Scholasticam. Quoniam tota, inquiunt, Sylogismis, & enthymematis scatet; ita vt potius ex Zenonis Portico, quām cenaculo Apostolorū prodijse videatur; potius dialekticam, quām Euangeliū sapiat. Nā doctrina Euangelica, & Apostolica, plano, ac simplici stylo tradita, firma, ac solidissimis ipsa veritate, & Spiritu sancti illustratione: at Theologia Scholastica per-

Qui & quot
patres dia-
lecticam in
Theologia
damnant.

plexa est, & intricata dialecticis labyrinthis, ita vt sāpē exitum nō reperiat, & auditorum animis tenebras potius, quām lucem afferat: quāc cūm torū ferē dīscrimen Theologie. Scholasticę ab antiqua consistat in v̄su artis dialecticæ, pernicioſa potius, quām v̄tilis censenda est Ecclesia. Quin verò omnem v̄sum dialecticæ contrariū esse Ecclesiasticę discipline dicebat Cresconius Grammaticus, vt refert Aug. Cresconius. lib. i. contra eundem, c. 13. Id verò probatur. Primum auctoritate Patrum, qui dialecticę v̄sum damnant ut pernicioſum: In primis Clemens Alexandr. lib. i. Stromat. clem. Alex. satis ante medium tractans illud Pauli 2. ad Timoth. 6. *Languens circa questiones, & verborum pugnas. Vides, inquit, quomodo in eos inuestis fit, logicam, quæ in sermone versatur, eorum artem morbum appellans: propter quam se effuerunt, & magnifice circumspiciunt, quibus est hæc ars garrula, & improba, siue sint Graeci, siue Barbari Sophistæ.* Tertullianus lib. de præscriptionibus aduersus haereses, c. 7. *Origenes, homil. 4. in Exodum de decem plagis Ægypti per plagam cinyphum, intelligens arte dialecticam, quod ex Origene etiam docet Hieronymus in id Psal. 104. Et cinyphes in omnibus finibus eorum.* Et in Psal. 144. explicans illa verba, *Non est ruina maceria, neq; transitus, de haereticis, qui catenulis dialecticis veritatem conclusam tenent.* Ambrosius. Am-

Tertullian.

Origenes.

Hieronym.

Ambrosius.

II.

Deinde rationale. Aut v̄sus dialecticæ inferuit Theologo ad sacrarum literarum expositionem, & dogmatum Catholicorum explicationem, ac defensionem, aut ad acquisitionem nouæ alicuius notitiae de obiectis non reuelatis: ad nihil horū v̄tilis est, ergo frustra adhibetur à Theologo. Aslumptio quoad primā partē ostenditur, tū quia sacræ literæ eodē spiritu, quo dictatae sunt, intelligi debent, ac exponi; Ideò enim in primitiua Ecclesia inter alia dona gratiæ erat Spiritus prophetiæ, qui prophetarū mentes illuminabat, nō solum vt futura prædiceret, sed præcipue, vt mente, ac sensu sacrarū literarū interpretarentur; de hoc n. modo prophetandi loquebatur Apostolus, cū l. ad Cor. 14. optabat vt oēs 1. ad Cor. 14 prophetarē, vt ibidē nota S. Thom. lect. S. Thom. 1. & aliij interpres. Quare cūm prop hctia & omnis Scriptura sacra, nō Spiritu humano, sit allata, sed diuino, vt ait Pet. 1. ep. c. 1. 1. Pet. 1. ad sacrarum literarum explicanda sensa,

Spiritus pro-
phetiæ in pri-
mitiua Ec-
clesia ad quid
effet v̄tilis.

non

nō erit vitui dialektica, quæ ēt inuentum rationis humanæ. Accedit quod interpretatio Scripturæ non nititur discurſu, sed linguarum peritia, notitia propriae phrasis eius, qui scripsit, & alijs, quæ potius spectat ad eruditio[n]em humanam, quā argumentandi disciplinam. Secunda pars eiusdem assumptionis suadetur: nā dogmata Christiana per se à Deo reuelata, superant captum humanae intelligentiae iuxta illud Ecclesiastici 3. Plurima super sensum hominis ostensa sunt tibi: ad hāc autem explicanda nequaque inseruit industria humana absque lumine diuino: non enim aliter se habent ad lumen naturale, ac liber scriptus propositus nescienti literas: tota vis autem logicæ pendet ex lumine naturali intellectus: ergo nequit inseruire declarādis fidei mysterijs; & consequenter neque tuendis: nam que ratione defenduntur, opus est, ut prius intellecta percipiatur: atque adeo si dialektica facultas nihil conductit ad percipienda & explicanda fidei mysteria, neque ad ea tuenda vtilis erit. Tertia denique pars ostenditur, quoniam obiectum nouæ illius notitiae, quam dialekticæ vsu Theologus acquirit, aut continetur intra limites obiecti connaturalis intellectus humani, aut supra illud est: si continetur sub illo, talis notitia, vtpote merè connaturalis homini, non pertinet ad Theologum: si est supra illud, nō satis est dialektica, quæ non nisi naturalium scientiarū instrumentum est: ergo ex hac parte nō est necessaria, aut vtilis Theologiae. Ultimò regulæ dialekticæ plurimis in rebus sunt contrariae fidei, maximè illæ, quæ pertinent ad syllogismos expicatorios: exempli causa quod ex dualibus affirmatiu[m] in tercia figura recte colligatur singularis affirmatiu[m]: nam si quis ea vtatur in terminis diuinis, inferet hereticam conclusionem.

Dicendum nihilominus vsu dialekticæ nō esse Theologo indecentem, aut perniciōsum, sed maximè vtilem, ne dicam necessarium. Auctores huius assertio[n]is habeo Patres, qui moderatum vsu differendi commendant: & à viro Ecclesiastico, & sacræ doctrinæ studio negant esse alienum. Ita Origenes homil. 11. & 15. in Genes. Nazianzenus in carmine ad Nicobulum, Aug. lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 31. & 36. & lib. 1. contra Cresconium à cap. 13. Damascenus, in logica, c. 1. Petrus Damianus, epist. 4. de Dei omnipotenti, cap. 5. Lantfrancus Archiepiscopus Cantuariensis lib. de Eucharistiæ sacramento paulò post principium, qui habetur tom. 6. Bibliothecæ sanctorum Patrum, Clemens Alexandr. & Hieronymus citandi, Cassiodorus de institutione diuinarum Scripturarum lib. 2. c. 27. Quin verò ipsam scriptura Spiritus sancti scrip[ta] dīgito ad vsum disputandi hortatur: nam, vt tradit Clemens Alex. lib. 1. Strom. ad finem, Meritò ergo Scriptura quoque tales nos esse volens dialekticos si hortatur, efficiamini autem probi trapezita, alia quidem reprobantes, quod autem bonum est tenentes: hac enim revera dialektica est prudentia prædicta vi dividendi ea, que percipiuntur intelligentia: aut facultas, que versatur in rerum generibus diuidendis, descendens usq[ue] ad ea, que sunt maximè specia[lia], præbens vnumquodq[ue] eorum, qua sunt, intuendum quale sit. Quocirca ea sola veluti manu ducit ad veram sapientiam. Origenes etiam lib. 6. contra Celsum paulò post principium, Ipse Scriptura diuina nos hortatur ad dialekticam alicubi Salomone dicente: Eruditio rationibus non examinata decipitur; alicubi huic attestante auctore libri sapientia Iesu Sirachis filio, scientia, inquit, insensati est sermo carens examine. Idem docet Augustinus, lib. 1. contra Crescon. cap. 14. vbi illud Esai. 1. Aug. 1. Venite, & arguite me dicit Dominus. ipse legit, Venite disputemus. Et ideo Cresconium reprehendit, qui, quod omnes iusti cum Deo faciunt ipso inuitante, nō imitetur sapiente pietate, sed insulsa temeritate criminetur. Non solum autem Scriptura ad vsum dialekticæ hortatur, sed etiam ipsa non raro dialekticæ documenta usurpat. Hieronymus epist. 103. ad Paulinum ait Iob omnes leges dialekticæ, propositione, assumptione, confirmatione, conclusione, determinare, & epist. 155. ad Paulam urbicanam de interpretatione alphabeti Hebrei initio docet logica, & arte dialektica vti Cantica, Euangelia, & Paulum: quin & ipse Christus Dominus v[er]sus est dialektica, vt tradit Augustinus lib. citato. c. 17. Quis enim nescit illum sapere logica vsum fuisse, siue in sua doctrina tradenda, siue in Pharisæorum sophismatis diluendis? quid illud est Matthæi 7. Si ergo vos cum sitis malis, nescis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester dabit spiritum bonum petentibus? Quid illud ad Pharisæos Matth. 22. Si ergo David vocat eum dominum, quomodo filius eius est? Sanè argumenta sunt non solum ex sapientia Theologica, sed ex logicæ visceribus eruta. Quid illud cum Pharisæis objectibus eruta. Quid illud cum Samaritanis objectibus eruta. Quid illud cum Joan. 8. Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & Demonium habes? respondit, Ego Demonium non habeo, sed honifico Patrem meum, vos autem in honore astis me. Quid, inquam, hoc erat aliud, quān[do] v[er]sus dialekticæ dissipantis eorum sophismata,

III.
V[er]sus dialekticæ decet
Theologū.

origenes.
Nazianzen.
Augustin.
Crescon.
Pet. Damian.
Lantfranc.

Clemens
alexand.
Hieronym.
Cassiodor.

Aug. 1.

Hieronym.

Math. 7.

Math. 22.

Ioan. 8.

mata,

Auguſtin.
mata, tamquam aranorum telas redar-
guendo fallaciam consequentis, quoniam
ex eo, quod dixerat eum, qui ex Deo est
verba Dei audire, ipsos vero propterea
non audire, quia ex Deo non erant, potius
erat consequens ipsum querere gloriam
Patris, quam esse a maligno Spiritu posse-
sum. Paulum item disputatione dialectica
vsum ait D. Augustinus, lib. citato, c. 14. &
Ambros.
Apostolis Christum praecepisse dialecticæ
vsum docet Ambroſius super illa verba
Christi Luc. 5. *Laxate, inquiens, retia vestra*
in capturam, quæ sunt, inquit, Apostolorum, que
laxare iubentur, retia, nisi verborum complexio-
nies, & quasi quidam orationis sinus, & disputa-
tionum recessus, qui eos, quos cœperint, non amit-
tant? Iam vero antiquos Patres, qui penſi-
culatè perlegerit, reconditam philoſo-
phiæ ſupellec̄tilem, & frequenter dialecticæ
vſum facile animaduertet: ita de Baſi-
Nazianzen.
lio teſtatur Nazianzenus in oratione de
laudibus ipſius: vnuſ Auguſtinus teſtimoni-
o eſſe potest, cuius artē diſferendi cum
diuina ſapientia coniunctam hæretici om-
nes pertimescebat: denique ne in re per-
ſpicua diutius hærcam, in Concilio Flo-
rentino in diſputatione habita inter Græ-
cos, atque Latinos, cūm vtrique eaſdem
Scripturas canonicas, & Patrum dicta re-
ciperent, Latinī Theologica diſputandi
methodo, & arte dialectica inſtructi, aper-
tè Græcos cōuicerunt ex Scripturis, ac Pa-
tribus manifeſtè deduci dogma Catholi-
cum, de proceſſione Spiritus sancti non ſo-
lūm à Patre, ſed etiam à Filio: quem pro-
bandi modum ferē omnes Patres obſerua-
runt, qui contra hæreticos ſcripferunt.
Quomodo enim aliter, quam arguendo
probari potest veritas ex Scriptura, quam
alter recipit, ſed falso interpretatur?

IV.

Ratione pro-
batur dia-
lecticæ vſus.

Ratione verò ſic oſtenditur: dialectica
eſt instrumentum ſcendi: ergo non eſt inde-
cens, aut pernicioſa Theologo. Ante-
cedens cōmuniter traditur à philoſophis,
Platone, Aristotele, & eorum ſequacib⁹;
recipitur ab ipſis Patribus, ac Doctoribus
Ecclesiæ; & ratione ipſa patet. Nam ſcien-
tia non aliter, quam diſterendo gignitur,
normas autem, ac regulas diſterendi tradit-
ars dialectica, cuius p̄inde præcipuum
ſubiectum eſt demonstratio, quæ eſt Syl-
logismus faciens ſcire. Consequentia verò
conſtat, quandoquidē eum, quem non de-
decet aliqua operatio, vel finis operatione
acquisitus; non dedecet etiā instrumentum
operandi: atqui Theologum non dedecet
ſcientia rerum diuinarū proprio ſtudio ac-
quisita: ergo neque dedeſtit ars dialecti-
ca, quæ eſt illius comparandæ instrumen-
ta.

Gillij comment. Theol.

um. Non eſte verò pernicioſum conſtat,
quoniam vtilitas, aut incommodū instru-
menti, expendi debet ex per ſe fine illius,
nō verò ex fine, & per accidēs ipſius vten-
tis: nam gladius, & cetera arma nō dicun-
tur pernicioſa reipublicæ, quamvis aliqui
ijs abutantur ad ciuium perniciem, quia ex
proprio fine diriguntur ad ciuium tute-
lam, & hoſtiū interneſionem: at proprius
finis dialecticæ quatenus eſt instrumen-
tum intellectus, eſt facere ſcire: quare, licet
aliqui abutantur illa ad deceptionem, non
eſt propterea pernicioſa iudicanda. Quod
verò vſus dialecticæ Theologo ſit maxi-
mè vtilis, facile oſtenditur ex fine, à quo
utilitas instrumenti ſumi debet. Nā Theo-
logi proprium munus eſt fidem nutrire, ac
tueri iuxta ſententiam Auguſtinii, lib. 14.
Auguſtin.
de Trinitate, cap. 1. id verò præstat docen-
do, & arguendo, quod munus doctrinæ
inspiratae diuinitus vult eſſe Apostolus, 1.
ad Timoth. 2. docendo quippe nutri-
tur, ac roboratur fides in animis paruu-
lorum, arguendo vero errores hæreti-
corum contra ipſorum tormenta, defen-
ditur.

V.

Theologi
officium
proprium
quale ſit.

Proprium quoque Theologi eſt, ve-
rum dogma à falſo diſcernere, latentes ve-
ritates & immediate non reuelatas ex reue-
latis elicere. Ad hæc autem omnia peruti-
lis, ac neceſſarius eſt vſus, ac methodus
dialecticæ: ergo etiam eſt ad Theolo-
giā. Aſſumptio oſtenditur, & in primis
quoad vltimum eius membrum, quoniam
omnis indagator veritatis in examen ad-
ducat, neceſſe eſt rationum momenta, quæ
in vtramque partem occurruunt, alioquin
non acquiretur vera, ſed falſa, ac ſophisti-
ca ſcientia iuxta illud Ecclesiast. 21. iuxta Eccl. 21.
lectionem Origenis vbi ſupra, Scientia in- origenes.
Auguſtin.

sensati eſt ſermo carens examine: hoc autem
non aliter aptius fit, quam vtendo argu-
mentorum formis, quaſi bilancibus ſtate-
ræ intellec̄tis, vt ita perſpiciat interno
mentis intuitu in vtram partem lanx pro-
pendeat, & quo veritas inclinet: quod ſi
ne methodo logica præſtari difficile eſt,
vt docet Auguſtinus, lib. 3. contra Aca-
demicos, cap. 13. & lib. 2. de doctriña Chri-
ſtiana, cap. 36. nam tumultuarijs, & artis,
ac ordinis expertibus diſputationibus, ve-
ritas potius occulitur, quam inuenitur.
Oratorius verò agendi modus, cūm non
ſolūm veritatis ſcopum intueatur, ſed mo-
tus animi varios, & deleſationem auditore-
rum, plerumque veritatem obumbrat
tropis, ac figuris; nec facilè ex vna re ex-
peditur, potiusque in verbis quam in re-
bus hæret: Ideoque, vt notat Auguſtinus,

Auguſtin.

C lib.

lib. de principijs dialecticæ, cap. 7. quamvis nec disputationem deceat esse ineptam, nec eloquentiam oporteat esse mendacem, tamen in illa sepe, atq; aled penè semper audiendi delicias discendi cupidus contemnit: & in hac imperitior multitudine, quod ornatè dicitur, etiam verè dici arbitratur. At Theologia cum pro obiecto habeat tot, ac tāta mysteria, quibus explicandis multū temporis opus est: si oratorio dicendi modo vteretur, nunquam finem intentum assequeretur. Argumento huic rei esse potest, quod iij Patres, quibus hic agendi modus familiaris non erat, quamvis alioquin doctissimi, atque ingeniosissimi, non omnes Theologiae partes suis commentarijs illustrarunt, sed alij alias: at Augustinus, cui sicut hic vsus familiarior, longius progressus est. Theologi verò Scholastici bac methodo instruēti, quemadmodum singulas quæstiones breuius, atque enucleatius expedire; ita uniuersam Theologiam breui stylo compleeti potuerunt. Deinde quod attinet ad aliam partem de docenda actuenda fide, res est manifesta: nā breuitas, ac distinctio in tradenda doctrina est compendiaria via ad scientiam: sine dialectica verò nec breuitas, nec distinctio teneri potest, ad quas requiritur maximē vsus diuisionum, definitionum, & enthymematum, quæ sine dialectica vix possunt usurpari: iam verò ad tuendam veritatem fidei, & hæreseon falsitatem impugnandā nemo absque dialecticæ armis idoneus erit: quomodo enim sophismatū laqueos euaderet, si nesciat bonam à mala consequentia discernere? quomodo poterit aduersarium conuincere, si formas differendi ignoret? vnde recte Clemens Alexand. lib. 6. Strom. circa medium. Sed neque, inquit, astutias, & callidas pertimescat orationes qui eos potest discernere ad interrogandum, & recte respondendum: est enim dialectica veluti vallus quidam, ne veritas conculceret à sophistis. Quare cum bonus doctor secundum sententiam Pauli ad Titum 1. talis esse debeat, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere, necessaria illi est methodus differendi, logica. Etenim, ut recte Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 31. agens de utilitate logicæ, Disputationis, inquit, disciplina ad omnia genera questionum, quæ in literis sanctis sunt penetranda, & dissoluenda, plurimum valet. Et proinde verus Theologus, non sola auctoritate vtitur, sed ratione; nam plerumque contingit disputatio cum Ethnicis, qui nullā auctoritatē recipiunt: plerumque cum hæreticis, qui, licet recipient, prauè interpre-

tantur: hic te exerat ratio necesse est, & ministerio dialecticæ vtatur ad auctoritatis interpretationem, ac defensionem. Quare idem Augustinus epist. 56. ad Diocorū, cū dixisset Christum Dominum auctoritatis Ecclesiā munivisse, subiungit: *Et per pauciores pīd doctōs, & verē spirituales viros, copiosissimis apparatibus etiam in uitissimā rationē armavit.* Sed non opus est longo discursu, & auctoritate ad rem manifestam ostendendam, quo nos labore liberauit idem Augustinus lib. 1. contra Cresconium à cap. 12. usque ad vigesimum vbi id fusè probat, & tandem cap. 20. concludit: *Hanc enim artem, quam dialecticam vocant, que nibil aliud docet, quām consequentia demonstrare, seu vera veris, seu falsa falsis, nunquam doctrina Christiana formidat: quod sillam non formidat in aduersarijs, quomodo tumebit in suis?* siquidem non est aliud, quām peritia disputandi; qui autem disputat, vta idemmet Augustinus eodem lib. cap. 15. verum discernit à falso. Itaque dialectica in manu Theologi est quasi ventilabrum in manu agricola, granum à paleis secentis, ita enim Theologus disputando falsas, & inutiles opinione, à veris, pijs, utilibusque discernit: illas refutans, has amplectens, & in horreum Ecclesiæ recondens, non ut decipiat, sed ut pascat, ac reficiat pauperes, & inopes, qui indigent pane doctrinæ.

Augustin.

Auctoritates Patrum in contrarium adductæ intelligi debent non de vera dialecticæ armis idoneus erit: quomodo enim sophismatū laqueos euaderet, si nesciat bonam à mala consequentia discernere? quomodo poterit aduersarium conuincere, si formas differendi ignoret? vnde recte Clemens Alexandr. affirmans eandem à Platone, & Aristotele fusse damnatam: similiter Tertullianus, ut colligitur ex ipsius verbis, sophisticam damnat, quam vocat Artificem struendi, & destruendi versipellem, in sententijs coactam, in conjecturis duram, in argumentis operarian contentionum, molestam etiam sibi ipsi, omniretractantem, nequid omnino tractauerit. Quæ omnia sophisticæ, non veræ dialecticæ conueniunt. Eadem ratione Ambrofius de sophistica loquitur, illo enim cap. 3. ita eam definit, *Quæ non struendi vim habet, sed studium destruendi.* Idem dicendum de Origene, & Hieronymo, qui alibi usum veræ dialecticæ valde probant ut visum est. Præter quos Patres, multi alii in sophisticam dialecticam inuehuntur, quasi in præcipuum instrumentum, quo hæretici errores suos tuentur: ita Theophilus Alexandrinus Episcopus contra Apollinaristas, epistola Paschali prima paulo post

VI.

Sophistica à
Patribus re-
prehensa, nō
vera.

Tertullian.

Ambrof.

Theophil.
Alexand.

clem. Alex.

ad Tit. 1.

Augustin.

princi-

Aponius.

principium, & Aponius lib. 1. & 4. in Cantica ad finem. Eam verò, quæ est differendi doctrina, & disputandi normas prescribit, Patres usurparunt, & Theologiae vtillem iudicarunt, vt constat ex dictis: quæ si adhibeat ad res sacras, non est cur Theologia ad porticum Zenonis potius, quam Salomonis, aut Apostolorum cœnaculum pertinere videatur: nam facultas non extimatur ex instrumento, sed ex fine, & materia, ad quam eius usus applicatur: Siquidem metaphysica, & philosophia naturalis, logica vtuntur: & tamen quia illa usurpat ad disputandum de obiectis diuersis, ipsæ diuersæ sunt, nec philosophus de ente mobilis disputans, aut metaphysicus rebus materiali expertibus, quia logica vtitur, res logicas tractare dicitur: ita Theologus ad tractationem de rebus sacratis, ac diuinis methodum differendi usurps, non ad porticum Zenonis, sed ad cœnaculum Christi pertinet.

VII.
Dialectica
usus ad quid
inferiat
Theologo.

Primum argumentum postulat, vt ostendatur ad quid usus dialecticæ inferiat Theologo; id verò iam patet ex superioribus: utiles enim est ad inferendas conclusiones ex reuelatis, ad tuendam eorum, & fideli veritatem contra rebelles, ac peruvicaces: idque dupliciter, vel dissoluendo ipsorum rationes, & argumenta, quæ peccant in forma: vel ipsis arguendo, & conuincendo, ex concessis deducendo ad impossibile, & pluribus alijs modis, qui traduntur in dialectica. In forma itaque concedenda est simpliciter maior; nam quamvis unius tantum loci exppositio dialecticæ usum non exigat, totius tamen sacræ paginæ interpretatio, quam Theologus profiteretur, eam exposcit, vt agnoscat antecedentia, consequentia, repugnantia, & cetera, quæ requiruntur ad conciliationem locorum primo aspectu repugnantium, & doctrinæ conformitatem. Neganda itaque est assumptio. Ad confirmationem verò primæ partis respondeo prophetiam aliam esse ænigmaticam, & metaphoricam, cuius proprius sensus later; & ad huius quidem veram, ac propriam declarationem, opus esse eodem, quo scripta est Spiritu; aliam verò planam proprijs verbis constantem: ad cuius interpretationem maiori ex parte necessaria est Spiritus sancti gratia, & auxilium: verum non requiritur lumen propheticum, sed sat est lumen fidei, cum peritia linguarū, doctrina Theologica, & ingenij acumine, cum propria industria, studio, ac labore, vt scimus contigisse pluribus interpretibus sacrarum literarum, propriū verò studium,

ac lumen naturale intellectus plurimum uatur ab arte dialectica. Etenim quamuis ad ea, quæ à solo Deo sunt, non sit opus arte humana, vt videre est in prophetia, cuius illustrationi recipienda, ac intelligenda ars non inferiatur humana: quamvis interdum inferire possit ad excludendam contrariam dispositionem, & aptandas potentias sensitivas, vt contigit Prophetæ Eliseo, qui ad hoc iussit afferriri psalmum, & in media auditione musici concentus illustratus est spiritu propheticō, vt narratur, lib. 4. Regum, cap. 3. ijs tamen perficiendis, quæ ex humana industria dependent, plurimum conferunt auxilia naturalium disciplinarum. Ad confirmationem eiusdem partis patet responsio ex dictis: non enim agimus de interpretatione unius loci, sed uniuersæ Scripturæ, ad quam non solum linguarū peritia, sed etiam dialectica opus est. Ad secundam partis confirmationem respondeo mysteria reuelata per se superare captum mentis humanae, arque adeò fine fidei intelligi non posse iuxta illud Isaiae 7. *Nisi credideritis non intelligetis.* *Ezai. 7.* de tamen supposita, quia lumen naturale intellectus eleuatur, posse & intelligi, & defendi quātum patitur inevidentia fidei: nō enim idcirco dicuntur excedere captum mentis nostræ, quia nulla ratione percipi ab ea possint: sed solum quia intellectus solis naturæ viribus non potest ad eorum notitiam peruenire: quemadmodum itaque posita fide, ipsa vis naturalis intellectus fit proportionata ijs percipiendis, ita etiam ad hoc ipsum iuuatur arte, atque usu dialecticæ. Ad confirmationem partis ultimæ danda est secunda pars distinctionis: nam, tametsi Theologicus discursus, interdum sit etiam de ijs, quæ alijs naturali lumine intellectus agnosciri possunt, si ea deducat ex reuelatis, & vt ita deductis assentiatur: tamen per se propriè non est nisi de obiecto supranaturaliter agnoscibili, saltem ratione principiorum, hoc est, propositionum reuelatarum: ex quarum assensu procedit animus ad assensum conclusionum. Ad huius autem impugnationem negandum est antecedens: etenim dialectica non solum est instrumentum scientiarum naturalium, sed etiam supranaturalium quoad principia, similius tamen quoad modum discursus: qualis est Theologia, quæ tametsi ratione principiorum participet aliquem supranaturalitatis modum, vt infra videbimus, quoad methodum tamen differendi iisdem virutur regulis, ac principijs, queis scientiæ naturales vtuntur. Ratio verò, cur dialectica

4. Reg. 3.

Dialectica
est instru-
mentum
Theologiae.

Theologia
quomodo
requirat dia-
lecticam.

Gilli comment. Theol.

C 2

inferiat

inferuiat utrisque est: quoniam ipsa non considerat ullam materiam in particulari; sed solum formam differendi, & ideo, siue materia sit naturalis, siue supranaturalis, adhiberi potest, ut regula formae differendi.

VIII.

Fonseca.

Alterum argumentum facile soluitur dicendo normas logice bene intellectas, nequaquam fidei aduersari: nec ijs scrutatis concludi posse aliquid, illi repugnans. Quod vero obicitur de regula probante syllogismum expositorum ex duabus affirmatiis in tertia figura, non est huius loci explicare, sed pertinet ad materiam de Trinitate: illud certum est, si regula probè intelligatur, non posse tali syllogismo ex antecedente vero inferri consequens falsum, ut tradunt iuniores summiſtae. vide Petrum Fonsecam lib. 6. institutionum dialecticæ, cap. 23. & 24. Ad id vero quod additur, nempe dialecticam captiosam esse, ac deceptoriā; respondetur id non habere ex se, cum sit ars indagandæ veritatis, sed ex virtute sophistarum abuentium præceptis bonis ad malum finem. Verum in his fortè longius, quam par erat sum progressus: sed velitationes solent initio pugnae præmitti: deinceps agendum premissus pedem pede, rationem ratione conferendo, quæ est methodus Scholastica in Theologicis disputationibus obseruanda: ad quas iam fauente nomine & gratia Domini nostri Iesu Christi, & sanctissimæ Matris Mariae, ac reliquorum cœlitum præsidio fretus accedo, solam Dei gloriam, & veritatem præ oculis habens: à qua ne vnumquam falso delusus aberrem faxit ille, qui corda illuminat, Spiritus veritatis.

Habitus propriè Theologicus,
non est declara-
tius.

C A P V T VII.

I.

Augustin.
Quid sit
Theologia.

Quoniam Theologiam, cuius utilitatem, & necessitatem ostendi, & de qua hoc libro proemiali sermo erit, non omnes eodem modo accipiunt, operæ pretium erit explicare ex varijs habitibꝫ quos diuersi Theologi tradunt, quidnam potissimum Theologiae nomine censeatur. Theologiam vero definiunt doctores communiter descriptione sumpta ex verbis D. Augustini, lib. 14. de Trinitate, cap. 1. in hunc modum: est scientia, quæ fides gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. quæ quidem

non est propria definitio, sed declaratio quædā per id, quod accedit scientiæ Theologiae, ut ex dicendis constabit. Hoc unum ex D. Augustini sententia colligitur; Theologiam habere habitudinem aliquam ad fidem: qua de causa etiam alibi eam appellat scientiam fidei, ut refert Aureolus, qu. 1. *Aureol.*

*prologi art. 2.**Porrò ad fidem multi habi-**tus habere possunt habitudinem, vel ante-**cedenter, vel concomitanter, vel conse-**quenter. Quidam enumerant tres, ut Du-**Randus, q. 1. prologi, num. 6. 7. & 8. Allia-**cens. q. vn. prologi, art. 3. lit. DD. & Mar-**sil. q. 2. art. 2. notabili. 3. primus est habitus**fidei infusus, quo creduntur ea, quæ sunt**reuelata in Scriptura. Secundus, quo ea-**dem defenduntur, & declarantur. Ter-**tius, quo assentimur conclusionibus deduc-**tis ex articulis fidei. Alij distinguunt**quinq[ue], ut Bassolis, q. 5. prologi, art. 3. §. *Bassolis.***vltimo.**II.*

Verum ex definitione Augustini pos-
sunt colligi quatuor habitus saltem forma-
liter, & quoad actus distincti, nempe de-
claratiūs, probatiūs, defensiūs, de-
ductiūs. Etenim fides continetur sacris Quatuor
literis, quæ sunt testimonia loquentis Dei habitus
Theologici prima veritatis sigillo consignata: ideo-
in ipsa Theologici
ad credendum necessaria est perceptio logia insunt.
veri, ac literalis sensus, quæ Spiritus sanctus
intendit diuinās Scripturas inspirando:
hic vero non est apertus sed profundus, &
obscurus: neque simplici lectione depre-
hendi potest, ut ostendam tractatu de locis
Theologicis cap. 6. ex quo iam se ostendit
habitus aliquis fidei in aliorum animis gi-
gnendaprävius, ac necessarius in docente,
quem Theologi appellant fidei declaratiūm.
Quoniam vero fides est de rebus no-
visis, arduis, & supra captum humani intel-
lectus, quæ carnales homines, & infirmi
obscuratum habentes cor sensibilium re-
rum similitudinibus, non facilè credunt,
frequenter oportet adhibere rationes ali-
quas, saltem probabiles, similitudines, &
exempla, quibus fidei veritas comprobetur:
qua ratione D. Paulus cum gentilibus
agens, ad eos conuincendos poëtarum eti-
am dictis, ad veritatis, quam prædicabat,
confirmationem tebatur: ad cuius rei fa-
cultatem requiritur habitus, quem nonnulli Theologi probatiūm appellant.
Deinde vero, quoniam non omnes obe-
diunt Euangeliō, sed repugnant: nam my-
sterium crucis philosophis, ac sapientibus
huius mundi nolentibus captiuare intel-
lectum in obsequium fidei, & ea, quæ Dei
sunt, ad proprij intellectus mensuram exi-
gentibus, stultitia esse videtur: & ideo quia
doctrina

doctrina fidei habet multos oppugnatores, opus est habitu, quo Theologus fidei veritatem defendere possit, & eos, qui contradicunt arguere: id vero fit argumentis ipsorum satisfaciendo, cui muneri praestando requirunt aliqui Theologi habitum, quem appellant defensuum. Denique non omnia per se formaliter, atque immediate revelata sunt: sed implicite, ac virtute in principijs, ex quibus deduci possunt: ex principijs enim fidei non minus, quam ex notis lumine naturae, conclusiones elici, & ostendi possunt: idcirco datur alius habitus, quem deductuum vocant. Ex his quatuor habitibus primum indicauit Augustin. cum dixit scientiam Theologicam esse, qua fides gignitur: explicatione enim, ac propositione obiecti revelati dispositiue gignitur fides, iuxta illud Pauli ad Roman. 10. *Quomodo credent sine predicante?* secundum, cum dixit *roboratur*, nam rationes, similitudines, & exempla, quae ad fidei confirmationem adducuntur, souere, ac roborare solent infirmam fidem parvulorum in Christo: & idcirco horum principiū vtilitatis inferuit habitus probatius. Tertium verbum illud *defenditur*, vt per se patet. Quartum denique indicauit verbo *nutritur*; nam habitus deductius inclinando intellectum ad assensum eorum, quae non sunt per se revelata sed ex revelatis deducuntur, fidem auget, & nutrit, vt recte notauit Capreolus, qu. i. prologi, art. 2. ad. 4. Aureoli contra 5. conclusionem.

III.

An hi quatuor habitus sint habitus distincti.

An verò omnes hi habitus sint ipsa distincti, inferius constabit, postquam singulorum discrimen assignabitur: constat tamen ferè inter omnes, non esse unicum solum habitum, qui sit facultas ad omnes actus numeratos. Fundamentum est, quoniam habitus omnino idem non est principium primæ, secundæ, & tertiae operationis: sed inter actus superiorius enumeratos, alij ad primam alij ad secundam, alij denique ad tertiam operationem pertinent; ergo nequeunt immediate omnes ab eodem habitu proficiunt. Maior propositio per se patet, quoniam aliquin ad eundem actum specie per se inclinarent habitus oppositi, vel saltem specie differentes: quod est absurdum, quoniam habitus distinguuntur per actus. Sequela ostenditur, quo-

niam notitia terminorum eadem potest inseruire actui erroris, scientiæ, fidei, & opinionis, qui omnes distinguuntur specie, & priores duo sunt contrarij, ergo si idem habitus inseruit apprehensioni terminorum, & iudicio: apprehensioni terminorum eiusdem speciei erit ab habitibus contrarijs, vel distinctis specie. Accedit, quod nullus habitus adhæsius, inclinans ad assensum mentis, gignitur in nobis ante secundam operationem: atque adeò cum habitus naturales solum inclinent ad actus similes ijs, à quibus gignuntur, nullus habitus adhæsius inferuet apprehensioni terminorum, sed necessariò supponet facultatem aliquam distinctam, qua mens percipiat interpretationem, & notionem terminorum: quod videtur est in omnibus scientijs, & habitibus adhæsius: omnes enim supponunt apprehensionem terminorum. Quæ doctrina apud eos, qui distinguunt habitus adhæsius ab speciebus impressis, est omnino vera, atque indubitate: quandoquidem ad apprehensionem sufficiunt species, ad assensum verò ulterius requiritur habitus inclinans. Apud eos autem, qui in solis speciebus constituant rationem habitus intellectualis, idem quoque dicendum est: nam cum eadem species creata inseruire nequeat multarum rerum cognitioni, plures omnino esse debent: imò & sub diuerso ordine, ac dispositione, qua perficitur ratio habitus scientifici iuxta hanc opinionem: aliter enim coordinantur species ad apprehensionem, aliter ad iudicium, ac discursum. Itaque in omni opinione constat non esse unicum habitum Theologiae, quo habilitetur animus ad omnes actus intelligendi obiecta Theologica supra enumeratos. Porro aliquem ex ijs habitibus, distinguiri saltem formaliter à fide, communis est sententia doctorum, sumpta ex Augustino ubi supra, afferente scientia illa à se explicata non pollere multos Christianos, qui fide prurimum pollent: ea verò quorum alterum sine altero reperitur, saltem formaliter distinguuntur. Præterea fidei tantum est credere, solum enim respicit testimonium dicentis: declarare autem, ostendere, tueri veritatem creditam, non est actus credendi, sed proficitur ex quois alio habitu intelligendi. Denique ex studio, & discursu Theologico, aut acquiritur aliquis

Augustin.
Hi habitus
sunt à fide
distincti.

Gillij comment. Theol.

habitus, aut non; si non acquiritur, frustra insumitur opera studendo; si acquiritur, necessariò distinguitur à fide, quæ à Deo nobis infunditur. Hoc autem inter fidem, ac Theologiam discri-mine constituto, videndum est, quinam potissimum ex quatuor habitibus numeratis, Theologicus dici debeat: quamvis enim omnes eæ facultates inesse debeant vero Theologo, vt rectè notat Marsilius vbi proximè; non tamen omnes pertinent ad formalem, aut propriam rationem Theologiae, vt videre est in alijs scientijs, que multos amplectuntur habitus, terminorum, principiorum, rationum probabilium, qui tamen formaliter non integrant scientiam.

I V.
Declarati-
vus habitus
an sit fidei.

Vt autem incipiam à declaratio, multis modis declarari possunt ea, quæ sunt fidei. Sunt autem duo magis præcipui communes omnibus facultatibus; alter dici potest declaratio, sive expositio quid nominis, alter verò quid rei; prior magna ex parte continetur peritia idiomatis, quo scientia, vel doctrina scripta est: & nonnullis descriptionibus, queis confusè saltem significatarum rerum natura declaratur: posterior consistit in expositione veritatis, applicando similitudines, atque exempla, quibus res alioquin obscura percipiatur; rationes, ac motiva, quibus veritas proberetur. Hi duo modi eriam in expositione fidei reperiuntur: prior quidem præcipue pertinet ad expositores sacrarum literarum, qui proprium, ac literalem sensum perscrutantur: ad quam rem multarum rerum scientia requiritur: nempe linguarum, præcipue Hebraicæ, Græcæ, ac Latinæ peritia, notitia historiæ etiam profanæ, consuetudinum, ac morum plurimarum gentium, maximè earum, de quibus loquitur locus Scripturæ interpretanda: ex his enim, & alijs percipitur in primis sensus grammaticalis, qui est maximè necessarius ad eruendum literalem, & spiritualem, qui literali nititur. Itaque expositio illa sensus grammaticalis pertinet ad explicationem quid nominis. Interpretatio verò mentis propriæ scriptoris sacri, est declaratio quid rei: iam enim non est de solis verbis, sed de sententia: ad quam eruendam præter notitiam sensus grammaticalis, iuvat ipsamet Scriptura diuina, cuius uno in loco continetur apertius id, quod in alio est obscurius: Ecclesiæ defini-

Sensus lite-
ralis maxi-
mi est ne-
cessarius.

tiones, traditiones, probabilium patrum interpretationes, rationes, similitudines, atque exempla: quæ omnia conducent ad veram sententiam eruendam, intelligendam, & credendam.

Quidam Goffredus, quem refert Aureolus, q. i. prologi, art. i. sensisse videtur, habitum Theologicum esse declaratum quid nominis: dicebat enim Theologiam eatenus esse scientiam, quatenus per ea sciuntur contenta in Scriptura diuina, sententia eorum, & expositio. Fundamentum est: quoniam scire quæ continentur alijs libris, mentem, ac sensum verborum intelligendo scientia est, qualem habent iuriis Civilis, & Canonici interpretes; & ij, qui libros Aristotelis de ente mobili, aut quovis alio subiecto scientiæ naturalis memoria tenent, ac intelligunt. Ipse verò Aureolus, a. i. citato dum impugnat primum dictum S. Thomæ, & a. 3. conclusione 3. & in i. d. 48. quæst. vn. art. 3. sentit Theologiam esse habitum declaratum quid rei, quo distinctius, & clarius percipiuntur mysteria reuelata, & mens aptè disponitur ad ea distinctiùs cogitanda, absque illa tamen adhæsione mentis. Itaque exclusit à ratione habitus Theologici propensionem ad assensum, & solùm illum cōstituit in facultate quadam mentis acquisita, qua mysteria reuelata clariùs intelliguntur, ac explicantur. Hunc vero habitum oriri posse ex terminorum explicatione, rationum oppositorum dissolutione, exemplorum similitudinum & rationum probabilium manuductione. Probatur autem haec sententia in primis auctoritate Augustini communiter usurpata ex lib. 14. de Trinitate, cap. i. vbi ad scientiam hanc pertinere dicit illud tamummodò, quo fides saluberrima, que ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: fides autem gignitur, ac nutritur declaratione, & expositione, & alijs medijs, que ab Aureolo indicantur: per ratiocinationes autem, & Syllogismos, quibus ex reuelatis colliguntur conclusiones non immediatè reuelatae: non gignitur, aut nutritur fides, sed supponitur: ergo si de mente Augustini ad scientiam Theologicam ea solùm pertinent, quibus fides gignitur, nutritur, ac roboratur, solus habitus declaratus est Theologicus, non autem deductius. Maior propositio quoad priorem partem ostenditur; quoniam fi-

dem

V.
Goffred.

Aureol.

dem maximè iuvat, ac fuit vera expositio Scripturae reuelatae, similitudines, exempla, ac rationes probabiles: quies ostenditur non repugnantia & congruentia veritatis reuelatae: ut experientia compertum est ijs, qui solent oppugnari circa fidem; solent enim eiusmodi adminiculis sustentari. Quoad posteriorem verò partem probatur: siquidem mysteria fiduci reuelatae & conclusionum deductarum habent se tamquam principia: at verò notitia principiorum non gignitur, aut augetur ex notitia conclusionum, ne detur circulus perfectus contra doctrinam Aristotelis, sed ad ipsam supponitur: ergo neque per Syllogismos deductios conclusionum ex principijs reuelatis gignitur, aut nutritur fides. Secundo ex sententia D. Augustini vbi proximè non omnes Christiani, qui fidei polent, habent eam scientiam: atque adeò de lege per studium, & non ex insuffione habetur: qui verò student interpretationi sacrarum literarum, & habent thesaurum similitudinum, exemplorum, ac rationum probabilium, ad explicandam, & tuendam fidem, habent facultatem aliquam, sive habitum à fide diuersum, circa eadem obiecta fidei: hic non potest esse alius, quam Theologia, ergo in eo consistit. Maior patet. Nam si ex duobus intellectibus eiusdem speciei, unus habeat facultatem declarandi fidei mysteria; is, qui illa prædictus fuerit, esse debet instructus aliquo habitu, quo ceteri Christiani communiter carent. Assumptio eiusdem argumentationis ostenditur. Etenim ille habitus non est adhæsius; atque adeò non est intellectus, scientia, fides, vel opinio, qui omnes sunt adhæsui: ergo necessariò est habitus Theologicus. Et confirmatur, quia non est ullus alius, qui hoc nomine dignus sit.

VI.

Antequam questioni respondeam, noto habitum declaratiuum vel sumi pro facultate quadam exterius loquendi, & explicandi, quod aliquis intelligit; aut pro ipso habitu, quo verborum significata, aut rem ipsam percipit: priore modo non est propriè scientia: sed quadam facultas practica explicandi per verba, quod mente concipitur, ut tradit D.

Thomas 2. 2. quart. 181. art. 3. in fine corp. & I. ad Corinth. 12. lectione 2. vbi gratias gratis datas, quas Apostolus appellat sermonem sapientiae, ac scientiae, ait esse distinctas à sapientia ipsa, ac scientia, quae sunt dona Spiritus sancti: & idem in hoc sensu sumi non debet habitus explicatiuus quando dicitur esse scientia Theologica: hoc enim modo Theologia non esset habitus speculatiuus, nec scientia de Deo, sed practicus, & scientia de vocibus, quod est absurdum. Si verò posteriore modo sumatur, tunc considerari debet in ordine ad obiectum, quod mens per eiusmodi habitum percipit: atque idem habitus declaratiuus non solum extenditur ad expositionem terminorum: sed ad omnem actum distinctè intelligendi: quemadmodum verbum declarare, à quo denominatur, non minus accommodatur ad simplicem declarationem terminorum, quam ad deductionem rationis, qua veritas latens per rationem, sive argumentationem inductam, à Magistro declaratur, ac aperitur discipulo, sive per narrationem, assertiōnem, aut alio quouis modo: ut patet 2. Machabœorum 7. Quemadmodum in protestatione Cantici declarauit Moyses. eiusmodi vero declaratio fuit per assertionem illam: In seruis suis consolabitur, quæ declarationem continet veritatis, non expositionem terminorum: similiter usurpatur, 1. Corinth. 3. & cap. 12. ad Hebreos; etenim idem habitus, quo quis aliquid scit, inferuit ad enucleandum alijs, sive sit simplex, sive complexa notitia: nam Mathematicus, qui verbo alijs explicat sua theorematata, eodem vtitur habitu, quo cum solus ipse suam scientiam recolit.

Dico primùm. Habitus Theologicus non est propriè declaratiuus solum quid nominis. In hac conueniunt omnes, etiam ipse Aureolus, vbi supra. Fundamentum est. Quoniam sola cognitio terminorum, & expositiō sententiæ significatae, non gignit ullam veram scientiam de obiecto, de quo sermo est in libro aliquo: in sacris autem literis est sermo de Deo: Theologia enim est scientia de Deo: ergo non consistit in sola facultate declarandi terminos, ac mentem literarum. Patet consequentia: nam scientia vera de Deo immediatè fertur in veritates alias de ipso cognoscibiles: scientia verò quid nominis immediatè fertur in

s. Thom.

2. Mach. 7.

1. ad Cor. 3.

Ad Hebr. 12.

VII.
Habitus declaratiuus non solum est quid nominis.

voces ipsas, quatenus significatiæ sunt, & cohærere potest cum errore opposito: nam fieri non repugnat, ut aliquis perbellè intelligens libros Aristotelis, ac mentem eius percipiens, nihilominus opinetur oppositum eius, quod à philosopho afferitur: & eodem modo infidelis potest intelligere sensum Scripturæ continentis aliquas veritates supranaturales: & nihilominus reputabit esse absurdas, & rationi contrarias. Præterea is habitus est tantum cognoscitius idiomatis, ac memoratiuus eorum, que in sacris literis scripta sunt: habitus autem purè memoratiuus, non habet rationem scientiæ: ergo in hoc non consistit propria ratio scientiæ Theologice; si vero respondeatur eum, qui studet alius scriptis, acquirere habitum eiusdem rationis cum eo, quo ab auctore scripta sunt, iam fit transitus de notitia quid nominis, ad notitiam quid rei; sed neque is habitus Theologicus est; nam scriptor sacer literis consignans mysteria fidei habebat assensum non Theologicum, sed propheticum, vel fidei; cui similem si habent legentes, atque intelligentes sacras literas, erit habitus fidei, vt recte notat Scot. in 3. d. 24. q. vñica. §. Ad propositum.

VIII.

Ochamus.
Argentin.
Habitus
Theologi-
cus non est
tantum de-
clararius
rēfū absque
adhæsione
intellectus.

Dico secundum, habitus Theologicus non est tantum declaratiuus rerum absque adhæsione intellectus: hæc est contra Aureolum, quem ex professo impugnant Ochamus, quæst. 3. prologi, principali litera N. & P. & Argentin. quæst. 2. a. 4. & est de mente omnium afferentium esse habitum adhæsivum, & probatium, quos deinceps referam suis locis. Ostenditur vero, quoniam omnis declaratio exterior proficiuntur à mentali, quam supponit: hæc autem necessariò consistit in aliqua ex tribus operationibus intellectus, & reuocari debet ad aliquem ex tribus modis differendi, definitionem, diuisiōnem, & argumentationem: declarare enim est rem obsecuram, & latentem explicare: id enim fit per modum historiæ, vel doctrinæ; Theologia supponit quidem historias reuelatas, sed ipsa nō historicus, sed doctrinali modo procedit: modus autem doctrinalis necessariò uno ex tribus differendi modis vitatur: ad veritatis autem indagationem, non sat est sola diuisio, aut definitio simplex carens copula verbalis: sed præterea requiritur aliqua explicatio veritatis complexa per discutitum: hic autem necessariò tendit ad assensum mentalem, atque adeò habitus illo vtens ad explicandas veritates reuelatas, non erit solum declaratiuus, absque adhæsione. Secundò codemmet habitu explicatur veritas, quo percipitur: nam præter habitum explicationis quid nominis, non est necessarius alias distinctus ab eo, quores ipsa percipitur, vt in cæteris omnibus scientijs constat: nam qui habet notitiam habitualem, definitiūam, aut diuisiūam alicuius obiecti, ea ipsa vtitur ad explicandam veritatem complexam obiecti: ergo etiam ad veritates Theologicas explicandas, non est opus alio habitu ab eo, quo agnoscantur: hic est adhæsius, cum versetur circa obiecta complexa: ergo non est solum declaratiuus.

IX.

Respondebit Aureolus duplīciter versari intellectum circa complexa, nempe apprehendendo, aut iudicando & Theologicum habitum esse declaratiuum solum penes apprehensiones, quia ex similitudinibus, exemplis, & rationibus probabilibus, quas Theologus affert, in causa est vt veritas Theologica facilius, ac distinctius apprehendatur, quod fieri potest sine adhæsione intellectus. Verum hæc responsio multum detrahit de nobilitate Theologiae: quæ iuxta hanc opinionem ad solas apprehensiones inferuit, & in sola terminorum explicazione versatur, neque considerat veritatem sub ratione veritatis: vt cæteræ omnes scientiæ naturales. Deinde, vt arguit Ocham, vbi proximè, scientia Theologica est habitus, quo fideliis differt ab infideli; penes apprehensiones vero fieri potest, vt non sit discri-
men inter fidem, ac infidem, sed solum penes assensus: quo dato iuxta sententiam Aureoli tam bonus erit Theologus infidelis negans omnia fidei mysteria, ac Christianus, qui eadem certa fide tenet. Denique rationibus, similitudinibus, & exemplis non solum gignit habitus declaratiuus, inserviens distinctæ apprehensioni veritatis complexæ, sed etiam adhæsius, genitus ex persuasione aliqua de veritate rei, cui explicanda motu illa proseruntur. Nam exempla, similitudines, ac rationes adducuntur ad faciendam fidem, & extorquendum assensum; loci enim à similitudine, & exemplo conducent ad fidem faciendam, vt tradit Aristoteles lib. 2. artis Rhetor. cap. 21. vbi exempla inductioni

fimilia

tristis.

Exempli
iusti de
conformatio
nibus orato
rii potest:

similia esse ait: inductionem autem habere vim significandi assensum per se patet; atque adeò eandem habent exempla: ideoque concludit citato loco Aristoteles in hunc modum: *Exemplis igitur, siquidem non habeas entymemata quasi demonstrationibus vtendum.* quam ferè doctrinam tradit lib. 2. priorum, cap. 24. ostendens exemplum copulare syllogismum, & esse aptum faciendæ fidei: quare non video, quomodo Aureolus admittat habitum Theologicum vti argumentis probatiui, & nihilominus afferat esse solùm declaratiuum.

X. Ad argumentum Goffredi, respondeo eos, qui habent notitiam eorum, quæ continentur libris scriptis de aliqua scientia solùm per modum memoriarum, non perceptis rationibus, sed sola fide credentes auctori, non habere veram scientiam, sed fidem: & hoc modo se habere eos, qui habent memoriam eorum, quæ in sacris literis continentur, & absque discursu, aut ratione alia ijs assentiuntur. Hi enim præter notitiam quid nominis, & memoriam habitualē, quæ per se scientia nō est, non habent alium habitum præter fidem, nec verè Theologi sunt: qui verò memoria tenent facios canones, aut leges, etiam non habent veram rationem scientiæ, nisi quantum ijs continentur conclusiones aliquæ practicæ ex principijs practicis deducuntur. Pro solutione argumentorum, quibus probatur opinio Aureoli, obseruandum aliqua pertinere ad scientiam, vel habitum propriè, ac per se ratione sui, aliqua verò ratione suorum principiorum, vel eorum, quæ ad principia supponuntur: vt patet in mathematica: ad quam pertinet explicare terminos, suppositiones, ac principia suarū conclusionum: non quod habitus mathematicus quatenus scientia est, & per se inclinat ad suos actus, versetur per se circa terminorū expositionem, aut suppositiones, ex quibus conclusiones mathematicæ colliguntur. Hoc postiore modo pertinet ad Theologiam explicare terminos suorum principiorum: quibus, vt assentiatur, oportet, vt habeat notitiam terminorum, & sententiæ, quæ verbis continetur: & ad hunc sensum exponi potest dictum Augustini dicens ad ipsam pertinere illud tantum, quo fides significatur, ac nutritur; quia explicando vero sensu Scripturæ, ac remouendo falsum, scitur, quod credendum sit. Respondetur etiam fidem non digni, nutriti, roborari, ac defendi, sola terminorum expositione: sed exponendo, & proban-

do rerum inter se coherentiam, & consequentiam, oppositorum errorum repugnantiam, vnius mysterij ex altero dependentiam: quæ non sicut solo habitu declaratio, sed discursu ac iudicatio; atque adeò ob hanc etiam causam verè dixit Augustinus ad scientiam Theologicam illa omnia pertinere: quomodo verò ad eam pertineat defendere fidem, ad cuius assensum per se primò non inclinat, dicam inferius. In forma ad argumentum respondetur, maiorem quoad aliquid esse veram, non enim negandum est vera expositione Scripturæ nutrir, ac roborari fidem; quoad aliquid falsum, non enim sola expositione terminorum fides defenditur, sed rationibus, & argumentis, quorum usus ad habitum adhesiuum pertinet, vt dictum est: posterior pars est absolute neganda: ad cuius impugnationem respondetur. Quemadmodum ad metaphysicam pertinet sua principia explicare, ac defendere, si impugnantur, ita ad Theologiam, quæ est suprema inter scientias de lege à viatore acquisitas, pertinere sua principia, hoc est, mysteria fidei tueri: id verò non praefat sola deductione conclusionum ex reuelatis, vt bene in arguento ostenditur; sed alijs modis infra explicandis. Secundi argumenti assumptio est neganda: nam, quamvis ea facultas sit aliquid prærequisitum ad Theologiam, vt in alijs scientijs se habet prænotio subiecti, & principiorum; non tamen in ea formaliter consistit. Ad confirmationem verò eiusdem respondetur eum habitum pertinere ad notitiam quid nominis: quæ, cum sit de verbis, non erit propriè Theologica; quærerum notitia est. Ad aliam confirmationem respondeo dari habitum deductiuum conclusionum ex præmissis reuelatis: qui est verè Theologicus, vt infrà dicam: & ideo non esse solùm declaratiuum.

Habitus Theologicus est adhesiuus, ac probatiuus, & secundario defensiue.

C A P V T VIII.

Non esse habitum Theologicum solummodo declaratiuum constat ex cap. superiore. Deinceps videndum, quis potissimum ex alijs sit. Verùm, quonian. Aureolus, vbi supra, afferit Theologian non esse habitum adhesiuum: & argu-

I.

Aureolus.

menta

Fides quo
modo signa
tur.

Theologicus habitus probatur nō esse adhæsius.

Magn. Dionys.

menta eius eō tendunt, vt ostendant etiam non esse probatum, sive discursuum; quæ duo necessariò vendicant cæteri habitus, priùs oportet statuere quid hac de re sentiendum sit: vt deinde facilius appareat quinā ex alijs habitibus sit propriè Theologicus. Non esse verò adhæsiū ostendit: quoniam assensus omnis, aut gignitur ex terminis, & simplici propositione motiui absque discursu, aut per discursum comparatur: neutro modo studio Theologie gignitur assensus vllus, aut habitus adhæsius à fide distinctus: quare superuacane ponitur. Assumptio quoad priorem partem ostendit, quoniam assensus omnis circa obiecta explicitè, vel implicitè reuelata, est ineuidens: & ideò haberi nequit ex terminorum euidente penetratione, neque ex sensu, aut experientia: his enim modis semper gignitur assensus euidens; si verò habeatur ex simplici propositione reuelationis diuinæ, erit assensus fidei. Deinde verò probatur, non esse discursuum in primis auctoritate Dionysij, cap. I. de diuinis nomini bus, vbi: *Nulla ratione, inquit, presumendum est aliquid de supersubstantiali, secretissimâ Deitate, aut dicere, aut cogitare prater illa, qua nobis sacra eloquia tradiderunt. Quibus verbis docet nihil ultra reuelata in facris eloquij peruestigandum nobis esse: atque adeò temerarium esse discursum nostrum circa diuina. Probatur etiam ratione. Primo, quoniam omnis discursus terminatur ad notitiam veritatis proportionatae intellectui humano; veritates Theologie excedunt captum illius: ergo acquiri nequit eorum notitia per discursum; atque adeò Theologia non est discursua. Maior propositio est manifesta: discursus enim est propria, & connaturalis operatio intellectus humani: ideoque debet esse circa obiectum illi connaturaliter adæquatum, ac proportionatum. Assumptio facile ostenditur, quoniam veritates naturali lumine agnoscibiles, licet aliquæ sint reuelatae, non pertinent per se ad Theologiam, sed quatenus substantia lumi ni supernatura l diuinæ reuelationis. Restat ergo, vt Theologia sit solùm per se de ijs, quæ naturale lumen mentis excedunt. Secundò Theologia habet certitudinem quandam supernaturalem, maiorem certitudine scientiarum naturalium, vt Theologi communiter admittunt: hoc verò fieri nequit, si sit argumentativa: ergo non est habitus discursius. Assumptio probatur, quoniam certitudo assensus discursui pendet ex bona forma syllo-*

gistica: quæ si incepta sit, quamvis principia habeant certitudinem supranaturalem, deficere poterit non solùm certitudo, sed veritas conclusionis: atque adeò, licet quando forma argumenti est idonea secundum regulas artis, conclusio sit vera, non habebit vllam certitudinem supranaturalem: quandoquidem pendet ex aliqua regula purè naturali; nam quemadmodum conclusio, quæ pendet ex maiore necessaria, & assumptione contingente, est simpliciter contingens, & nullo modo necessaria; ita assensus pendens ex regula naturali, discursus non habebit certitudinem supranaturalem, quantumuis principia, ex quibus habetur, constent certitudine supranaturali.

Argui deinde potest ex Aureolo, reducendo plura eius argumenta ad hunc discursum: Omnis habitus Theologicus versatur, aut circa principia ipsa immediate reuelata, aut circa ea, quæ secundariò, & quasi mediata reuelata sunt: at verò, circa hæc duo genera propositionum, non est aliis habitus adhæsius à fide, neque versatur discursus verè Theologicus probatiuus: ergo Theologia non est habitus discursiuus. Maior propositio est euidens: habitus enim adhæsius erga obiecta reuelata solùm fertur in veritates immediate reuelatas, vel ex his deducatas. Assumptionem ostendit, quoad immediate reuelata: hæc enim vel sunt alioquin scita, vel nullo modo cadunt in scientiam naturalem: circa neutra est habitus Theologicus probatiuus: non circa priora, habitus enim ex motiuis naturali euidente genitus, non est Theologicus, sed metaphysicus, vt constat ex Aristotele & Comment. lib. 6. metaphysicorum, Comment. 5. & 9. vbi Auerroës, inquit, ad scientiam diuinam pertinere ea, in quorum definitione ponitur Deus, sicut in definitione naturalium ponitur natura. Patet etiam ratione. Quoniam habitus, & discursus, qui non supponit fidem, & cogit intellectum cuiusvis infidelis ad assentum, nequaquam est Theologicus: eiusmodi verò esset habitus ex naturali demonstratione comparatus. Circa immediate verè reuelata, & fide diuina credenda non potest esse aliis discursus probatiuus, quæ ex rationibus probabilitibus, similitudinibus, & exemplis: per hunc verò in homine habente fidem gigni nequit vllus habitus adhæsius: ergo circa eiusmodi obiecta nō est vllus habitus adhæsius à fide distinctus. Assumptionem ostendit, quoniam ex eo discursu nō posset acquiri aliis habitus adhæsius, quam opinio:

II.

opinio: indignum vero eit poni habitum Theologicum in opinione constituere: nam opinio includit essentialiter formidinem, & ideo Theologia ficeret Christianum de rebus fidei formidare: atque adeo perniciosum, & stultum est studiorum, ac labore comparare habitum, qui fidem non perficeret, sed multo magis impediret. Alteram verò partem eiusdem assumptionis quoad discursum circa mediata reuelata fusè etiam ostendit: sed argumenta relinquo in caput sequens, in quo dicam cuius obiecti probatius sit habitus Theologicus.

III.
Habitus
Theologi-
cus est adhæ-
sius.

Aureol.

Argent.
Aristot.
Sapientia est
scientiarum
exactissima.

scientia: ideoque quamvis Theologicus habitus sit solum declaratius terminorum, & principiorum fidei, habebit veram rationem sapientiae. Quae solutio est contra mentem Aristotelis: nam ipse ad rationem sapientiae non minus exigit, ut sit scientia, quam intellectus, atque adeo si habitus Theologicus non retinet vello modo rationem scientiae, neque sapientiae nomine dignus est. Deinde quamvis ad hoc sufficeret, ut sit intellectus, adhuc Aureolus non tribuit rationem intellectus habitui Theologici; nā intellectus, ut à scientia distinguitur, est habitus adhæsius: ergo nisi Theologia sit habitus adhæsius, non erit intellectus, atque adeo nec sapientia. Antecedens sumitur aperte ex eodem Aristotle loco citato, ubi sic habet: *Sapientem igitur non solum ea, quæ ex principijs sunt cognoscere, sed etiam circa principia ipsa verum dicere oportet.* Quies verbis explicat idem, quod infra afferit, nempe sapientiam esse scientiam, & intellectum: nam quatenus scientia, cognoscit ea, quæ sunt ex principijs; quatenus intellectus circa principia verum dicit: verum autem dicere non contingit absque assensu mentis: quare habitus, qui verum dicit est adhæsius. Idem confirmatur ex eo, quod intellectus numeratur ab eodem Philosopho eod, lib. cap. 3, inter virtutes intellectuales, secundum quas animum affirmando, vel negando, verum dicere astraruit ibidem, & cap. 2, in fine: ergo fieri nequit, ut sapientia, qua est intellectus, non sit habitus adhæsius. Secundò Theologia est doctrina veritatis, quasi germen fidei, ex cuius radice pullular accedente studio, & perscrutatione intellectus, vt constat ex illo Esaie 7. *Nisi crediderit, non intelligetis.* supponentis fidem tamquam fundamentum scientiae rerum diuinarum, & est communis sententia Theologorum, qui ad Theogiam prærequirunt fidem, saltem acquisitam: sed habitus quicumque non adhæsius, esse potest absque fide sive acquisita, sive infusa circa rem cuius termini per eiusmodi habitum explicitantur: ergo fieri nequit, ut Theologicus habitus nō sit adhæsius. Assumptio constat. Nam explicatio quid nominis terminorum, aut propositionū reuelatarum habet se ad fidem, qua ijs præstat assensus, sicut notitia simplex terminorum, aut apprehensio propositionum ad assensus principiorum: sed apprehensio terminorum, non pendet ex assensu: ergo neque habitus ille declaratius supponit adhesionem mentis; atque adeo neque fidem infusam, vel acquisitam de reuelatis.

Dico

IV.

S. Thom.
Albertus.
Bonavent.
Richard.
Argentin.
Theologia
est habitus
discursivus;
quod proba-
tur.

Dico secundum Theologia est habitus discursivus, ita expressè D. Thom. i. p. q. i. ar. 8. & q. i. prologi. ar. 5. Albertus in sum tract. i. qu. 4. Bonaventura, q. 2. prologi. Richardus, q. 7. prologi. Argentin. q. 4. prologi, art. 2. & est communis omnium Theologorū aliorum, qui docent principia huius scientia esse articulos fidei, quos referam tractatu 2. cap. 4. Fundamentum est. Quoniam omnis habitus adhæsus inclinans ad assensum propositionis, propter motuum de inesse, & nō ex solo testimonio dicentis, non contentum solis extremitatis illius, sed medio termino extrinsecus assumptus, & in præmissis copulatus extremis conclusionis, & illa mutuō nectens constituit discursum, vt constat ex dialectica. Assumptio facile probatur: nam conclusioni Theologicæ nō assentimur ex terminis, sed opus est ratione aliqua, quæ fidem faciat: nam cùm sint inevidentes, fieri nequit, vt eis assentiamur præcisè ex terminis. Dixi propter motuum de inesse, & non ex solo testimonio dicentis, vt ne modo extra propriū locum discuterem quæstionem in materia de fide tractari solitam, nempè vtrum fidei assensus discursum necessario supponat: nam quidquid hac in re de fidei assensu dicendum sit, certum est, quando nō ex terminis, aut alterius testimonio præbatur assensus alii cui propositioni, eiusmodi iudicium esse discursivum: & habitū ex quo procedit argumentativum. At, inquires, Theologum cōclusionibus, quas probat, assensum præbere ex vi testimonij diuini, in quod tandem notitia Theologica resolutur: atque adeò licet non assentiantur ex terminis, nō proinde esse discursivum. Respondeo diuersam esse rationem, quia qui credit, auctoritate diuina immediatè nititur: non verò qui conclusioni Theologica assentitur: hic enim ideò assentitur cōclusioni, quia assentitur præmissis: Verbi gratia si quis ita ratiocinetur, sola aqua naturalis est materia baptismi: rosacea nō est naturalis, ergo nō est apta materiæ baptismi: ideò infert conclusionem, vt veram, quoniam credit præmissas esse veras, ita vt immediata ratio assentiendi sit, quia sola aqua naturalis, qualis nō est rosacea, est vera materia baptismi; quod est medium de inesse ex veritate cognita, mouens ad assensum consequentis, quod sine discursu fieri nequit. Ex eo verò quod maiori propositioni præstetur assensus propter motuum auctoritatis diuinæ,

non tollitur vera ratio medij de inesse, ac veri discursus procedentis à veritate præmissarum, & obiecti per illas significati, ad assensum conclusionis.

Eandem concludē probat D. Thom. ex auctoritate Pauli, ad Tim. 3, dicentis, *Omnis Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, & arguendum: quæ sententia, si explicetur in sensu formali, quasi ipsa notitia reuelata sit habitus argumentatiuus, nō propriè cōfirmat Theologiam ipsam, sed fidem esse argumentatiuam: quod suo modo verum est: nam in sacris literis habentur nonnunquam argumenta, quale est illud Pauli 1. ad Corinth. 15. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est fides vestra.*

ad Tim. 3.
*Scriptura
vtrum argu-
mentis.*

1. ad Cor. 15.

Durandus.

S. Thom.
*Finis Theo-
logiae est de-
structio erro-
rum, & con-
templatio
veritatis.*

argumentatiuam: non enim est aliis habitus, quod Scriptura vtrum tamquam principio discursivus, quam Theologia: id autem præstare nequit, nisi sit habitus discursivus. Confirmatur 2. ratione sumpta ex D. Thoma, q. vñica prologi, art. 5. ex fine Theologæ, qui est destructio errorum, & contemplatio veritatis: quorum neutrum absque argumentis fieri potest: non prius, quoniam errores nō impugnantur simplifici assertione veritatis, sed opus est ratione ostendente falsitatem: non posterius, quoniam veritas inquisitione indagatur: inquisitio verò absque discursu nō habetur. Præterea, quia nō omne verū est primum principium, sed plerumque dependet, ac mensuratur ex alio, ad exactam verò eius cognitionem opus est, vt procedatur à notitia principijs, quod habet rationem mensuræ ad conclusiones, quæ ex illo deducuntur, ac mensurantur, quod, vt per se patet, absque discursu fieri nequit.

Dico tertium, habitus Theologæ non est solùm defensivus. Sensus, est cum habitum, qui à fide distinguitur, & propriæ Theologia dicitur, non esse primū, ac per se fidei defensivum, sed secundariò. Hoc est de mente ferè omnium, qui Theologæ tribuunt veritatis indagationem circa res diuinæ: habitus autem defensivus non dirigitur ad indagandam veritatem, sed ad ipsam inuentam tuendā à calumnis aduer-

fiorum.

*Theo'logie
habitus non
solum defen-
sivus, sed
ad indaga-
dam Veritatem
est apius.*

sriorum. Facile verò ostenditur, quoniam ad tuendam veritatem per se non requiritur alias habitus ab eo, quo inuenta percipitur, ac possidetur: & proinde semper habitus defensius habet etiam rationem adhæsiū: quare si habitus Theologicus defensius est, erit etiam adhæsius, & ita nō consistet in sola ratione defensiu. Maior propositio ostenditur, quoniam per eadē principia veritas defenditur, per quę disci-
tur, ac creditur: vt videre est in omnibus scientijs naturalibus: non enim duplē statuimus philosophiam, aut duplē mathematicam, alteram ad determinandas proprias conclusiones, alterā ad tuendas: sed vnu idemque habitus, vnu idemque motuum vtrique muneri inferuit: properea enim dixit Philosophus, lib. I. Post. c. 2. in fine, qui scit, certum esse debere de veritate principiorum, per quę scit, & conclusionis, quam scit; atque etiam de falsitate principiorum opposita conclusionis, & ipsiusmet conclusionis, quoniam principia scientiæ excludunt principia oppositi erroris. Et confirmatur quoniam defensio precipue fit respondendo argumentis oppugnantibus veritatem, quamvis interdum etiam fiat errores ipsos positivè impugnando: si priore modo fiat, supponit motuum, quo respondens credit veritatem, quam tuetur, & ita si motuum est sola reuelatio, & defensio, procedit ex negatione principiorū repugnantium reuelatis, non requiritur ad ipsam habitus alias à fide: si verò motuum nō est reuelatio, sāne ex ipso habetur alias assensus à fide, & alias habitus per ipsum genitus, qui eidem veritati tuendae inferuit; si verò fidei veritates posteriore modo defendātur, cùm fides non sit per se, ac propriè habitus argumentatiu, sed solum creditiu: nam quamvis interdum cadat supra discursum, non tamen proprio studio factum, sed ab ipso scriptore sacro propositum: cuius etiam veritatem credit, sicut alia reuelata: at verò ad discursum proprio marte contextum à Theologo, non sufficit sola fides: sed opus est alio habitu, qui, quoniam concurrit ad actum assensus interni, per se i. institutus erit ad præsumendum assensum veritati: secundariò verò ad repellendam falsitatem. Cùm enim excluditur vna forma per contrariæ positionem, intentio agentis per se primò dirigitur ad positionem propriæ formæ, & consequenter ad oppositæ expulsionem. Quare si præter fidem datur habitus Theologicus defensius veritatis reuelatae, is non erit solum defensius.

Gillij comment. Theol.

Ad fundamentum oppositæ sententia. Respondeo Theologiam nō esse habitum adhæsiū ex terminis, aut alio simplici motiu absque discrusu: sed propriè inclinare ad assensum, ex discrusu gignendum. Vt autem solvantur argumenta, quæ oppositum suadent, obseruandum est dupliciter obiectum aliquod excedere captum, aut proportionem potentie vitalis. Primo ita vt omnino sit extra latitudinem obiecti adæquati; qua ratione substantiæ materiæ expertes superant captum potentie sensitivæ; quandoquidem sunt extra terminos obiecti sensibilis, quod est adæquatum obiectum sensus. Deinde ita vt continetur quidem intra latitudinem obiecti adæquati potentie, non tamen sub obiecto connaturali, ac proportionato: qua ratione dona ordinis supranaturalis, & pleraque mysteria fidei nostræ se habent respectu intellectus humani; nam quia sunt entia, & consequenter vera, atque intelligibilia, continentur sub obiecto adæquato intellectus, quod est verum: quia sunt alterius ordinis à potentij naturalibus, non sunt obiectum ipsis connaturaliter proportionatum. Inter hæc autem hoc discrimen interuenit, quod ea, quæ priore modo excedunt captum potentie, nulla vi, aut eleuatione illius percipi posunt: quoniam repugnat potentiam ferrari extra suum obiectum: quæ verò posteriori percipi possunt à potentia eleuata, & translata quodammodo ad eundem ordinem supranaturalem, non quidem intrinsecè, hoc enim fieri nequit, sed per inhesionem, aut coniunctionem auxilij, aut principij supranaturalis. Hoc posito. Ad auctoritatem Dionyfij respondeo, mentem eius nō esse excludere discrusum fundatum in sacris literis de rebus diuinis, nam eo ipse frequenter vtitur, sed solum eum discrusum, quo ex propria imaginatione quidam de diuinitate fabulantur, & confingunt meras nugas: & hanc eius mentem melius explicavit altera versio, quæ sic habet. *Vniuersaliter non est audendum dicere aliquid, nec etiam cogitare de supersubstantiali occulta Deitate; prater ea, quæ diuinitus nobis ex sanctis eloquij sunt expressa.* Vbi D. s. thom.

D principia

VII.

Obiectum
dupliciter
captum po-
tentie vitalis
excedit.

Theologicus discursus necessario vendicat aliquid principium diuinum inspiratum.

VIII.

Conclusio Theologica est certior naturali scientia.

principia naturalia sunt, vera est, sed in hoc sensu non infertur conclusio: discrus enim Theologicus, vt inferius dicam, necessario vendicat aliquid principium diuinum reuelatum: si vero intelligatur de discrus, qui constat aliquo saltet principio supranaturali, negetur: nam quemadmodum mens humana supranaturaliter adiuta potest habere actus pertinentes ad primam, ac secundam operationem, ita etiam habere potest pertinentes ad tertiam. Ad confirmationem vero respondet discrus circa obiectum connaturale esse operationem connaturalem intellectus humani: cum vere, qui est de obiecto improportionato per excessum, contento tamen sub latitudine obiecti aequati, qualis est discrus Theologicus, nequam est naturaliter proportionatum intellectui nude sumpto, sed coniuncto cum aliquo principio supernaturali.

Ad secundi argumenti solutione opus esset explicare modum certitudinis assensus Theologici, quae difficultas habet proprium locum inferius: nunc autem breuiter respondeo: cum certitudo conclusionis pendaat ex certitudine praemissarum, eum assensum, qui pendet ex praemissis, quarum veritas est magis infallibilis, esse certiore: atque adeo cum veritates reuelatae, ex quibus pendet conclusio Theologica, sint magis infallibilis, quam naturali lumine cognitae, quoniam lumen diuinum est certior regula, quam humanum, conclusio Theologica est certior, scientia naturali. In forma neganda est assumptionio. Ad confirmationem responderetur notitiam discrusum non pendere ex sola forma, sed etiam ex materia, hoc est, ex principijs: vt vero effectus aliquis supernaturalis sit, non requiri ut omnia principia, & causae sint supernaturales: alioquin nullus actus vitalis a potentia naturali elicitus, esset supernaturalis: quod est error in fide: ideoque posse conclusionem Theologicam esse participem certitudinis supranaturalis, & si norma discrus, quo colligitur, sit naturalis. Ad huius impugnationem sumptam ab exemplo conclusionis, illata ex altera praemissa necessaria, altera contingente, respondet esse dispare rationem: quoniam necessitas sumitur ex medio, sive coniunctione ipsius cum extremis: quae si vel ex una parte contingens, ac indissolubilis est, medium est contingens: & consequenter ex vi ipsius non infertur conclusio necessaria: at maior, vel minor certitudo sumi-

tur ex maiore vel minore repugnantia principiorum, vt deficiant; arque adeo cum stante eadem forma syllogistica possit deficere veritas conclusionis ob deficum principiorum, sit vt discrus similes quoad formam, dissimiles quoad principia, sint magis, vel minus certi iuxta maiorem, vel minorem certitudinem principiorum: & quoniam principia discrus Theologici reliqua omnia certitudine excedunt, conclusio quoque ex ijs illata omnes alias conclusiones certitudine superat.

Argumenta Aureoli non concludunt: nam licet cetera omnia, quae longo illo discrus continentur, admittam suo loco expendenda, & solum dicam, quando ex discrus constantem vtraque præmissa reuelata, vel saltet altera cum alia naturaliter evidente colligitur aliqua conclusio, acquiri nouum habitum a fide distinctum, tota vis argumenti eneruatur.

Habitus Theologicus per se, ac propriè non est probatius principiorum reuelatorum, sed deductivus conclusionum ex ipsis.

CAPUT IX.

D Vrandus, quæst. i. prologi, num. 10. 18. & 48. Theologia habitum probatuum esse contendit, vult tamen, vt hoc sibi vendicet, non ratione conclusionum ex principijs reuelatis deductarum, sed respectu articulorum, ita vt proprius habitus Theologie sit is, quo principia reuelata defenduntur, ac probantur. Indicat autem eiusmodi probationes non nisi auctoritate diuinam, sed ratione: quandoquidem ait *hunc habitum, & fidem esse de eodem: differre autem, quia id quod fides tradit sola auctoritate, Theologia tradit ratione*. Hanc vero rationem sentire videtur esse solum opinatiuum, vt patet ex arguento, quod proponit, num. 14. & solutione, quam adhibet, num. 17. Probat vero numero illo, 18. suam sententiam. Quoniam omnis habitus Theologicus deficit a ratione scientiae propriè dictæ: atque ideo non est unus habitus principius, qui nomine Theologia censeatur, & cui velut annexi sint alii habitus de eadem materia, sicut sit in alijs scientijs: sed omnibus habitibus Theologicis facientibus assensum, conuenit non men Theologia, maximè vero probatio eorum quæ sunt fidei, vt constat ex

tellimo-

IX.

I.

Durand.

testimoniis Augustini saepius citato, ergo ille habet us est propriè Theologicus. Probat deinde, num. 48. citato, quoniam ex principijs fidei nulla est vera deductio, sed solum explicatio explicita eius, quod in articulo reuelato continetur implicitè. Verbi gratia, quando ex eo, quod Christus dicitur homo, concludimus Christum habuisse veram carnem, & non phantasticam; argumentamur ad explicandum sensum, quo dicitur homo, nempè verus, nō verò ad inferendum aliquid non reuelatum. Tandem licet ex articulis multa practicè deducantur, tamen in eo principalius intenditur clarior intelligentia ipsorum.

II.
Aureol.

Hæc eadem pars ostendi potest argumentis, quibus vtitur Aureolus ad probandum non gignit assensum ullum Theologicum à fide distinctum per Syllogismum deductiuum, ex principijs de fide. Nam vel vtrumque erit de fide; vel saltem alterum coniunctum cum aliqua premissa naturali: si vtrumque sit de fide, vel saltem alterum cum naturali necessaria, erit actus fidei: si cum naturali probabili, erit actus opinionis: neuter verò est propriè Theologicus, vt patet: ergo assensus resultans ex syllogismo deductiuo ex reuelatis, non est Theologicus: & consequenter neque actus ex ipso genitus. Si in præmissis interueniat aliqua proposicio probabilis, certum est totum medium esse probabile, & consequenter eo discursu gigni opinionem: nam cùm medium deficiat alterutra præmissarum deficiente, non potest esse certum, ac necessarium; si vel vna sit probabilis; & consequenter nequit gignere assensum certum, sed formidolosum, qualiter non elicere habitus Theologicus. Si verò altera præmissarum sit reuelata cum naturali evidente coniuncta, non gigni actum, vel habitum à fide distinctum, id verò multipliciter ostendit. Primo quoniam conclusioni sic illata assentitur Theologus assensu certo, atque inuidente propter veritatem primam quæ est propria ratio assensu fidei. Secundo quia oppositum hæretis est propriè obiectum fidei, qui verò negaret hanc, *Christus habet duas voluntates*, deducta ex principijs fidei, esset hereticus: ergo qui illi assentitur credit ex fide. Tertiò deinde, quoniam implicitum, & explicitum non distinguunt habitum fidei: sed tunc conclusio illata solum differret ab immediatè reuelatis penes implicitum, vel explicitum: nam principia essent explicita reuelata, conclusio verò implicitè in ipsius

præmissis: ergo non haberet habitum à fide distinctum. Maior propositio constat, quoniam fides maiorum veteris testamenti erat implicita circa multa mysteria, quæ nos explicitè credimus, nec tamen erat alia fides à nostra.

Dico primùm, habitus Theologicus non est primò, ac per se probatius, aut discursiuus circa ipsa principia fidei reuelata. Sensus est, non pertinere per se ad habitum Theologicum probare ipsos fidei articulos, aut veritates à Deo immediatè reuelatas: ita D. Thom. 1. p. qu. 1. art. 8. cum Caetano, Richardus q. 7. prologi in cap. Capreolus, qu. 1. prologi, art. 1. conclusio 5. Hispalens. q. 1. a. 1. conclus. 4. Soncin. qu. 1. conclusio 5. & eiusdem sententiæ sunt doctores, qui dicunt articulos esse principia, quos referam tractatu secundo, capite quarto. Fundamentum D. Thomæ est, quoniam ad nullam scientiam per se pertinet ostendere sua principia, sed illis suppositis ad veritates ijs contentas inuestigandas procedere: propositiones immediatè reuelatae sunt principia Theologica, vt ostendam loco proxime indicato: ergo nō per se pertinet ad Theologum illa ostendere. Secunda Theologia vt ipsam Durandus admittit, & infra ostendam, est habitus distinctus à fide, & ab omni habitu solo naturali lumine acquisito: si verò versetur circa obiectum fidei, ex pura ratione naturali nullo modo distingueretur ab habitibus naturalibus: plerique enim reuelata ostendit philosophus naturalis: atque ita non est per quid Theologia à philosophia naturali, vel metaphysica distinguitur: distinctio enim non sumitur ab obiecto materialiter sumpto, sed à medio, quo conclusio ostenditur: aut ergo Theologia vtitur rationibus opinatiuis, nullo modo ex reuelatione pendebus, aut media, queis vtitur, resolut in diuinam auctoritatem: si vtitur medijs opinatiuis absque auctoritate diuinæ reuelationis, ea sub eadem prorsus ratione formalis adhiberi possunt à metaphysico: vndè D. Thom. art. 8. citato ad secundum merito asserit sacram doctrinam vtr rationibus, & auctoritatibus philosophorum tamquam medijs extraneis, vt bene ibi explicat Caetanus. Atque adeò Theologia quatenus vtitur illo argumentandi modo, non differt à scientijs naturalibus: si vero vtitur reuelationis adminiculo, aut tamquam ratione immediata affendi; & ita non distinguitur à fide, quæ immediatè nititur reuelatione diuina: aut tamquam principio remoto, atque me-

III.

Habitus
Theologi-
cus non est
probatiu-
s aut discursi-
us circa
principia fi-
dei.

s. Thom.

Caetano.

Richardus.

Capreolus.

Hispalens.

Soncinas.

s. Thom.

Caetano.

Gillij comment. Theol.

dato: & ita iam erit proprie discursuia deducendo conclusiones à principijs fidei, non verò solum ipsam tuendo. Id verò, quod afferit Durandus, nulla probabilitate nititur; nimis proprium, ac verum habitum Theologiae esse eum, quo articuli fidei ex probabilibus ostenduntur. Nam obiecta materialia fidei sunt diuersissima: atque adeo cadere nequeunt sub vnius scientiae considerationem, nisi sub vna ratione formalis motiu: atqui rationes probabiles non continentur vlla certa ratione formalis: ergo non est vnu habitus, aut scientia circa diuersa obiecta ex solis probabilibus disputans; ad hoc enim sat est dialectica vtrius.

IV.
Theologicus habitus
differt circa
conclusiones
principijs reuelatis fundatas.
Basilium.

Dico secundum. Theologicus habitus propriè, ac per se differit circa conclusiones in principijs reuelatis virtute contentas. Hec scientia est D. Thomæ, & communis doctorum, quos pro præcedenti conclusione citauit; traditur etiam à Basilio in Psal. 115, explicans enim illa verba: *Credidi propter quod locutus sum: in qualibet, inquit, studio, quod ordine ad finem procedit, impossibile primorum fabiectorum demonstraciones inquirere; sed necesse est omnium artium, qua probatione nituntur, principia sine inuestigatione, aut rationem admittentem ad reliqua, qua deinceps sequuntur, respicere.* Sic & Theologia mysterium ex fide minimè rationibus probata adiudicium querit. Fudetur autem ex citato D. Pauli testimonio: *Onnis Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad arguendum.* nam veritas utilis ad arguendum continet virtute alias veritates, quæ ex ipsa per discursum deduci possunt: cognitio vero per eum discursum genita pertinet ad habitum, qui per ipsum giginitur: hic non est fides, quæ precedit discursum, ut pote eius principium: non habitus vllus, aut scientia naturalis: ergo Theologicus. Inquiet aliquis hoc argumento probari Theologiam discurrere circa eiusmodi conclusiones: sed non per se primò, quod erat probandum. Probatur tamen, quoniam Theologia ideò nō discurreret per se primò circa conclusiones ex fide deductas, quia hoc per se primò conuenit alteri habitui: vel quia ipsa per se primò versatur circa aliam materiam: neutrum ex his verum est: ergo per se primò discurrerit circa conclusiones deductas ex fide. Probatur assumptio, quoniam non est aliis habitus, cui id competit; non fides, vt patet ex dictis, & infra probabo; non vlla scientia naturalis: quia habet euidentiam, quam non admittit assensus deductus ex reuelatis: non fides humana aut opinio, quia non

habent eam certitudinem, quam vendicat assensus collectus ex principijs reuelatis. Ipsa verò Theologia non habet aliud obiectum circa quod per se primò versetur. Etenim eius obiectum vnum ex tribus fingi potest: vel connaturale non indigens reuelatione, vt agnoscatur; vel immediatè reuelatum: vel deductum ex immediate reuelatis. Circa primum nec ipse met Durandus afferit versari Theologiam, & meritò: quoniam est obiectum scientiarum, & habituum naturalium: circa secundum versatur fides, non Theologia: ergo hæc non habet aliud, circa quod primò, ac per se versetur. Et confirmatur, quoniam eiusmodi conclusiones ex fide deductas, sunt obiecta per se cognoscibilia, non minus quam conclusiones scientiarum naturalium: hæ vendicant habitus, qui circa ipsas propriè, ac per se primò versentur: ergo & illæ vendicabunt, non enim apparet vlla diuersa ratio: nō est autélius, quam Theologicus: ergo ad hunc propriè & per se primò spectat disputare de quæstionibus Theologicis inferendo conclusiones non immediatè reuelatas ex principijs reuelatis.

Dico tertium. Interdum per accidentis fieri potest, vt Theologia argumentetur tuendo principia; hæc est D. Thomæ, l. s. *Thom.* p. quæst. 1. art. 8. cum Caetano, Richardi *Caetano.* citati, Scotti in 3. d. 24. quæst. vnica. §. *contra Iustam, Argentinat.* quæst. 2. prologi, art. 2. & quæst. 4. art. 2. ad 1. argum. ex 2. loco *Argentinat.* positis, Marsiliij quæst. 2. art. 3. propositio- *Marsilius.* ne 8. Capreoli, qu. 1. ad primum Aureoli *Capreolus.* contra quintam conclusionem Soncinatis *Soncinus.* vbi supra. & Cani lib. 12. de locis, c. 5. pro canus. cuius explicatio notanda doctrina D. Thomæ, art. cit. vbi ait eos, qui negant principia fidei, vel quadam negare, alia recipere, vel nella omnino recipere: si priore modo se habeant, posse Theogum aduersus eos argumentari ex Theologia, quæ recipiunt, ad probanda ea, que negant: argumen- qui usus fuit frequens apud Patres, vt videre est in Tertulliano libris aduersus Marcionem, vbi ex tueatur nouo testamento, quem recipiebat, ostendit Deum principia. veteris, quem negabat, esse ipsummet, quem *Euangelium predicit:* & in alijs Patribus aduersus haereticos disputantibus. si verò posteriori modo se habeant, ait nullam superesse viam probandi illis articulos fidei: sed solum soluendi ipsorum rationes, quas certum est non concludere, cum nulla ratio contra veritatem caret solutione. Itaque tria ex hac doctrina colliguntur: primum est: contra recipientes aliqua principia fidei disputare potest Theologia probando: secundò contra omnia negantes non potest disputare arguen-

Quomodo
ex reuelata
alia etiam re-
uelata col-
liguntur.

argendo: tertium potest cum eis differe-
re respondendo, & soluendo rationes.
Primum facilè probatur: quoniam inter
articulos reuelatos, alij ex alijs rectè colli-
guntur: nam ex immortalitate Dei, rectè
deducitur aeternitas; & tamen vtraque est
reuelata: item ex eo, quod Deus genuerit
filium, rectè colligitur contra Sabellium
Filium esse alium à Patre, & eos esse
duas personas realiter distinctas; quare si
quis concedat primum & neget secun-
dum, facilè conuincetur à Theologo: esse
vero hoc munus Theologæ, non fidei,
probatur: quoniam fides ad eorum assen-
sum per se inclinat, quæ reuelata sunt ex
motu reuelationis: talis autem deductio
non est reuelata; ergo fides non inclinat ad
assensum ex eo discursu pendentem. Non
est alius habitus à quo esse possit quam
Theologia: siquidem scientia, aut habitus
naturalis non procedit ex principijs reuelati.
Ex quo colligitur discri men inter
Theologiam, & alias scientias quoad mo-
dum probandi sua principia: quoniam aliæ
vel nullo modo probant, vel non probant
directè, & ostensiuè: sed deducendo ad im-
possible, & non ex propria ratione sui habi-
tus: Theologia vero quamvis per se non
probat principia, quia illa supponit ex di-
uina auctoritate, per accidens tamen ad-
uersus negantes probare potest: dico per
accidens, quia per accidens est, ut proposi-
tio, quæ ex reuelatis deduci potest, sit etiam
reuelata: non vero quia discursus ille non sit
verè Theologicus: verè enim, ac propriè
proficiuntur ab habitu Theologicu-
dilectè ex proprijs principijs, non vero per
deductionem ad impossibile, ut metaphy-
sica ostendit communia principia. Ratio
huius differentiæ est, quoniam prima principia
scientiarum non habent alia prima in
eodem genere scientiæ, à quibus ostendan-
tur: at in Theologia sunt plura principia
reuelata, quorum unum probari per aliud
potest: atque ita Theologicus habitus
discursu vere Theologico vti potest ad
probanda sua principia, cùm opus est, ad
eos, qui alia negant, alia recipiunt. Duo
alia dicta D. Thomæ inferius expenden-
da sunt.

VI. Porro primum fundementum Dur-
andi non est firmum: nam quamvis Theolo-
gia ratione inevidenter non participet
omnino propriam, ac perfectam ratio-
nem scientiæ, ratione tamen certitudinis
maxime ad illam accedit: & est multò ex-
cellentior omni habitu genito per assen-
sum productum virtute mediij opinatiui;
atque aëde habitus procedens ex assensu

Theologicò circa conclusiones ex fide de-
ductas est multò excellentior, quàm om-
nes iij, de quibus loquitur Durandus: nam
quamvis sint de obiecto materiali fiduci;
sunt incerti ex parte mediij opinatiui: &
ideo inter omnes prior ille tamquam præ-
cipuus in doctrina Theologica reputan-
dus est, ad quem cæteri reducantur, si quo-
tamen modo reduci possunt, qua de rein-
feriūs agam. Porrò auctoritas D. Augustini
non cuilibet habitui accommodari po-
test, & multò minus opinatiuo, vt vult
Durandus: nam Augustinus scientiam vo-
cat, habitus vero opinatiuo caret vtraque
scientiæ proprietate certitudine scilicet, &
evidenter: ideoque Doctores communi-
ter dictum Augustini interpretantur de
vero habitu Theologicu: qui etiam præ-
stat ea omnia, quæ numerat Augustinus
vel per se, ac primarij; vel secundarij, &
per accidens: Augustinus autem non in-
tendebat tradere exactam definitionem
Theologicæ, sed eam vtcunque per aliquos
eius effectus declarare. Ad secundum re-
spondeo, non semper discursus Theolo-
gicos procedere ad explicandum sensum
propositionis immediatè reuelata: vt for-
tè accidit in eo, cuius in argum ento fit
mentio, sed etiam ad sciendum formaliter,
ac per se veritatem in se ipsa non reue-
latam. Nam si vera est demonstratio phy-
sica, qua ostenditur hominem esse risibi-
lem, quia est animal rationale, cur non
erit Syllogismus Theologicus, quo idem
de Christo ex eodem motu probatur.
Quod vero ultimo objicitur, nimurum,
principalius intèdi per Syllogismos Theo-
logicos clariorem notitiam reuelatorum,
non est absolute verum, si consideremus
naturam habitus deduci: qui per se pri-
mò dirigitur ad cognoscendas nouas ve-
ritates, quamvis per accidens ex inten-
tione ventium aliter aliquando contin-
gat.

Ad fundamentum Aureoli dicendum
proprium discursum Theologicum con-
stare vtraque præmissa reuelata, vel saltem
altera reuelata, altera naturaliter evidenter:
cùm vero objicit hoc discursu gigni pro-
priè, ac per se actum fidei, non vero assen-
sum Theologicum, negandum est: & ad
primam rationem, qua oppositum suadet
tur dicendum, non eodem modo assen-
tiri conclusioni certò, atque inevidenter
propter veritatem primam ex habitu fi-
dei, ac ex Theologico, hic enim, vt insit
explicabo, nititur remotè reuelatione di-
uina, fides autem proximè. Secundò re-
spondeo eum qui, negat conclusionem

VII.

Gillij comment. Theol.

Athanas.
Quomodo
sit eadem fi-
des patrum
veterum, ac
nostra.

Theologicam, implicitè reuelatam, cen-
seri hæreticum, quia præsumitur negare
præmissam in se reuelatam: nam si negaret
putans non benè sequi ex illa, non esset hæ-
reticus, ut fuisus alibi exponam. Porro
exemplum de duabus in Christo voluntati-
bus, non est conclusio purè Theologica,
sed in se etiam reuelata, & credenda, quia
in Concilijs definita. Ad tertium respon-
deo; cùm dicitur eadem fides Patrum, ac
nostra, sermonem propriè esse de obiecto
fidei, quod etiam fidei nomine censetur, vt
colligitur ex verbis Athanasij in Symbolo.
*Hac est fides Catholica, quam nisi quicquid fideli-
ter, firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.*
quod enim creditur fidei obiectum est: fuit
itaque Patrum veteris, ac noui testamenti
fides eadem, quoniam, quod hi explicitè
credunt, illi credebant implicitè: non qui-
dem ita vt more Theologorum ea quæ nos
credimus explicitè tenerent ex principiis
immediatè reuelatis deducentes: sed quoniam
credentes sibi reuelata principia, fi-
guras, & umbras futurorum, implicitè
credebant significata, & contenta in ijs vir-
tualiter: ex quo etiam sequitur actum cre-
dendi implicitè, atque explicitè, ad eundem
habitum pertinere, si præcisè sit actus
credendi: erit autem quoties immediatè
fertur in obiectum per se reuelatum: at si
explicita cognitio per se primò, & imme-
diatè non nitorit reuelatione, sed remotè,
tunc ratio cognoscendi explicitè infert
specificam differentiam actus,
vt infra consta-
bit.

TRACTATUS SECUNDVS DE CAV- SIS THEOLO- GIAE.

QVONIAM vnamquamque rē sci-
re tunc maximè dicimus, cùm
principia eius, & causas agnoscim-
us, vt Theologæ naturam, &
proprietas inuestigemus, ab
illius causis exordiendū est. Et primò qui-
dem agendum de extrinsecis, ex quibus su-
mitur ratio formalis intrinseca, in qua na-
tura eius, & essentia consistit: nam cùm sit
res spiritualis, non habet aliam causam in-
trinsecam, quam formalem: extrinsecas
verò habet ex omni genere finalē efficien-
tem, materialem, & formalem: nā obiectū
ad quod habitus suapte natura referuntur,
& à quo sumunt speciem, ac distinctionē,
meritò vocari potest ratio formalis ex-
trinseca; ab eo enim quasi sigillo quadam
formantur habitus. In hoc autem tractatu
de tribus prioribus: in sequente de obiecto
dicam. Et quoniā finalis inter omnes cau-
sas primum locum habet, eum quoque in
hoc tractatu vendicabit.

Finis Theologiae est cognitio primæ
veritatis, & instructio ordinans
ad summam boni-
tatem.

CAPUT I.

HABITUS OMNIS, & facultas est ob ali-
quæ finem, vel eius potentia, in qua
est, vel alterius ab ipsa regulatæ: quidquid
enim vim actuum habet, finē respicit, cuius
metaphorica tractatione cessante, ces-
sat omnis operatio agentis. Theologia ve-
rò, vt ex nominis etymologia constat, est
facultas loquendi de diuinis rebus; locutio
autem, operatio mentalis est, omnis enim
sermo exterior ab interna mētis cōceptio-
ne deriuatur: atq; adeò Theologia est quæ-
dā facultas intelligendi res diuinæ: ex quo
eriam constat considerationem eius versari
circa finem vniuersi. Et ita finem Theolo-
giae esse Deum, supponunt Bonauentura,
q. 1. prologi ad 2. Henricus in sum. art.
19. q. 1. ad 1. & 2. Scotus, q. 3. prologi. §. ad 1.
argum. 1. opinionis. in solutione 2. Richar-
dus, q. 6. ad 1. Bassolis. q. 3. §. vlt. ad 2. arg.
& alij: probat autem D. Thom. lib. 1. con-
tra gentes, c. 1. in hunc modum. Finis vti-
litas vniuersi est veritas prima: Theologia
autem versatur circa primam veritatem:
ergo præcipue insitit circa consideratio-

I.

Theologia
quid sit.Bonauent.
Henric.

Scotus.

Richard.

Bassol.

S. Thom.

Theologia
finis Deus
est.

nem